SIMONIS VEREPAEI

DE EPISTOLIS LATINE CONSCRIBENDIS LIBRI V.

DENVO exactiore methodo, Schematiſmis & Scholijs illuſtrati, & acceſſione noua poſtremùm aucti.

LONDINI

Excudebat Richardus Field, impenſis Iohannis Hariſoni.

1592.

GENERALIS

ARTIS EPISTOLICÆ

LIBRORVM QVINQVE

Schematiſmus.

Liber

I. *Docet*, Quæ Artis Epiſtolicæ ſit vtilitas: Quæ Epiſtolam ſcripturi ſint officia: Quod Epiſtolarum decorum: Quæ partes, tum propriæ, tum communes.

II. *Oſtendit*, Primùm, quæ ſint præcipuæ Epiſtolarum virtutes: Tum quibus rebus hæc rectè ſcribendi facultas poſſit comparari.

III. *Tradit* vſitatiores Epiſtolarum formas ſeu ſpecies numero plus minùs octodecim.

IIII. *Complectitur* elegantiores aliquot Epiſtolam rectè exordiendi formulas.

V. *Suppeditat* aliquot Latinæ linguæ Phraſes ſelectiores, ſcripturis Epiſtolas crebrò futuras vſui.

6. 45. 50. 771

SIMON

SIMON VEREPAEVS ORNATISS. PRVDENTISSIMOQ; viro, Materno Cholino, Vrbis Colonienſis ciui & Senatori, S.D.

QVamuis ſcirem, Maternæ Cholline, vir ſpectantiſſime & integerrime, multos præſtanti eruditione viros, & hoc noſtro & ſuperiori ſeculo, ſedulam in hoc nauaſſe operam, vt ſtudioſis politiorum litterarum adoleſcentibus viam aliquam facilem & expeditã commonſtrarent, qua Epiſtolas Latinè politeque ſcribendi facultatem poſſent conſequi: nihil tamen cauſſæ video, quæ ab hoc vtiliſſimo conatu plures adeò abſterrere debeat.

Etenim, qui vel præcipui fuere huius artis ſcriptores, plerique omnes eò parum ſpectaſſe videntur. (quod in Artium præceptis vtiliter & rectè præſcribendis primum ac præcipuum eſt,) vt, quæ Scholarum vſibus elaborantur, duabus his rebus commendentur, breuitate videlicet & perſpicuitate: quarum ſtudium qui neglexerunt, quantumuis elaboratè ſcripſiſſe videantur, eos tamen ipſis Inſtitutoribus magis quàm Diſcipulis probari voluiſſe dixerim.

Aut ſi ea triuialibus quoque ſcholis, quas vocant, vſui futura voluerint, fatendum tamen, quæ iuſto prolixiùs ſublimiuſque elucubrarint, parum conuenire imperitis adhuc & rudibus tyrunculis, ſed natu tantùm grandioribus, & in humanitatis ſtudijs longiùs progreſſis: Nec publicis ſcholarum prælectionibus eſſe idonea, quæ in præceptis breuitatem requirunt cum ſumma luce coniunctam: ſed tantùm priuatæ doctorum lectioni.

Hæc ego pridem mecum reputans, dum scholasticum hoc saxum adhuc voluerem, summopere tum quidem exoptabam, huiusmodi Methodum aliquam diuulgari, quæ necessarias artis Epistolicæ præceptiones breuiter & aperte complecteretur.

Sed diuturna expectatione fatigatus, omníque iam spe destitutus, cœpi ipse tandem huius rei facere periculum, & ex elaboratis doctorum elucubrationibus, quæ huc magis apta videbantur, studiosè hinc inde collegi, & in methodum redegi tyronum ætati maximè conuenientem: eóque spectat, qnòd tres primos libellos, dialogi in morem (quæ docendi ratio rudiorum captui valdè congruens videtur) per quæstiunculas digestos explicaui.

Hanc igitur Methodum iam absolutam dum Antuerpiensium Typographus semel aut iterum prælo subiecisset, & breui distractis exemplaribus, à scholis etiam plura requirerentur: illo cessante, tu cupidis studiosorum votis satisfactum volens, expetisti à me, vt huius elucubrationis nostræ exemplar ad te mitterem castigatius, tuis istic typis excudendum.

Quæ equidem in re ita libenter postulationi tuæ acquieui, vt etiam plurimum gauisus fuerim, abs te amico nostri cum primis studioso, occasionem offerri, qua propensissimæ tuæ erga me voluntati, mutuo aliquo gratitudinis officio possem exparte respondere. Conduplicasti interim hoc mihi gaudium, dum nuperrimè significares, editionem eiusdem libelli iam denuo parare te alteram; mitteremque proinde, si quid ad eum expoliendum adiectum cuperem.

Ego verò optime & amicissime Choline, vt tibi morem gererem, vt simul puerilium studiorum commodis inseruirem, sic ad incudem & limam hos libellos reuocaui, vt si cum prioribus conferantur, facilè à quouis possit intelligi mihi in ea re nec studium, nec diligentiam defuisse.

Quædam mutaui, aut expolui, pauciscque aliquando sublatis, plura eorum loco substitui: multa Schematismis, & scholijs elucidaui; nonnulla in methodum redegi, puerilibus annis & studijs magis congruentem; & in his omnibus præcipuam hanc operam dedi, vt huiusmodi Præceptiones grata aliqua tum breuitate, tum perspicuitate puerilium scholarum studijs, quoad res ipsa pateretur, attemperarem; quas vbi tyrones vsu & exercitatione iam satis triuissent, tum demum illos qui hæc fusiùs tractarunt, Brandolinum, Pilortium, Macropedium, vel alios, si videbitur expedire, vtiliter legent, quos

quos tum lectione priuata, vel absque doctoris opera facillimè assequentur.

Tibi verò, optime Choline, nouam hanc libri formam & acceſſionem denuo inſcriptam ac dedicatam offero, vt ſit perpetuum beneuolentiæ erga me tuæ, & ſingularis noſtræ erga te obſeruantiæ monumentum.

Tu verò ſatage, vt hæc eadem puerilium ſcholarum vſibus ſic adornes & commendes tum induſtria tua, tum operarum tuarum accurata diligentia, vt hinc quàm vberrimos fructus conſequantur huius artis ſtudioſi. Bene vale, & Verepædium tibi addictiſſimum, amore tuo proſequi, quod facis, perge. Siluæ-ducis. Quarto Kalendas Ianuarij, anni partæ ſalutis CIↃ. IↃ. LXXXVI.

NICOLAVS OVDAERDVS I. C. Ad lectorem.

ABsenti possit conceptum mentis vt absens
Exprimere, & tanquam cominus ore loqui,
Præstitit is, primus qui consignare tabellis,
Edocuit q̃ nouis fingere verba notis.
Artis Epistolicæ prima hinc manauit origo,
Quæ facta est varys auctior inde modis.
Principióque rudis (rudia vt ferme omnia prima)
Paullatim plenæ fluxit in artis opus.
Ad quam si facili Methodo deducier optas,
Scribere Litterulas & cupis omne genus,
Nil opus est frustra cæcis an fractibus erres,
Sollicitè quæras quóue sequare duces,
En tibi sudauit Verepæi cura libellum,
Qui faciet votis vt potiare tuis,
Æquaq̃ vt inuenias, si non maiora cupitis,
Vsque adeò cunctis commodat ille manus.

Saluæ-ducis. cIↃ. IↃ. LXXXV.

IVS LAude COroNat.

ÆGI-

ÆGIDIVS VLIGERVS BRVGENSIS, AD SIMONEM VEREPAEVM.

Rermulti docuere libris, qua lege modóque
Littera conſcribi debeat omne genus.
Horum aliis aliis melius præcepta dedere,
Gloria præ reliquis ſed tibi Roche datur.
Forſan at omne feret punctum, ſi prodeat olim,
Pontane, egregium quod meditaris opus.
Hunc præuerte, ferens iterum, Verepæe, ſub auras
Reddidit incudi quem tua dextra librum.
Quo de materia, quæcunque oblata ſit, aptè
Scribere ad abſentes verba ferenda doces.
Intactum linquens nihil, omnia tradis, ad artem
Hanc perdiſcendam quæ tenuiſſe decet.
Te ſanè genitrix feliciter edidit orbi,
Cuius ab ingenio commoda multa fluunt.
Commoda multa fluunt cunctis, diſcrimine nullo
Ætatis, ſexus, ordinis, atque loci.
Inſtituis ludi tenera cum pube Magiſtros,
Vtiliterq; ſui muneris ambo mones.
Grammaticæ leges plenè deſcribis: & vſum
Oſtendis facilem Schematis atque Tropi.
Quæ ſit Verborum, que Rerum copia monſtras.
Ingenuis pueros moribus eſſe facis.
Horum etiam linguam Phraſibus, Verbiſq; Latinis
Exornas, quo rem nomine quamque vocent.
AIESV dictos celebras, ipſumq; Parentem
Loiolam. Et Chronici perbreue texis opus.
Tradis item ſacras preculas, aliog; libello

Viues, Macropedius, Brādolinus.

Roch. Peruſinus.

Iac. Pontanus.

Varia ſcripta Verepæi.
Inſtitutionū ſcholaſticarū libri tres
Grammaticæ libri V.
De Tropis & ſchematibus. 1.
De Verborum & rerū copia 1.
De ingenuis ſcholaſticorū moribus. 1.
Latinæ linguę progymnaſmatum lib. III.
Societatis nominis Ieſu illuſtratio.

Collectas vigili hinc inde labore Preces.
Quas lingua scriptas Latia, patrióue Brabantus,
Gallus, Iber, Italus, Teutonus, ore legit.
Macte tuo studio, pietate, & acumine mentis,
Et scriptis alios perge iuuare tuis.

Ex Castro Helmondano.

cIↃ. IↃ. xxc.

EIVSDEM OGDOASTICHON; quo de amicitia cum Verepæo contracta glóriatur.

O Me felicem, natumq́, fauentibus astris,
Copiâ cernendi quòd mihi facta tui.
Copia facta tui profugi, tutoq́, recepti
Helmondæ paucos, mi Verepæe, dies.
Cernere non tantùm licuit, sed adire, tuaq́,
Voce etiam viua, colloquioq́, frui.
Nec sermone frui tantùm, sed iungere dextras,
Pangere & æternum fœdus amicitiæ.

SIMON

SIMON VEREPÆVS BENEVOLO LECTORI S.

EMISSVRVS in lucem, hanc de Epistolis Latinè scribendis lucubrationem quam superioribus annis hinc inde collegeram in vsum aliquot studiosorum adolescentum, quos Hiluarenbecæ, in agro Buscoducensi, instituendos curabat eo loci Decanus Henricus Verepæus, meus frater, admonendum te duxi, Lector beneuole, quamobrem in his Epistolicis Præceptis præscribendis à doctis quibusdam viris in nonnullis dissentiam, & recentium quorundam industriam secutus, nonnulla longè aliter tradam quàm cæteri.

Causam verò, ne diutius te remorer, paucis accipe. Illud apud omnes indubitatum, Epistolarum compositionem certum aliquod requirere artificium, quod ex Rhetorum commentarijs non minima ex parte nobis mutuandum sit.

Sed tamen in Epistolis artificium hoc multo est astrictius, & minùs elaboratum, quàm quod Rhetores præscribunt in Orationibus ijs adhibendum, quæ in Foro, Curia, vel Senatu haberi consueuerunt, quæ suis debent constare partibus, quas & certo rerum dicendarum ordine, figuris, coloribus, & exornationibus Rhetoricis distingui & illuminari oportet.

Atque hac de causa Rhetores, vt huiusmodi futuros Oratores rectè ad dicendum informarent, tam multa in libris suis præceperunt de Inuentione, Dispositione, & Elocutione, De orationis Rhetoricæ partibus, De generibus causarum & statibus, De ornamentis elocutionis, figuris, periodis, orationis solutæ numeris, & id genus multis alijs: quæ vt Rhetoricæ sunt professionis, sic prætermitti ab illis nequaquam debuerunt.

Sed Epistola, cùm sit absentium amicorum veluti quidam internuntius, mittaturque plurimùm ad amicos & familiares, vt agat cum illis de quotidianis ipsorum rebus & negotijs, apertè docemur, Epistolam debere esse imaginem quandam sermonis nostri quotidiani, domestici, & familiaris.

Ergo quo simplicior fuerit Epistola, magisque verbis contexta quotidianis, & vulgo tritis; eo ipsa ornatior fuerit, & laude dignior. Idem sentit ad Lucillum scribens Seneca: Qualis, inquit, sermo meus esset, si vnà sederemus aut ambularemus, illaboratus & facilis, tales esse epistolas mea volo.

Ad hunc porrò locum magis illustrandum conferent non parum quæ Paulus Manutius scribit Epistola quarta, libri secundi: Non soleo, inquit, studiosiùs epistolas elaborare. Primùm quia si quid scribitur ad familiares, planè familiariter agendum puto. Odi illa nimis ambitiosa, constructa verbis & sententijs exquisitis.

Et infrà: Imitetur Epistola sermonem; excurrat liberè, nullis astricta legibus, & suauem quandam perfecta non indignam amicitia negligentiam præ se ferat: Alioquin officium scribendi sæpe inter absentes necessarium, gratum quidem semper, iniucundum & graue nimis accurata reddit industria.

Ex quibus apertè constat, Epistolam scripturis non tam multis esse opus, atque plerique scriptores præceperunt, qui, quasi Epistola ab oratione Oratoria nihil, aut certè minimùm differat, artem hanc Epistolicam reddiderunt nimis impeditam ac difficilem, qui ob id à doctis quibusdam notati & grauiter reprehensi sunt.

Hæc igitur vt nonnihil moderemur, in primis Rhetoricam illam bene longam & laboriosam de generibus causarum traditionem, quæ paucis aut breuiter perstringi non potest, ex suis fontibus seu Rhetorum præceptionibus petendam, hîc omittemus.

Adhæc tria illa, Inuentio, Dispositio, & Elocutio, quæ propriè ad officium spectant Oratorum, hîc obiter tantùm & paucis perstringentur.

Sex verò partes illæ orationis Rhetoricæ, Exordium, Narratio, Propositio, Confirmatio, Confutatio, & Peroratio, vix, vnquam omnes in vlla Epistola sunt vsui, sed interdum duæ vel tres, vt plurimum quatuor, rarò plures adhibentur.

Exordium & Narratio aliquando, Conclusio pænè nunquam abesse potest. Tres reliquæ adhibentur rarissimè in Epistolis præ-

præsertim ad familiares. quid igitur necesse de his, cum magna temporis & laboris iactura, tam accuratè differere?

Quod attinet postremò ad Elocutionis ornamenta, quæ præcipuè consistunt in aptis iuncturis litterarum, in Periodis, Numeris, & Figuris; de his, quòd Rhetoricæ ferè considerationis sint, & raro in Epistolis vsui, vel nihil præcipiendum, vel certè paucissimis ea verbis esse comprehendéda, nonnulli eruditione iudicioque præstantes viri existimant.

Quibus proinde vel prætermissis, vel tantùm paucis & obiter explicatis, de ijs potissimùm in hoc opere agemus, quæ ad scribendas Epistolas sunt quàm maximè necessaria. Cuiusmodi ferè sunt ea, quæ tribus his prioribus libellis aperta faciliqué methodo, quàm potuerè breuissimè perstringuntur.

Si quis harum verò rerum longiorem tractationem desideret, Lippum consulat Brandolinum, qui de arte scribendi multa doctè & luculenter conscripsit. Bene vale Lector benuole, & hanc operam nostram, publicæ vtilitatis studio à nobis susceptam, boni consule. Helmondæ, Anno partæ salutis ↀIↃ IↃ xxc. xv. Kal. Sept.

LIBRI. I.

SCHEMATISMVS.

Libro I. docetur

- *Quid sit Epistola, Vnde dicatur, Et ad quid primùm inuenta.*
- *Gemmus artis Epistolicæ vsus.* — *Lectio, & Scriptio.*
- *Tria Epistolam scripturi officia.* — *Inuentio. Dispositio. Elocutio.*
- *Epistolarum decorum consistens in consideratione.* — *Quis, Cui, Quid* — *scribat.*
- *Propriæ solis Epistolis.* — *Salutatio, Valedictio, Inscriptio.*
- *Quæ in Epistolis omitti numquam possunt.*
- *Epistolarum Partes.* — *Communes cum orationibus Oratorum.* — *Exordium. Narratio. Conclusio.*
- *Nec omnes semper in Epistolis necessariæ.*
- *Superiorum Partium dispositio.* — *Salutatio. Exordium. Narratio. Conclusio. Valedictio, Inscriptio.*

LIBER I.

Quid est Epistola?

EPISTOLA est sermo absentis ad absentem, de re aliqua ad ipsorum sæpè alterum, vel vtrumque pertinente.

Epistola vndè dicitur?

Epistola vox est Græca quidem, sed longo doctorum vsu Latinitate donata.

Dicitur autem à Græco verbo Επιστέλλω, *quod Latinè mitto significat, quòd ad absentes mittatur.*

Hinc Epistolium diminutiuũ, hoc est, parua Epistola.

Latinis etiam dicitur Litteræ litterarum pluraliter tantùm in oratione soluta.

In carmine verò frequenter etiam Littera litteræ numero singulari legitur.

Epistolographus Græcis dicitur, qui scribit Epistolas: Grammatophorus verò, & Latinè Tabellarius, qui eas perfert.

Epistola ad quid primùm inuenta?

Epistolarum vsus.

Ex eius hoc intelligitur definitione, videlicet vt per eã absentes certiores faceremus de rebus, quas eos scire, ipsorum, vel nostra, vel aliorum interest: qui præcipuus Epistolarum vsus est.

Quonam hæc ars Epistola confert?

Rectè tu ict huc scisciteris, nam libentiùs, & panè aliqua cum voluptate ad discimus, quæ magno nobis vsui futura intelligimus.

Huius artis vtilitas.

Artis Epistolicæ fructus percipitur in { *Lectione, & Scriptione.*

Dic isthæc explanatiùs.

1. Primùm, *qui artem hanc Epistolicam siue rectè scribendi didicerunt, maiore cum iudicio, & vberiore fructu, tum etiam fere aliqua cum voluptate, doctorum hominum, seu veterum seu recentium, Epistolas legunt.*

2. Deinde, *multa Epistolarum doctorum hominum, præsertim verò Ciceronis, lectione hoc consequentur, vt ipsi non solùm promptiùs & expeditiùs scribant quàm cæteri, sed etiam doctiùs, venustiúsque & elegantiùs, quàm qui ducem sequuntur solam naturam.*

3. Adhæc, *qui in his Præceptis vel mediocriter exercitati fuerint, multo paratiores venient ad ipsa dicendi præcepta, & conficiendas Declamationes.*

4. Et postremò *ad ipsas etiam serias orationes, quibus grauiores tractantur & explicantur controuersiæ, in Senatu, vel Curia, vel apud Principes, Reges, & Imperatores.*

Sunt igitur hæc præcepta, quamuis fortasse superuacanea nonnullis videri possint, diligenti studio examinanda & edisscenda.

Officium Epistolophi.

Quod est Epistolam scripturi officium?

Illud versatur circa hac tria: *Inuentionem. Dispositionem. Elocutionem.*

Quæ est Epistolica Inuentio?

Inuentio.

Inuentio *Epistolæ, est earum rerum, quas sumus Epistola conscripturi, excogitatio. quam ipsam tamen nobis ferè suggerunt tempora, siue quotidiana vitæ negotia & necessitates, & hinc inde oblatæ variæ scribendi occasiones.*

Quo fit, vt hæc Inuentio non tam artis sit, quàm prudentiæ, quæ paritur ingenio, iudicio, & rerum multarum vsu.

Ab

Ab ipsa tamen arte licet perfici non queat, multum tamen potest adiuuari, vt paulo post ostensuri sumus.

Quid est Dispositio?

Dispositio *est, qua res inuentæ apto & congruenti ordine, quasi in acie milites, disponuntur, considerando nimirum quid initio, quid in medio, quid congruentiùs in fine collocetur.* Dispositio.

Qua tamen in re, præsertim in ijs Epistolis qua de rebus scribuntur quotidianis & domesticis, aut ad amicos & familiares, non magnopere laborandum est, quòd in familiari & quotidiano sermone, cuius Epistola vt nuncius est, ita quoque similis esse debet, dispositionis & ordinis nulla habeatur ratio.

Et ordinem ita neglexit in Epistolis ad familiares Cicero, vt se ad Atticum scribere dicat, quidquid in buccam, & alio loco, quidquid primùm in buccam venerit.

Quid est Elocutio?

Elocutio *est, qua res inuentas & suo quasq; loco dispositas, Latinè, planè, & ornatè efferimus.* Elocutio.

Quæ partim in singulis spectatur verbis, partim in coniunctis seu sententijs, non secus quàm fit in ipsis ædificijs, in quibus nunc singulæ partes separatim probantur, nunc verò in vnum coniunctæ.

Sed de Elocutionis ornamentis, quantum hæc ars requirit Epistolica, quæ parum his ornamentis vtendum præcipit, paucis agemus infrà libro secundo. Prosequatur nunc quæ huic magis seruiunt loco.

Quæ est optima Epistolam scribendi ratio?

Optimam hanc esse existimo, vt Epistolam scripturus diligenter inspiciat & obseruet Epistolarum decorum, quod in his tribus consistit Epistolarum Attributis seu Circumstantijs. Epistolæ Attributa.

Quis scribat, Cui scribat, Quid scribat.

Iisque diligenter consideratis & perspectis, Epistola ita tota accommodetur.

Epistolarum decorum. Velim hoc Epistolarum decorum paulo fusiùs explices.

Quis scribat.

Quis scribat. *Hoc est, Notus ne illi cui scribat, an ignotus: Amicus, an inimicus.*

Par illi, an impar, genere, fortunis, ætate, eruditione, &c.

Cui scribat.

Cui scribat. *Hic quinque considerantur: Natura, Fortuna, Studium, Dignitas, & Affectio.*

In natura *spectantur hæc tria:*

Sexus, *Vir, an mulier: Filius, an filia.*

Ætas, *Puer, an adolescens: Vir, an senex.*

Natio, *Germanus, an Gallus.*

In fortuna *hæc consideranda:*

Vitæ status, *Seruus, an liber.*

Natales, *Nobilis, an ignobilis,*

Existimatio, *Clarus, an obscurus.*

Opes, *Diues, an pauper.*

In Studio *aduertendum:*

Ars Liberalis, Grammatica, Dialectica, &c.

An Illiberalis, Sartoria, Sutoria.

In Dignitate, *Personæ qualitas.*

Sacra, an profana: Pontifex, an Rex.

Perpetua, an ad tempus: vt Princeps, an Prætor, &c.

In Affectione *hæc spectantur:*

Notitia, *Ciuis, an peregrinus.*

Beneuolentia, *Amicus, an inicus.*

Coniunctio, *Cognatus, an affinis.*

Officia, *Bene, an malè de te meritus.*

Qui

Quid ſcribat.

Hoc eſt Scripturo Epiſtolam accuratè inſpiciendum eſt Argumentũ ſeu materia Epiſtolæ, & res ipſæ, de quibus velit ſcribere.

Cum enim materia multiplex ſit, magnam requirit ſcribendi varietatem.

Certum verò eſt, Ciceronem ſcripturum Epiſtolam, iſtud Epiſtolarum decorum deligenter conſiderasſe:

Et accuratius multo ad doctos ſcripſiſſe, quam ad indoctos: Ad familiariſſimos aliter, vt ad Atticũ, quam ad minus familiares:

Rurſus aliter ſcripſiſſe de re publica, aliter de priuata: Aliter de rebus ſeriis, aliter de iocoſis. quæ conſideratio ad Epiſtolarum Decorum in primis ſpectat.

Sed hæc iam ſatis pro operis noſtri inſtituto.

Auſpicemur nunc igitur ipſam Epiſtolam:

Et initio, quæ eius ſint Partes, inquiramus

Epiſtolarum igitur quæ ſunt partes? Diuerſę Epiſtolarum partes.

Partes obſerua duplicis eſſe generis. Aliæ enim Propriæ ſunt, & Epiſtolis omnibus neceſſariæ, vt Salutatio, Valedictio, & Inſcriptio.

Aliæ vero Cõmunes, vt Exordiũ Narratio, & Concluſio quæ vt orationibus maximè conueniunt, ex ſcholis Rhetorum huc transferuntur, & in Epiſtolis non ſemper neceſſariæ ſunt, ſed earum interdum vna aũt altera adhibetur.

Nam cũ ad familiares ſcribimus, aut vna de re ſæpius frequenter abſque vllo Exordio, ab ipſa re initiũ cæpimus,

Et vel ſola Narratione, Petitione, Admonitione, Accuſatione vel Purgatione & Concluſione, (quæ abeſſe vix poteſt) Epiſtola tota abſolutur.

Has partes, ſi placet paucis expone.

Faciam, idq; eo ſcilicet ordine, quo in Epiſtolis collo-

cantur: ac tum omissis, quas diximus communes, vt minùs necessarijs, tres reliquas, quæ Epistolarum sunt propriæ, latiùs ac diluciduis explanabo.

Epistolarum partes hoc ordine disponuntur.
- Salutatio.
- Exordium.
- Narratio.
- Conclusio.
- Valedictio.
- Inscriptio.

Quid est Salutatio?

Salutatio. Salutatio est Epistolæ initium, quo in primo quasi congressu absenti salutem nunciamus.

Hæc duabus de causis nunquam omitti potest: Vel, quod homines in primo congressu se mutuò salutent, & hominum mores Epistola debeat imitari: Vel, quòd hac quisque ratione, suam erga amicum declaret voluntatem, & ipsius gratiam inire nitatur. quæ de re latiùs paulo inferius.

Quid est Exordium?

Exordium. Exordium est prima Epistolæ pars, quæ Salutationem sequitur, qua eius, ad quem scribitur, præparatur animus ad amicè, attentè, & intelligenter, ea quæ scribuntur, aduertendum.

Hoc autem Exordium tribus commendatur.

Primùm, quòd ita subiectæ seruit materiæ, & causæ præsenti, vt ex ea veluti natum videatur.

Deinde, quòd nec longius, nec breuius fuerit, quàm res ipsa, & materia postulat.

Postremò, quòd non est nimis apparatum, sed modestum & verecundum, vt nihil tædij vel suspicionis lectori adferat.

Narratio quid est?

Narratio. Narratio (quæ rarior est in Epistolis quàm Exordiũ) est,

est, qua breuiter, dilucidè, & probabiliter explicamus, quæ nos causa ad scribendum impulerit.

Hæc debet esse breuis, propter memoriam, quæ facilè labitur.

Dilucida, proprijs scilicet & vsitatis verbis explicata, propter intelligentiam.

Et probabilis, seu verisimilis, vt lectori fidem faciat.

Quæ dicitur Conclusio? Conclusio.

Conclusio *est Epistolæ terminus, quo frequenter lectoris animum, ad id quod petimus, nititur quàm maximè commouere.*

In hac, si quam rem magnam petieris ab amico, aut graue & arduum quid volueris ipsi persuadere, fit interdum argumentorum repetitio, qua res dispersæ remmiscendi causa in vnum locum reuocantur, & quasi sub aspectum subijciuntur.

Quæ est Valedictio? Valedictio.

Valedictio *est, qua post Epistolæ conclusionem precamur alteri prosperam valetudinem, qua in hac vita nihil melius, nihil optabilius alteri precari potes.*

Quò enim diutiæ, quò forma, quò cætera valent, si infirma, afflicta, & desperata est valetudo?

Hæc etiam, quemadmodum salutatio, ex hominũ congressu ac sermone ad Epistolam transiata est: & vt ante omnia congredientem, ita post omnia discedentem alteri salutem precari, eiusdem humanitatis, faustiq; omnis argumentum est, & omitti propterea numquam potest.

Vt igitur Salutatio orditur Epistolam, ita Valedictio eandem concludit.

Qui l Inscriptio? Inscriptio.

Inscriptio (*Græcis Epigraphe, vulgo Superscriptio dicitur*) *est, quæ in summo Epistolæ iam obsignatæ ponitur.*

Constat verò nomine & cognomine eius, cui mittetur, cum titulo honoris, seu dignitatis, & congruẽti Epitheto.

Postremò & locus adscribitur, in quo versatur ille cui reddetur Epistola.

Sed quoniam de Inscriptione pluribus acturi sumus infrà; quæ in eadem præscribuntur tunc cauenda, tum obseruanda, in eundem quoque locum reijciemus.

Absolutis iam paucis & generatim singularum Epistolarum partibus, age, quod promisimus de Salutatione, Exordio, Valedictione & Inscriptione, quod est reliquum absoluamus.

DE SALVTATIONE.

Quæ conuenientissima salutandi forma.

Quæ est aptissima Salutationis formula?

Aliter olim veteres salutabant, aliter nunc recentiores nonnulli.

Sed ego aptissimam & optimam iudico salutandi rationem, quæ ad veteram salutandi morem simpliciter & paucis verbis expressa est.

De vtraque tamen agamus breuiter.

Veteres hoc modo Salutationẽ scribebãt in tertia persona.

Principio, qui scribebat, suum casu Recto ponebat nomen, (qua voce prænomen, quo nos iam nõ vtimur, cognomen & agnomen etiam intellige.)

Deinde iungebantur hæ litteræ, S.P.D. quæ significant, Salutem plurimam dicit.

Tum eius ãd quem scribebatur prænomen, nomen, & cognomen casu Datiuo apponebantur, hoc modo:

M.T. Cicero S.D. M.T erentio Varroni.

Vel sic:

M.T. Cicero M.T erentio Varroni S.P.D.

Vel sic:

M.T. Cicero. M.T erentio Varroni S.D.P.

Cùm

Cùm verò scribebant ad perfamiliarem, vel ad eundem sæpius, satis erat vtrobique nomen ponere cum littera S.

Cicero Attico S. Sulpitius Ciceroni S.

Licétne eius.cui scribitur,nomini adiungere aliquod Adiectiuum?

Veteres,cùm ad vxores,liberos,propinquos,aut valde dilectos scribebant, adijciebant frequenter pronomen, Suus,hoc modo: Pronomen Suus.

M.T.Cicero { *Terentiæ suæ S.* / *Tulliæ suæ S.* / *Tironi suo S.*

Ergo & nobis sic scribere licuerit, præsertim ad amicos & familiares.

Verepæus Plantino suo S.

Bellerus suo Verepæo S.

Idq; eo magis,quòd Quintiliani & Plinij temporibus mos cœperit recipi, vt omnibus ferè, nisi apertè essent inimici,adderetur Suus:

Quod vel Martialis testimonio luce clariùs constare potest,qui sic scribit de charta Epistolari:

Seu leuiter noto, seu charo missa sodali,
Omnes ista suos charta vocare solet.

Præter Pronomen apponiturne aliud Adiectiuũ? Aliud adiectiuum.

Inuenias nonnunquam adiuncta etiam alia adiectiua.

Cicero pater suauissimæ filiæ Tulliolæ S.D.

Tullius Tironi humaniss. & optimo S.D.

Cicero fil.Tironi suo dulcissimo S.P.D.

Cicero matri optimæ, & suauiss. sorori S.P.D.

Horum exemplo sic scribere licebit:

Nic.Clenardus carissimo suo Latomo S.D.P.

Verepæus Wingardo vnicè sibi obseruando S.

Ghilsius Leoffio plurimum colendo & venerando S.

Dignitatis aut professionis titulus.

Adscribetúrne in Salutatione, eius ad quem scribitur, Dignitatis aut Professionis titulus?

Hic in Salutatione omitti non potest.

M.T. Cicero C. Cæsari Imperatori S.D.

M.T. Cicero D. Bruto Cos. Des. S.D.

Recentiores:

Paulus Manutius Andreæ Alciato Iurisconsulto S.D.

Ioachimus Perionius Carolo Lotharingo Cardinali S.D.

Ben. Arias Montanus Remberto Dodonæo, Cæs. Maiestatis Medico S.D.

Immo nec nostræ dignitatis aut officij titulus omitti solet, cùm ad pares, vel minores scribimus, vt:

M.T. Cicero { *Imper. S.D. Cælio Æduli Cur.* / *Procos. S.D. M. Marcello Cos.*

Philippus Hispaniarum Rex Alexandro Farnesio, Duci Parmensi S.D.

Antonius Hovæus Abbas Viglio Zuichemo, auratæ militiæ Cancellario, S.D.

Appellationes Magistratuum & honorum.

In huiusmodi titulis licétne vti receptis vulgo vocabulis: vt sunt *Canonicus, Decanus, Cardinalis, Consiliarius, Secretarius, Marescallus?*

Ne fortè barbaris sermonem demus, qui, quod non intelligunt, solent irridere & affectatum dicere; cum Care potius carizemus, & vocabulis vtamur Christianorum vulgo tritis & vsitatis.

Cuiusmodi sunt: Cardinalis, Pontifex seu Episcopus, Abbas vel Cœnobiarcha.

Decanus, Canonicus, Presbuter, Cancellarius, Marescallus, &c.

Item Cubicularius, Secretarius, Confessarius, Sacellanus, &c. nisi quis malit vti Periphrasi, A Cubiculis, à Secretis, à Confessionibus, à Sacris, &c.

Iam

Iam quamuis in horũ nonnullis liceat fortassis inuenire uocabula doctis vsitata: si tamen illa rara sint, & vulgo gnota; non prabeamus nos statim his vulgo irridendos.

Quæ in Salutatione habentur maximè vitiosa? *Hæc duo in primis notantur hoc loco ab eruditis:* Salutatio quæ vitiosa Vide Brandol. cap. 9. lib. 1.

Quòd *plerique in Salutatione, cũ ad magnos & illustres viros scribunt, vt illis nescio quem honorẽ tribuant, nomen suum posteriore loco collocant. Exemplum fuerit, si hoc scribam modo.* I.

Gulielmo Lindano, Ruremundensium Episcopo, Simon Verepæus S. D.

Domitiano Martialis S.

Cæterùm si quis fortasse metuat, ne, si aliter scribat, vel superbus vel impudens habeatur, cũ facinus non sit capitale, retineat is suã vel absq; rituali scribẽdi consuetudinẽ. II.

Alterum est: *Quòd nonnulli in Salutatione huiusmodi ament ineptias:*

Sabinus Paulo Capitoni, dimidio animæ suæ S. D.

Quod de amico Aristoteles dixit, alteri ipsi.

Varroni huius ætatis.

Alteri ferme Aristoteli.

M. Catoni integritate propè pari.

Non multum M. Tullio facundia minori,

Hæc & alia id genus parum sunt virilia, & Gnathonismum seu assentationem quandam redolent.

Nos, si omnino inepti esse volumus, saltem imitio ne simus litterarum.

Quæ est noua Recentiorum salutandi formula? *Huiusmodi scilicet:* Nouæ salutandi formulæ.

Salue mi N.

Salue multùm.

Salue plurimùm.

Salue pater optime.

Salue amice integerrime.
Salue congerro lepidissime.
Salue etiam atque etiam,
Salue multùm in Christo Iesu.
Salue plurimùm obseruande patrue,
S. P. amicorum optime & integerrime.

Huiusmodi nouæ salutandi formæ licet non omnino damnandæ videantur, in loco adhibitæ; Veterum tamen simplicitas nostra hac nouitate nequaquã poterit corrigi.

Præstat proinde scripta nostra ad laudatissimam veterum scriptorum normam & exemplar dirigere, quàm nouis & insuetis his vti salutandi modis.

Atque hæc de Salutatione, prima literarum nostrarum parte, sufficiant.

Nunc age. Epistolam tandem exordiamur.

DE EPISTOLARVM EXORDIO.

Conueniens exordium. Lud. Vides.

Quæ est forma conueniens exordiendi Epistolã?

Fuit olim mos vetus, quem Seneca vsque ad suam ætatem seruatum scribit, Epistolas his verbis exordiri:

Si vales, valeo.
Si vales, bene est, valeo.
Si vales, bene est, equidem valeo.
Si vales, bene est, ego belliss imè valeo.
Si vales, bene est, ego perbellè valeo, & indies belliùs.

Si vales, gaudeo, equidem valeo, & Cicero atq; Tulliola belliss imè valent.

Hic fuit olim exordiendi mos veterum, qui nunc panè desiit esse in vsu.

Nihil tamen video causæ, ob quam nobis Christianis exordiri hoc modo Epistolam non liceat.

Profer

Proferigitur similes aliquot Christianorum exordiendi formas.

Christianorum exordia

Si vales, bene est: ego Dei gratia sic viuo ac valeo, vt nunquam pænè in vita suauius.

Si rectè vales, carissime pater, vnà cum suauiss. matre, bene est: nos hic Dei dono perbelè valemus.

Si rectè vales, vnicè mihi dilecte patrue, est quod plurimum gaudeã: equidẽ hic beneficio Dei valeo rectissimè.

Si tu, tuaq; suauissima coniux, socer humanissimus, reliquaq; familia valetis, est cur maximopere gaudeamus: nos Dei munere valemus ex sententia.

Obseruetur *hic interim scribendi loquendiq; varietas, Dei gratia, Dei dona, Dei munere, Dei beneficio, Dei benignitate, vel, Quæ Dei benignitas est.*

Nunc reliquas ostende exordiendi Epistolam rationes.

Exordia sint libera.

Epistola pro varietate argumenti varium quoque ac liberum habet principium, quod breuiter vix vllis præceptis tradi potest, cũ tale ferè sit, quale id cuiq; visum est.

Quin & Cicero, optimus scribendi artifex, ordinem subinde ita negligit, vt pro re nata, vndecunq; illi visum sit, exordiatur Epistolam.

Quapropter Epistolam conscripturo nihil vtilius, quàm vt tria illa diligenter secum perpendat, quæ suprà considerãda esse dixi, Quis, Cui, & Quid scribat.

Reliqua magis prudentiæ & ingenij sunt quàm artis.

Sed cùm plerisq; Epistolas scripturi maximè circa principia tanquam inter scopulos laborent ac conflictentur, faciléq; reliquum cursum conficerent, si modo ex portus ambagibus euasissent:

Subijciam in puerilium studiorum vsum libro 4. (ne cœptum à nobis iter hoc loco impediatur) idoneas aliquot tum Veterum tum Recentium scriptorum Exordiendi

Epistolarum exordia cur lib. 4 tradantur.

rationes, in quibus pueris videre licebit, quemadmodum possit incipi Epistola, donec adoleuerint, ac longiùs in studijs progressi fuerint: quas qui sæpiùs & accuratiùs euoluerit, non difficulter aptum aliquod Epistolæ exordium est inuenturus. Progrediamur nunc ad reliqua proposita.

Vsus exodij ex abrupto.

Est ne aliquod exordiendi genus ex abrupto?

Est sanè. quod quamuis cum venustate & gratia nihil vetet vbiuis vsurpari: eius tamen vsus sæpius perspicitur in Patheticis Epistolis, in quibus scilicet vehementiores animi affectus describuntur.

Vt cùm propter rei alicuius indignitatem & atrocitatem, animus ira, dolore, vel admiratione perturbatur.

Quemadmodum videre est in Epistolis criminosis, vt accusatorijs vel similibus, in quibus in ipso primo literarum aditu, adhibetur interdum Querela aliqua, Exclamatio, Dubitatio, aut vehemens aliqua Interrogatio.

Item in Epistolis expostulantibus, cùm alicuius officium desideramus, aut negligentiam corripimus, aut in officio præstando diligentiam cuiusquam excitamus.

Postremò huius etiam vsus incidit non rarò in Epistolis iocosis & familiaribus: quibus id assequumur, vt non mutam Epistolam Epistolæ, sed viuo sermoni viuum item sermonem referre videamur.

Cedo aliquot exempla Principiorum ex abrupto.

Ea sunt huiusmodi:

Eho tu, quid ais obsecro?
Nunc te obiurgari patere.
Sic est, inquam, vti scribis.
Quin tu igitur huc reuolas?
Quin ego igitur tibi gratuler?
O casum mirificum sanè, hodie.
Næ tu mi N. es homo lepidus.

Vin

Vin' ridere? en tibi argumentum.

Quid ego audio mi N. tùnc adeptus es?

Siccine tu igitur amicum veterem negligis?

Vide, num aptum munus miseris, crumenam, non habenti pecuniam.

Quid? hoccine mandaram abeunti tibi, vt ad me nihil perscriberes aliud quàm, &c.

O factum bene de nostro Lucano? incredibile est, quàtùm me ea res voluptate affecerit.

Quid sibi volunt Ciceronis Epistolarum Exordia, cœpta ab his vocibus, *Ego verò, Mihi verò, Tu verò?*

Certa quædam Ciceronis exordia.

Huiusmodi Epistolæ ex illis sunt, quibus alicui respondetur ad id de quo ille scripserit, vel de quo per quempiam à se missum interrogarit.

Ecquid illa? *Aín' tu? Aín' tandem?*

Sunt & huiusmodi principia Epistolæ alicui respõdentis. Et vtriusq; formæ exẽpla inuenias apud Ciceronem.

Illius quidem Epistolam 4 6. lib. 7. Item 30. lib. 9. Adhæc 5. 12. 23. lib. 16. ad familiares.

Huius verò Epist. 21. libri 9. ad fam. & 5. lib. 4. ad Atticum.

Exprimitúrne in Exordio nomen eius, ad quem Epistola scribitur?

Potest quidem, sed his ferè de causis:

I. Vt exprimamus *aliquem affectum animi.*

Cic. Ego verò, Serui, vellem, vt scribis, in meo grauissimo casu adfuisses.

II. Vt in re admodum *graui attentiorem habeamus auditorem.*

Cic. Ego, Lentule, initio rerum atq; actionum mearum.

IIII. Cùm quid vehementer *exprimere volumus, quod etiam in tota sit Epistola.*

Cic. Vrbem, mi Rufe, cole, & in ista luce viue.

A Seneca ferè semper exprimitur.

A Plinio nunquam, quod legisse recordor.

A Cicerone, his ferè quas exposui de causis.

Sed de Exordijs nunc ista sufficerint.

Dicamus nunc aliquid de ratione amicos in calce litterarum salutandi. Id enim in extrema Epistola ante aut post Vale fieri consueuit.

Formulæ aliquos in fine Epistolæ salutandi.

Profer aliquot idoneas in calce litterarum salutandi formas.

Amicos saluta meis verbis.

Salutato parentes meo nomine.

Salutabis ex me patrem officiosè.

Fratribus ex me multam salutem dicito.

Sororibus à me salutem plurimam nuntiato.

Mihi apud amicos vicarius sis quæso salutator.

Saluebit à me Rauenstenus officiosè & accuratè.

M. Henrico Verepæo precaberis à me læta omnia & felicia.

Salutem à me Coeueringo & Gheffio, & si quem aliũ beneuolentem videris.

Eximios viros Bellerum & Houium etiam atq; etiã ex me saluere iube.

Illustrem & generosum adolescentem Lamoraldum à Claerhout, Maldeghemij & Pithemij Dominum, officiosè à mea salutatum cupio.

Ægidium Vligerum, præstanti eruditione & humanitate virum, iubebis à me saluere plurimùm.

Ornatissimis celeberrimísque V. I. cõsultissimis D. D. Philippo Boxhornio, & Nicolao Oudaerdo, amicis & patronis meis apprimè colendis, multam meo nomine salutem nuntiato.

Salu-

Salutandi verbum debétne semper exprimi? Salutandi verbum suppressum.

Nequaquam. quod his exemplis confirmatur.

Cicero: Terentia tibi salutem. Cicero.

Idem: Caciliæ bellissimæ salutem.

Idem: Dionysio plurimam salutem.

P. Manutius: Vale, & Duditio meo salutem. Manutius.

P. Bembus: Patri tuo multam salutem. Bembus.

Idem: Patri tuo & matri multam salutem.

Idem: Doctoribus tuis multam salutem.

Est verò Ellipsis huiusmodi Bembo frequentissima, nec eadem infrequens apud nonnullos alios.

Quibus verborum formis salutabo quempiam alterius nomine? Formæ salutandi aliquē alterius nomine.

Huiusmodi, aut his similibus.

N. officiosè te iubet salutari.

Iubet te saluere plurimum.

Iussit me tibi salutem scribere.

Plurimam tibi impertit salutem.

Impertiri te iussit plurima salute.

Iussit tibi multam adscribi salutem.

Annuntiat tibi ac tuis multam salutem.

Vel sic.

Precatur tibi ac tuis omnia felicissima.

Precatur tibi omnia euenire prosperrimè.

Optat tibi salutem veram ac solidam.

Nihil non optat tibi faustum ac lætum.

Vel pluribus verbis.

Saluebis à Typotio nostro, adolescente mihi summè dilecto, & nostri obseruantissimo.

Iam Epistolā cōplicauerā, cùm adiret me fortè Thilemus noster, qui te plurimum iussit meis saluere verbis.

Cùm ad te litteras exararem, aderant fortè Plantinus noster, & Moretus, iubentes, vt suo nomine tibi

tuíſque ſalutem plurimam impertirem.

Cicero: Valebis, & valere filiam & Cæciliam noſtram iubebis, & ſaluebis à meo Cicerone.

Reſalutandi formæ.

Quibus verbis ſalutantem me decorè reſalutabo?

His, ſi libet:

Fratres Loæi, per me tuis verbis ſalutati, viciſſim te meis officiosè reſalutant.

Duſiluio & Vlierdeno abs te ſalutem dixi, qui lætiſſimi de te audierunt, remittuntq; ſalutem ingenti fenore cumulatam.

Greuenius, quam tuis verbis ſalutem dixi, libẽter accepit, teq; viciſſim his litteris officiosè ſaluere iuſſit.

Danelæi noſtri, per me diligenter ſalutati, dederunt hoc mihi negotij, vt te viciſſim iuberem ſuo nomine ſaluere plurimum.

Quî excuſabitur Epiſtola ſubitò aut neglectiùs conſcripta?

Ratio excuſandi Epiſtolã neglectiùs ſcriptã.

His, aut ſimilibus verbis:

Epiſtolæ character neglectior, teſtis eſt ſummæ noſtræ feſtinationis.

Hæc exaraui multis diſtractus negotijs, animoq; curis valde impedito.

Hæc occupatiſsimus ad te ſcripſi, & rus iamiam profecturus, & viam mens.

Hæc ſcripſi ex tempore, pluſquã occupatiſsimus; ſcripturus aliàs accuratiùs.

Ex tempore ſcripſi hæc, & incogitantiùs: alioqui nec meditatus ſatis probus ſcribendi artifex.

Hæc ſcripſi raptim, & plus quàm ex tempore: fortè oblato tabellione, ſcribam aliàs accuratiùs.

Dictaui hanc ad te Epiſtolam, non ſcripſi, quòd iam eſſem ſcribendis litteris d fatigatus. Rectè vale.

Hæc ſcripſi præpropere & perturbatè, quod ex litteris ipſis

ipsis, & sensis facile coijcies: quæso, festinationi meæ, & breuitati litterarum des veniam.

Sed hæc satis superque. Ad Valedictionem nunc accedamus.

DE VALEDICTIONE

Quis aptissimus vale dicendi modus? Quæ aptissima vale dicendi ratio.

Subiectus iste doctorum vsu approbatur.

Vale.
Valebis.
Valeto. } *quæ sæpe pro eodem capiuntur.*

Vel adiuncto Aduerbio.

Bene vale.
Rectè vale.
Vale feliciter.
Vale rectissimè.
Vele etiam atque etiam.

Vel ex simplici fit duplex.

Fac valeas.
Fac vt valeas.
Da operam vt valeas.
Cura, vt quàm rectissimè valeas.
Cura, vt valeas etiam atque etiam.
Valetudinem tuam fac cures diligenter.
Cic. Fac vt tuam & Tullia valetudinem cures.
Idem: Tu velim tuam & Tulliæ valetudinem cures.
Idem: Te oro etiam atq; etiam, mi frater, vt valeas.

Verbo, *Vale*, licétne quid adijcere? Post Vale, quid addendum.

Adijcimus interdum aliquid, quod eius cui scribimus animo velimus tenaciùs inhærere.

Vale, & stude.
Vale, & rescribe.
Vale, & Deum time.

Vale, & me, vt soles, dilige.
Vale, & tui amantem redama.
Vale, & me solito amore fac prosequare.
Vale, &, si me amas, labores ama, & studia.
Vale, & huc ad nos quam primùm aduola.
Vale, & scribe ad me quàm frequentissimè.
Vale, & me tui amantissimum vicissim ama.
Vale, & litterarum studijs incumbe diligenter.
Vale, & nos sæpius tuis litteris, si est otium, salutá.

Plures, qui volet, Valedicendi formas inueniet in fine lib. Quinti.

Neglecta post Vale subijcienda.

Si quid fortè exciderit animo, licebítne illud subijcere post Vale?

Licebit sanè his ferè modis.

Vale. sed per commodè hoc mihi nunc in mentem venit.

Vale. sed pænè me fugerat, quod te vel maximè scire volebam.

Vale. sed heus tu, ferme prætericram quod in primis dictum oportuit.

Vale. sed heus, mane paulisper, succurrit nunc, quod omissum dolerem.

Vale. sed ô me obliuiosum! pænè serò Wingardi negotium in mentem venit.

Vale. sed obsignaturo epistolam succurrit negotium Merodani, quod non oportuit prætermissum.

Vides, vt in his formulis amoueatur fere omnis suspicio fuci, & simul Lector dormitabundus velut ad rem nouam excitetur.

Post huiusmodi verò reuocationẽ solemus ferè addere:
Rursum vale.
Iterum vale.
Vale iterum atque iterum.
Iterumq́, & sæpius vale, mi Pater,

Sic

Sic & Cicero Valedictionem iterat.

Fac planè vt valeas, nos ad summum. Vale.

Idem nonnunquam post Vale, subiecit Salue.

Ad tironem, Epist. 9. Vale, salue.

Et Epist. 6. Vale mi Tiro, vale, & salue.

Plautus. Quando ita tibi libet, Vale atque salue.

Sed veteres ea tum potissimùm iungebant, quando ab iis discedebant, quos se nunquam iterum visuros sperabãt.

In Valedictione quid ridiculum habetur, aut ineptum?

Quæ inepta valedicendi ratio.

Ineptias potes dicere, huiusmodi quorundam facetas elegantias.

Vale decus meum.

Vale corona capitis mei.

Vale in proximum reuisum.

Vale in annos Nestoreos.

Vale pancratiè, vel athleticè, &c.

Sed hæc hactenus. De loco & Tempore dicamus nunc.

Locus & Tempus quorsum adscribuntur?

Cur locus & tẽpus adijcienda.

Locus & Tempus excusant interdum litterarum { *Breuitatem. Raritatem. Negligentiam.*

Quin etiam nosse quo loco sit amicus qui scripsit, & quo scripsit tempore, magnam sæpè adfert tum voluptatem, tum vtilitatem.

Tempus.

Hac enim ratione sæpenumero vitantur multæ magnæq; rerum perturbationes, quæ nonnunquam solent existere, cùm Epistola tam scripta, dies aliquot à tabellario, priusquam reddat, adseruatur, & res interim negotiaq; commutantur. Hæc igitur nunquam omitti possunt.

Ex tempore adhæc cognoscitur, quæ Epistola sit prior aut posterior.

Locus. Locus igitur quî conscribetur? *Hoc modo:*

Data vel Datum, vel omisso Participio, { *Lutetiæ. Louanij. Cathagine. Athenis.*

Cicero, Bembus, & alij vtuntur interdum Ablatiuo, Alizia, Brunduſio, Leucade.

Roma, Patauio, Anconc.

Sed tunc (auctore Terentio Scauro) Participiũ Datum, eſt omittendum, quod in loco, non è loco, ſignificat.

Præpoſitio apponitur { *Barbaris, vt ex* { *Dommelen. Hiluarenbeck. Tshertogenboſch.* / *Appellatiuis, vt ex* { *Ædib. Decani. Muſeo noſtro. Caſtris, Naui.*

Tempus. Tempus quînam adſcribetur?

Anno { *Domini, Milleſimo, Quingenteſimo, Octogeſimo. Chriſti nati, ſupra Seſquumilleſimum Octogeſimo. A Chriſto nato, Octogeſimo poſt Milleſimum Quingenteſimum.*

Anno { *A Chriſti natali, A Chriſti natiuitate, Poſt Chriſtum natum* } cIↃ IↃ xxc.

Anno { *Humanæ ſalutis, Partæ ſalutis, Aſſertæ ſalutis* } M. D. LXXX.

Anno { *A partu Virginis, A partu Virgineo, Partus ſalutiferi* } 1580.

Dies

Dies menſis quî adſcribetur?

Dies.

Aliter nunc vulgus, aliter Veteres diem ſcribebant. Vulgus hoc ferè modo:

Primo die menſis Ianuarij.

Tertio Iulij, Decimo Decembris.

Sed tu cùm ſcribis ad eruditos, Veterum morẽ potiùs imitaberis, hoc modo:

Ipſis Kalendis, Nonis, Idibus Ianuarij vel Ianuarijs.

Quinto Kalendas, Nonas, Idus Iulij vel Iulias.

Quarto Kalẽdas, Nonas, Idus Decẽbris vel Decẽbres.

Hos autem dies cognoſces his paucis verſiculis:

Dierum nomen clararæ.

Prima dies menſis *cuiuſq; eſt dicta Kalendæ.*
Sex Maius Nonas, October, Iulius, & Mars,
Quatuor at reliqui: Tenet Idus quilibet octo.
Inde dies alios omnes dic eſſe Kalendas,
Quas retro numerans dices à menſe ſequenti.

Sed hîc oportet noſſe numerum dierum cuiuſque menſis, quem, adiutus his tribus verſiculis, memoria facilius retinebis:

Quod menſium ſingulorum dies.

Ter denos *September habet, totidemq; November,*
Iunius Aprilis: reliquis ſuperadditur vnus.
Sit niſi Biſſextus, vicenos Februus octo.

Sed quis dies notatur cùm dicis, *Quinto Kalendas Iulij?*

Notatur quintus ante Kalendis Iulij: nam in huiuſmodi loquendi formis Præpoſitio Ante *intelligitur.*

Ecquid differunt, *Quinto Kalendas*, &, *Ad Quintum Kalendas?*

Quinto vel ad Quintum Kalendas.

Nihil prorſus, licet id aliter non nulli docuerint.

Nec, ipſis Kalendis Ianuarij, & Ad Kalendas Ianuarij. Nec, veniam die conſtituta, &, Ad diem conſtitutam. Sed de his nimis multa.

Tepus Christianorum nore adcriptum.

Licétne Christianorum ferijs indicare diem?

Quid ni?

Natalibus Christi Seruatoris.
Pridie Conuersionis S. Pauli.
Postridie omnium Sanctorum.
Die festo Paschæ, vel Pentecostes.
Ferijs assumptæ B. Virginis Matris.
Ecclesiasticæ Dedicationis ferijs.
Regalibus, vel, Epiphaniorum die.
Martinalibus, Hilarijs, Cineralibus.
Quin etiam diei vel noctis hora adscribi potest.
Prima luce, summo manè, diluculo.
Crepusculo matutino, vel vespertino.
Sub cœnam, inter cœnam, mox à cœna.
Nocte vel noctu, aduentante tam nocte.
Alta vel multa nocte, ad multam noctem.

Nomen in litteraũ rfine an adscribendum.

In extremo suscribétne quisque nomen suum?

Hoc primùm ex subscriptionibus natum est, quas olim Principes addebant diplomatis: sed nũc multi existimãt, postremo se loco nominari, esse cuiusdam moderationis: sed absurdum hoc est, & ridiculum.

Nam vt natura primum in quocũque opere constituit facientem, ita etiam animo legentis primùm omnium occurrit qui scribit, & Epistola iam resoluta, illius statim nomen inquiritur.

Si quis tamen, secutus prauam recentium consuetudinem, nomen suum in capite litterarum non expresserit, in calce illud omittere non potest.

Epitheta an nomini apponenda.

Scribetúr ne solum? an adiuncto aliquo Epitheto?

Nunc solum, nunc leges huiusmodi aliquod adiunctum Epitheton.

Tuus, tuus totus, tuus ex animo.
Tuus toto pectore, tuus toto animo & corpore.

Tuus,

Tuus, vt scis: tuus, vt nosti: tuus idem qui semper.

Tui amantiss. cupidiss. studiosissimus, obseruantissimus.

Tibi deditiss. addictiss. deuinctissimus N.N.

Ad nobiles scribenti, quid subscribendum?

Malum te hoc loco doctissimorum quorundam simplicitatem imitari, qui solo vtuntur nomine, vel nomine tantùm & pronomine.

Sed ne illos fortassis ad quos scribas (qui frequenter indocti sunt) videaris contemnere, concedamus & hîc nõnihil scribentium multorum cõsuetudini, donec doctorum vsus assentationem hanc euicerit ac sustulerit.

Ad nobiles igitur, & alios singulari dignitate vel virtutibus illustres, sic scribas liceat. Ad nobiles

Ad nobiliores:

Tuæ Clementiæ	*Deditiss. addictiss. deuinctissimus Cliens, clientulus, &c.*
Tuæ Celsitudini	
Tuæ Amplitudini	
Ad minùs nobiles:	
Nobilitati tuæ	
Dignitati tuæ	
Reuerentiæ tuæ	
Præstantiæ tuæ	

Vel binis literis.

N.T.	*id est*	*Nobilitati tuæ*
C.T.		*Celsitudini tuæ*
A.T.		*Amplitudini tuæ*
D.T.		*Dignitati tuæ.*

Vel ternis literis.

R.T.C.	*hoc est*	*Reuerendæ tuæ Celsitudini.*
R.T.A.		*Reuerendæ tuæ Amplitudini.*
R.T.D.		*Reuerendæ tuæ Dignitati.*

Sed assentationum huiusmodi iam plus satis. Nunc ad Inscriptionem, postremã Epistolarum partẽ, accedamus.

DE INSCRIPTIONE.

Quæ aptissimæ Inscriptiones.

Quæ verò aptissima est inscribendi ratio?

Inscriptio *quid sit, ostendimus suprà, cùm Epistolarum partes explicaremus.*

Aduertenunc primùm, qua ratione ac modo à doctis hæc conscribatur.

Deinde quid in ea decorum sit, quid indecorum.

1. *Hæc incipit plerumq; ab vno aut altero Epitheto, seu Adiectiuo.*

2. *Sequitur deinde Nomen & Cognomen illius cui reddetur Epistola.*

3. *Tertio iam loco apponitur Magistratus, Dignitatis, aut Officij nomen, eaq; exprimuntur casu Datiuo, per huiusmodi vocũ ellipsim seu reticẽtiã: Reddetur hæc Epistola vel: Dentur hæ litteræ. quæ verba non solent exprimi.*

4. *Postremo iam loco versus dexteram, adscribitur nomen loci, in Genetiuo ferè, subaudiendo Participiũ, agenti, habitanti, aut simili.*

Licet Manutius & alij vtantur hic Accusandi casu. Sed exemplis hæc magis illustrabuntur.

Inscriptionũ Exempla.

Ad Patrem.

Optimo & integerrimo viro Materno Cholino senatori, parenti suo, ad signũ Torquis aureum typog. Coloniæ.

Ad Præceptorem.

Eximia eruditione & multa probitate præstanti viro M. Christophoro Vladeracco, Præceptori suo vnicè colendo. *Siluæducis.*

Ad artium liberalium studiosum.

Generosæ indolis, & omni arte liberali politissimo adolescenti, Ioanni Quadæ ab Rauensteyn, amico summè dilecto. *Siluæducis.*

Plures

Plures cuiusq; generis Inscriptionum formas require in fine libri Quinti. Breuitatis enim studium non sinit nos hîc esse prolixiores.

Ostende nunc quæ Inscriptionem vel ornent vel dedecorent.

Inscriptionẽ quæ ornent aut vituperent.

1. *Hoc in primis accuratè in ea est obseruandum, vt apposito & congruenti vtamur Epitheto, non absurdo, non otioso, non mendaci, quod oneret personam, non honestet.*

Aliud enim accommodabitur Pontifici Maximo, Cardinali, Episcopo, Abbati, Pastori, vel Theologo.

Aliud Imperatori, Regi, Duci, Comiti, Baroni, vel alteri viro nobili & generoso.

Aliud Magistratum decet, aliud hominem priuatum, aliud senem, aliud adolescentem, & doctum aliud, aliud indoctum.

Debet igitur Epitheton ipsius personæ qualitati, hoc est, dignitati, conditioni, & officio congruenter & aptè respondere. Epitheta sint conuenientia, &c.

Vt, exempli causa, indoctum aliquem Iurisperitum, grauem potiùs dixeris, quàm eruditum.

Et negligentem ac supinum Pastorem, quàm duis potiùs quàm vigilantem.

2. *Huc spectat, vt abstineamus ab Epithetis quæ vel risum moueant, vel fastidium. Quò pertinent huiusmodi geminationes, Domino D. Domino & M. Item amico suo Pyladeo, & aliæ id genus sordes & ineptiæ.* Nõ ridicula.

3. *Remouendi sunt etiam ab Inscriptionibus huiusmodi elegantiarum floscvli: Hæ aduolent litteræ ad manus proprias, &c.*

4. *Postremò, ne tam multis hoc loco vtamur verbis nihil omnino necessarijs, vt totum Epistolæ tergum refarciant.*

Epitheta apta personis.

Nunc age, doce quæ singulis personis apta sint Epitheta.

Illud certè Inscriptionem aptam meditanti accuratè, considerandum est.

Sed tu quæ petis, explicationem exigunt longiorem, quàm vt primo libello, quem, quòd pueris sit prælegendus, conuenit esse breuiorem, docere hæc commodè liceat.

Quartus & Quintus libri nó egent opera interpretis.

Quamobrem conuenientius fuerit, hæc Epitheta vnà cũ multis inscriptionum formis reponere sub calcem libri Quinti, qui, quòd intellectu facilis sit, vt etiam Quartus, pueris enarrari non debet, sed relinquendus est priuatæ cuiusq; lectioni.

Et nunc ambo, tu quærendo, ego respondendo, sumus non parum delassati, vt vel in crastinum vsque corporis animiq; viribus refocillandis danda nobis sit opera.

LIBER II.

Libri. II. Schematismus.

Duo tradũtur hoc libro I I.

- *Præcipuæ Epistolarũ Virtutes:*
  - *Breuitas*
  - *Latinitas*
  - *Perspicuitas*
  - *Ornatus.*

  cui opponuntur
  - *Prolixitas*
  - *Barbarũ*
  - *Obscurum*
  - *Inornatũ.*
- *Quibus rebus rectè scribẽdi facultas comparetur.*
  - *Sedula huius artis Obseruatione.*
  - *Multa elegantium Epistolarum Lectione.*
  - *Diligenti doctissimorum Imitatione.*
  - *Quotidiano scribendi Exercitio.*
  - *Accurata Epistolarum Emẽdatione.*
- *Cum eleganti encomio Epistolarum M. T. Ciceronis in fine adiecto.*

De IIII. Epistolarum virtutibus.

De Breuitate.

Quæ commendanda Epistolarum Breuitas? Epistolarum breuitas.

Et Breuitas & Longitudo accommodari debent personis ipsis, & rebus seu negotijs.

Quæ vt facilius capias, in duabus hæc tabellis depicta à cũ diligentissimè spectanda dabo.

Quod ad personas pertinet: *Vtendum* est *Breuitate scribendi ad*

- *Principes ac Nobiles.*
- *Multum occupatos.*
- *Morosos, seu fastidiosos.*
- *Incognitos vel parum notos.*
- *Amicos simulatos.*
- *Eos qui Breuitate oblectantur.*

Exemplo sunt epistolæ Plinij ad Traianũ. Et contra.

His enim omnibus, quanto fuerit breuior Epistola, tanto solet esse gratior.

Quod ad res verò spectat: *Epistolam exigunt longiorem*

- *Amicitiæ arctior necessitudo.*
- *Temporum mutata qualitas.*
- *Negotiorum copia.*
- *Rerum amplitudo.*

Quò pertinent

- *Quæ tractant de Religionis negotijs,*
- *Vel dè negotijs Reipublicæ.*
- *De præsenti calamitate Belgica.*
- *De immortalitate animæ, &c.*

Epistola longior.

Res enim huiusmodi magnæ & arduæ oratione breui explicari non possunt.

Nec minùs offendit in rebus copiosis & amplis litterarum breuitas, quàm in rebus paruis ac ieiunis longitudo.

Vnde Cicero D. Brutum increpat, quòd in medio ardore belli ciuilis, breues ad se dedisset litteras, cùm negotia longissimas flagitarent.

Si verò nihil sit horum quod excusetur, Epistolæ bre-

uitas & longitudo ad hanc amussim seu regulã exigãtur.

Epistola fit æquo breuior, in qua omittuntur necessaria.

Epistola quę breuior aut longior.

Epistola fit æquo longior, in qua infarciuntur superuacua.

Sic longissima videbitur breuis, in qua nihil otiosum aut redundans.

Breuissima vel Iliade longior, in qua multa inania aut superuacua.

Illud interim hic aduertendum, quòd amicitiæ vis & necessitudinis arctior coniunctio, interdum longiores, immo vel longissimas Epistolas exigit.

Epist. 2. & 20. lib. 9.

Est enim summi amoris, inquit Plinius, negare veniam breuibus Epistolis amicorum, quamuis scias illis constare rationem. Et iterum: Tua verò Epistola tanto mihi iucundior fuit, quanto longior.

Ex his igitur facilè cognosci potest, quæ litterarũ breuitas aut longitudo increpanda vel excusanda sit.

Huc spectant quæ de orationis breuitate scripsimus in calce libri de Copia rerum. Transeamus nunc ad alia.

De Epistolarum Latinitate.

De Latinitate igitur nunc dicendum.

Rectè admones. Hoc enim ante omnia in Epistola necessarium est, vt in ea conseruetur Latinitas.

Hoc est, vt oratio ipsa Latina sit, pura scilicet & emẽdata: qua virtute si destituatur, omnis scribentis labor vanus fuerit & inutilis, immo etiam nauseæ fuerit, quidquid ornatus adhibeatur.

Tres species Barbari.

Hæc autem virtus optimè cognoscetur ex vitio huic virtuti opposito, Barbariæ scilicet, aut barbario, cuius Grammatici tres fecerunt species: Barbarismum, Barbaram lexim, & Solœcismum.

Barbarismus.

Barbarismus *spectatur tum in Orthographia, tum in Prosodia, cùm videlicet dictio aliqua perperam scribitur,*

tãtur, vt Cristus pro Christus. Tercenti pro trecenti:
r ne Aut eadem ineptè pronunciatur, vt si pronuncies Chaus pro Carus, commigro media longa pro breui. Sed hoc
r su Epistola locum non habet.

Barbara lexis est vel dictio aliqua peregrina, vt Barbara lexis.
ioſum uca pro milliaria, Fagotum pro faſciculo lignorum,
ocabula Gallica:
nani Vel Latina quidem, ſed inuſitata, vt Recommendo,
ecompenſo, pro Commendo, Compenſo, &c.
is & Excuſantur tamen quæ longo iam vſu recepta ſunt,
s, im Bombarda, Lancea, Gaza, &c.

Soloecismus (qui fit in oratione, vt ſuperiora duo in Soloecismus.
niam lione) nihil eſt aliud, quàm inepta partium orationis
ſtar mpoſitio: Vt Veni hic apud me, pro, huc ad me. Commuo tibi, pro tecum. Supplico te, pro tibi.

Hoc igitur de hac omnium præcipua virtute dicimus, Stylus Epiſtolicus.
bret nimis exultus, & ornamentis complurſibus nitidus ac
lendens, omnibuſq; Rhetoricis coloribus diſtinctus &
us in uminatus ſermo in Epiſtolis locum non habeat.
ia. Eſt tamen eadem Latinis, puris, elegantibus, & electis
ocabulis contexenda, & quodam tum naturali, tum
a ne iam oratorio artificio vel mediocriter ſic illuſtrãda, vt
tetur plebeij ſermonis nimia vulgaritas, & omnis abſit
mẽ formitas, ac ſordes. Hæc tantum de Latinitate.

Sequitur nunc igitur Perſpicuitas.

abor
uid- Perſpicuitas in quouis ſcripti genere ſummam mere- Quintilianus cap. 2. lib. 8.
r laudem: vt etiam ſcriptori inculto, aperto tamen ac
huic lucido, multo libentiùs ignoſcendum videatur, quàm
uul teri politiſſimo quidem, ſed implicato & obſcuro.
-ba- Quod enim, cùm legitur, non intelligitur, perinde eſt
ac ſi ſcriptum non eſſet. Vnde D. Hieronymus Perſium Perſius cur non probatus D. Hieronymo.
n in Poetam Satyricum in ignem conieciſſe fertur, quòd eum
ibi gens, propter obſcuritatem intelligere non poſſet.
tur,

Quo verò modo hanc orationis Perspicuitatem consequemur?

Omnis vitanda obscuritas.

Principiò si certa quædā orationis vitia, quæ ipsius claritatem obscurant, fugiamus, velut Acyrologiam, Ellipsim, Amphiboliam, & quæ ad Hyperbaton referuntur de quibus omnibus diximus alio in loco.

A quibus abstinēdum vocabulis.

Fugiamus præterea vocabula prisca, inusitata, impropria, Poëtica, dura, atque barbara, quibus nonnulli iam olim Latinum sermonem deformarunt, illiusq; splendorem obscurarunt, vt Apuleius, Fulgentius, Capella, Sidonius Apollinaris, & alij.

Prisca.

Ad prisca & inusitata spectant Olli pro illi, Volt pro vult, Oppidò pro valde, Actutum pro statim, Apluda pro frumenti furfure: quæ iam in desuetudinem abierunt.

Dura.

Durum est, Caperare frontem, pro contrahere: Respublica Camilli morte castrata est; pro Reip. robur ipsius morte concidit.

Poëtica.

Poëtica sunt huiusmodi Epitheta, Tabificus, Fatidicus, Veliuolum, &c. in solis versibus vsurpanda.

Impropria.

Ad improprietatem spectat, quandocunque sententia inusitato aliquo genere sermonis, aut impropriis peregrinisq; vocabulis inuoluitur Quò & Archaismi Plautini & nonnulli Terentiani referuntur.

Archaismi.

In Epistolis igitur cuiusmodi censes vtendum esse vocabulis?

Quibus in Epistolis vtendum vocabulis.

Vsitatis, Proprijs, & bene dispositis.

Vsitata.

Vsitata *dicimus, quæ in quotidiana doctorum versantur consuetudine.*

Propria.

Propria, *sunt rerum vocabula non translata.*

Non quòd omnes figuræ in Epistolis respuēdæ sunt, sed quòd parciùs recipiendæ, quàm in alio scripti genere; aut quòd ijs vtendum, quemadmodum in textilib. purpura in coronis aut mitris vtimur gemmis, in cibis demq; condimento

limento, in quibus quidquid nimium aut immodicum est, in vitio est.

Dispositа *sunt, quæ ordine recto, non perturbato, aut longè traiecto, construuntur.* Dispositа.

Hîc igitur cauendum præcipitur, ne inter se verba obscurè atque ambiguè implicentur, vt molestiam aliquam, aut obscuritatem pariant.

Cùm igitur orationis summa virtus sit perspicuitas, ináque proprietate vocum & earum decenti collocatione nitè splendescat; frequenter admouendi sunt adolescentes, vt in optimis quibusq; Scriptoribus assuescant paulatim obseruare, quid in verborum traiectione decorum sit ac venustum: & contrà quid indecorum aut insuaue. Quid in doctorũ scriptis obseruãdum.

Cum fugiendam præcipis Obscuritatem, quid censes de Græcis? Possúntne illa Latinis interdum admisceri?

Hac de re variant multorũ sententiæ. Nos cuiq; suam liberam relinquentes, liberè quoq; proferemus nostram. An Græca Latinis misceri possint.

Cùm verò constet, Ciceronem multis sæpè in monumẽtis suis vsum esse Græcis, & in Epistolis Græcè nonnunquam integras sententias enuntiasse; Ad Atticum verò paucissimæ sint sine Græcanicis vocibus: intelligemus nihil hîc nobis prohiberi aliud, quàm Græcorum nominum aut sententiarum frequentiam, & vsum eorum minimè necessarium.

Qua in re, ne temerè peccemus, cùm opus sit iudicio, quando & quomodo vtendum sit Græcis, sic habeto. Quando & quomodo Græcis vtẽdum.

1. Primùm cùm lingua Græca sit omnium gratiarum & venustatum fecundissima, Græcis licebit vti seu verbis, seu sententijs, si insit in ijs aut graue quid, aut argutum, aut suaue, aut ioco sum: aut huiusmodi aliquid, quod Latinè elatum, festiuitatẽ suam, & vim amitteret, aut certè breuiùs, & significantiùs dicitur, quàm Latinè.

Quo verò modo hanc orationis Perſpicuitatem conſequemur?

Omnis vitanda obſcuritas.

Principiò ſi certa quædã orationis vitia, quæ ipſius claritatem obſcurant, fugiamus, velut Acyrologiam, Elliſim, Amphiboliam, & quæ ad Hyperbaton referuntur de quibus omnibus diximus alio in loco.

A quibus abſtinẽdum vocabulis.

Fugiamus prætereà vocabula priſca, inuſitata, impropria, Poëtica, dura, atque barbara, quibus nonnulli iam olim Latinum ſermonem deformarunt, illiusq; ſplendorem obſcurarunt, vt Apuleius, Fulgentius, Capella, Sidonius Apollinaris, & alij.

Priſca.

Ad priſca & inuſitata ſpectant Olli pro illi, Volt pro vult, Oppidò pro valde, Actutum pro ſtatim, Apluda pro frumenti furfure: quæ iam in deſuetudinem abierunt.

Dura.

Durum eſt, Caperare frontem, pro contrahere: Reſpublica Camilli morte caſtrata eſt; pro Reip. robur ipſius morte concidit.

Poëtica.

Poëtica ſunt huiuſmodi Epitheta, Tabificus, Fatidicus, Veliuolum, &c. in ſolis verſibus vſurpanda.

Impropria.

Ad improprietatem ſpectat, quandocunque ſententia inuſitato aliquo genere ſermonis, aut impropriis peregrinisq; vocabulis inuoluitur Quò & Archaiſmi Plantini & nonnulli Terentiani referuntur.

Archaiſmi.

In Epiſtolis igitur cuiuſmodi cenſes vtendum eſſe vocabulis?

Quibus in Epiſtolis vtendum vocabulis.

Vſitatis, Propriis, & bene diſpoſitis.

Vſitata.

Vſitata *dicimus, quæ in quotidiana doctorum verſantur conſuetudine.*

Propria.

Propria, *ſunt rerum vocabula non tranſlata.*

Non quòd omnes figuræ in Epiſtolis reſpuẽdæ ſunt, ſed quòd parciùs recipiendæ, quàm in alio ſcripti genere; aut quòd iis vtendum, quemadmodum in textilib. purpura in coronis aut mitris vtimur gemmis, in cibis demũ condimento

limento, in quibus quidquid nimium aut immodicum est, in vitio est.

Dispositа *sunt, quæ ordine recto, non perturbato, aut longè traiecto, construuntur.* Dispositа.

Hic igitur cauendum præcipitur, ne inter se verba obscurè atque ambiguè implicentur, vt molestiam aliquam, aut obscuritatem pariant.

Cùm igitur orationis summa virtus sit perspicuitas, ináque proprietate vocum & earum decenti collocatione nitè splendescat; frequenter admouendi sunt adolescentes, vt in optimis quibusq; Scriptoribus assuescant paulatim obseruare, quid in verborum traiectione decorum sit ac venustum: & contrà quid indecorum aut insuaue. Quid in doctorũ scriptis obseruãdum.

Cum fugiendam præcipis Obscuritatem, quid censes de Græcis? Possúntne illa Latinis interdum admisceri?

Hac de re variant multorũ sententiæ. Nos cuiq; suam liberam relinquentes, liberè quoq; proferemus nostram. An Græca Latinis misceri possint.

Cùm verò constet, Ciceronem multis sæpè in monumẽtis suis vsum esse Græcis, & in Epistolis Græcè nonnunquam integras sententias enuntiasse; Ad Atticum verò paucissimæ sint sine Græcanicis vocibus: intelligemus nihil hîc nobis prohiberi aliud, quàm Græcorum nominum aut sententiarum frequentiam, & vsum eorum minimè necessarium.

Qua iure, ne temerè peccemus, cùm opus sit iudicio, quando & quomodo vtendum sit Græcis, sic habeto. Quando & quomodo Græcis vtẽdum.

1. Primùm cùm lingua Græca sit omnium gratiarum & venustatum fecundissima, Græcis licebit vti seu verbis, seu sententijs, si insit in ijs aut graue quid, aut argutum, aut suaue, aut iocosum: aut huiusmodi aliquid, quod Latinè elatum, festiuitatẽ suam, & vim amitteret, aut certè breuius, & significantius dicitur, quàm Latinè.

II. *Græcis licet vti, vbi Latinis destituimur, cùm videlicet aliquid fuerit, quod nisi Barbarè, aut voce Latinis inaudita, exprimi nō posset; hîc tum nostram egestatem Græcorum copia subleuabit.*

III. *Cùm quid tectius aut occultius scribēdum sit amico, quod non à quouis velimus intelligit, quemadmodum interdum fecit Cicero ad T. Pomponium Atticum.*

IIII. *Cùm scribimus ad nobis familiares, & eruditos, quibus multa paucis per allusiones ad historias, fabulas, dicta sapientum, versiculos Poëtarum, prouerbia, & insinuationes, significare volumus: ad quæ omnia lingua Græca mirum quantam det nobis facultatem.*

De Græcis hæc satis. Nunc ad alia accedamus.

De Epistolarum Ornatu nunc igitur disseramus.

Stylus Epistolicus.

Epistola, vt in ipsa Præfatione diximus, est imago sermonis nostri quotidiani: ad hoc tantùm inuenta, vt absenti absentis sermonem repræsentet. Necesse est igitur vt prudentium & eruditorum sermonem domesticum & familiarem, quàm proximè certè poterit, nobis exprimat.

Sermo verò noster quotidianus debet esse simplex rectus, & naturalis. Idem tamen purus, & castus.

Nam coinquinatus, & sordidus, est vel hominum imperitorum, vel dissoluti negligentium. Excultus verò ac nimiùm splendescens, vel arrogantiæ est, vel puerilis cuiusdam ostentationis.

Ex quibus intelligatur, non aliam debere esse Epistolarum dictionem, quàm simplicem ac naturalem, puram tamen & castam.

In puerorū Epistolis quæ dissimulanda.

Sed tamen adolescentibus litterarum studio deditis, quibus ista elaborantur, vt non fertur solùm, sed etiam laudatur oratio paulo comptior & elaboratior: sic

in

in ijsdem commendatur Epistolarum compositionis studiosa quædam diligentia.

Ad eorum igitur studij profectum nonnihil adiuuandum, de Epistolarum Ornatu dicendum nobis aliquid hoc in loco existimamus.

Primùm igitur, Quæ ornata tibi oratio dicitur?

Epistolicæ dictionis ornatus.

Ornatam *dicimus, in qua abest barbaries omnis, & obscuritas, adest verò tum facilis orationis perspicuitas, tum grata eiusdem compositio ac structura, quæ certis quibusdam ornamentis sic conuestitur, vt seu legentis, seu audientis animum suauitate quadam blandè demulceat.*

Ornatus iste Epistolicus in quibus præcipuè spectatur?

Epistolicus ornatus in quibus spectandus.

Primùm quidem in quatuor illis orationis Latinæ virtutibus iam explicatis, deinde in iuncturis litterarum, in ipsis dicendi generibus; nonnullis etiam in Figuris.

Quænam hæc est litterarum iunctura?

Litterarum iunctura.

Cùm verba extrema cum sequentibus primis ita iuntur, vt nec vastè & hiulcè diducantur, nec asperè concurrant.

Iudicio aurium adhibendum.

Quod cùm partim consistat in Vocalibus iungendis, partim in Consonantibus, necessarium hîc est, vt cum aurium iudicio diligenter aduertas, quæ tum Vocales, tum Consonantes rarius aut sapius iungat ipse Cicero.

Vitandus hiatus.

In primis enim vitandus est concursus frequens Vocalium, quem hiatum dicimus; & orationem vel hiantem, vel hiulcam: quòd propter litterarum collisionenem non sit rectè coniuncta seu cõcinnata: vt, Herculea arma Ænea allata sunt. vbi Vocales difficulter, durè, & asperè concurrunt.

In Consonantiũ iunctura quid vitiosum.

In Consonantibus quoque vitandus talis earum conluctus, qui reddit orationem pronunciatu difficilem: vt

Consulum dignitas tumultum ciuitatis repressit.

Ad hanc ineptam Consonatium iuncturam referre quoque licet crebram eiusdem Consonantis repetitionem.

M. R. S. *Exempli causa, M. sæpiùs repetitum, orationem reddit obtusam. R. geminatum, stridet caninum quiddam & insuaue. S. sibilat & blæsum quid sonot: vt, Sosia in solario soleas suebat suas.*

Transitio in dicendi genera.

Sed huiusmodi doctrina magis spectat ad orationem oratoriam, quàm ad Epistolam, in qua sufficit, iudicium aurium huc adhibere.

Et in Epistolis immodicus ornatus, vt in cornicula pauonis penna, irrisioni potiùs, quàm laudi fuerit. Ad alia igitur nos conuertamus.

Expone nunc tria dicendi genera.

Cic. in ora. perf. Quinti. ca. 10. lib. 12. Cornific. lib. 4.

Dicendi genus, (*Græcis Character dicitur,*) *nihil est aliud, quàm Personis & Rebus accommodata orationis forma seu figura.*

Cuiusmodi dicendi genera à Rhetoribus ponuntur hæc tria:

Humile, *seu subtile, submissum, attenuatũ, Atticum*

Mediocre, *seu medium, & temperatum.*

Sublime, *seu graue, grande, copiosum, amplum.*

Primum versatur in probando, Medium in delectando. Postremum verò in flectendo mouendóque.

Placétne fusiùs hæc explanare?

Figura attenuata, seu humile dicẽdi genus.

Humile *dicendi genus dicitur, quod puro, dilucido, & populari sermone contentum, quasi humi serpere videtur.*

Amat hoc genus verborum proprietatem, Tropos & familiariter loquendi Schemata non omnino secludit, sed vt alio loco diximus, parciùs ac verecundiùs adhibet, ita vt proximè accedat ad quotidianum & familiarem eruditorum sermonem.

Amplificationes & exquisitum orationis cultum &

ornatu

ornatum non admittit. Translationes quidem recipit, sed parciùs multo quàm genus amplissimum. Anumerorum vinculis solutum ferè est, ac liberum.

Quin & diligentior compositio, & orationis concinnitas in hoc genere ferè negligitur: quæ tamen ipsa absque labore & studio nobis scribentibus se frequenter offerunt.

Mediocre *dicendi genus est, quod inter humile & sublime vtriusque se attemperat; vt quod humili sublimius sit & robustius, & sublimi submissius.* Figura tẽperata, siue mediocris.

Huic omnia dicendi ornamenta conueniunt: Sunt in eo mediocres Sententiæ, Verba decora, Schemata ta illustria, Compositio plena, omnia denig; supra quotidiani sermonis vsum assurgentia.

Plurimum habet suauitatis, quæ partim Numeris, partim Compositione seu iunctura, partim Verborum & Sententiarum ornamentis comparatur.

Sublime *genus dicitur, quod constat Verborum & Sententiarum magna atque ornata constructione, & plenissima compositione. Est enim crebris Figuris adornatum, & ad animos per mouendos instructum paratumq;.* Figura sublimis. Quintil. ca. 4 lib. 9.

Verba sublima, grauia, copiosa, Figuræ acres: Amplificationes crebræ, Affectus graues & vehementes, Dictio atrox & cõcitata: Numerus vehemens, ac minùs suauis: Incisa & membra plurima: Ambitus pauci, sed sonantes: Multus litterarum hiatus, duráque syllabarum coagmentatio.

Vim habet hoc genus longè maximã: Modò perstringit, modò irrepit in sensus, inserit nouas opiniones, euellit insitas, amplificationibus extollit orationem, & vi superlationum erigit, iram & misericordiam inspirat, & per omnes affectus tractatur.

Quo verò dicendi genere constare debet Epistola? *Epistola pro qualitate materiæ, de qua agitur, &* Epistola quo constet dicẽdi genere.

sona cui scribitur, nunc grauiter, nunc submisse, nunc moderatè scribi debet.

Quæ humili constent dicēdi genere.

Epistolæ enim iocosæ, familiares, quæq; de rebus domesticis tractant, in humili genere constituuntur iisq; nullum prorsus adhibendam esse artem, sed sine cultu scribendas multi admonent; adcoq; quotidianis textendas esse verbis, Cicero, Seneca, & alij docent: & ferè tales sunt Ciceronis ad vxorem, ad Atticum, & multùm familiares aut occupatos.

Quæ sublimi.

Si verò scribendum sit aliquid de Philosophia, de Religione, de Deo, de Pace, vel Bello, aliisq; magnis Reip. negotiis, sublimi id quidem scribetur genere, ita tamen vt hic nihil sit simile iudicio aut concioni: nam tres isti Epistolarum characteres sunt à tribus illis dicendi figuris Elocutionis oratoriæ multũ diuersi, multoq; illis inferiores

Quæ mediocri.

Mediocrem porrò figuram desiderant Epistolæ commendatitiæ, & quibus vel accusamus, vel petimus, vel gratulamur, vel aliquid hoc genus facimus.

Modò ne ad Principes & Magistratus, ad doctos & graues viros scribantur: tum enim potiùs grauitatem quandam, quàm temperamentum flagitant.

Dicendi genus Epistolarum decoro seruiat.

Vnde cùm etiam priuatus quispiam ciuitatibus aut Regibus scribet, huiusmodi certè Epistolas nonnihil elatas esse oportet.

Quis, cui, & quid scribat.

Quamuis igitur in humili genere Epistolæ sæpius conscribantur: pro rerum tamen & personarum qualitate, aliud atque aliud genus interdum recipiunt:

Vt ea omnium optima dicenda sit: quæ argumento, loco, tempori, & personis sit quàm maximè accommodata. Vt exempli gratia, quæ sit

Figura Epistolæ argumento attēperanda.

De rebus { *Amplissimis, grauissima.* / *Mediocribus, concinna.* / *Humilibus, elegans.*

In pe-

In petendo quidpiam, sit verecunda.
In narrando, lucida & graphica.
In commendando, officiosa.
In suadendo, grauis & sententiosa.
In exhortando, vehemens & animosa.
In consolando, blanda & amica.
In rebus afflictis, sit seria.
In secundis, gratulabunda.
In iocis, acumine & lepore;
In encomijs delectet apparatu.
Denique quæ polypi in morem ad quemuis argumenti & circumstantiarum habitum se attemperet.

Quid aptè dicere.

Aptè enim dicere (*vt inquit Cicero*) *est in dicendo decorum obseruare, vt rebus & personis apta sit & conueniens oratio.*

Epistolarum quæ virtus præcipua.

Cùm igitur oporteat Epistolam quasi Mercurium quendam agere, seseq; pro re præsenti in omnem transfigurare habitum, illud in tanta rerum varietate semper & imprimis est obseruãdum, vt sit Latina, Perspicua, & Ornata: à quibus si recessum non erit, nullum est præterea delictum in Epistola, cui non sit aliquo modo parata venia.

Quæ facilè veniam mereantur in Epistolis.

Erit loquatior, *scripta dicetur tum aulico, tum otioso.*
Elaboratior erit & lucernã olens, scripta est erudito.
Habebit artificium, talem decebat mittere artifici.
Carebit artificio, scripta est ei cui placet simplicitas.
Laconismum habebit, occupatus scripsit occupato.
Fucatior erit, scripta dicetur homini curioso.
Priscis verbis, antiquario: Blandior amico:
Asperior improbo: Licentior familiari:
Adulantior homini ambitioso.

Denique quidquid alibi non vacasset crimine, hic vel à re, vel à persona scribentis, vel à moribus, fortunaq;, & ætate eius cui scribitur, defensionem inueniet.

Nunc vbi de Epistolarum ornatu & decoro pro instituta nobis breuitate satis multa dixisse videmur, ad ea quæ restant, transeamus,

Cur Rhetoricas quæso Figuras silentio præteris?

Tropi & schemata hic omissa.

Figuræ, *quibus ceu luminibus quibusdam Oratio ipsa illustratur, in Tropos & Schemata diuidũtur: Quorum explicationem si persequamur in maiorẽ, quàm velimus, aut par est, excresceret libellus magnitudinem.*

Et ea ipsa ab auctore ad Hereninum, & Quintiliano, tum à Cor. Valerio, & Cyp. Soario, luculenter sanè, & doctè in arte Rhetorica sunt explicata.

Et nos de iisdem nuper copiosè & diligenter scripsimus in libro de Verborum & Rerum copia.

Adde, quod & aliàs diximus, rariorem esse in Epistolis Figurarum vsum, nisi quæ fortassis (quod tamen rarò vsu venit) de Reip. aut Religionis negotijs, de Pace & Bello scriberentur.

Quid Periodorum & Numerorum ratio? nihil ne ista spectant ad Latinæ orationis ornatum?

Sic sanè, ad ornatum Orationis oratoriæ sed eorum nullus, aut certè rarus est vsus in Epistolis: quod vt intelligas, vtrisque dicam paucissimis verbis: ac primùm de Periodis.

De Periodis *Tres sunt, quibus Oratio distinguatur, notæ,* { *Comma seu incisum.* / *Colon siue membrum.* / *Periodus siue circuitus.*

Commata. Commata *dicuntur Periodi partes imperfectæ, & notantur auerso semicirculo, vt Vtendum est ætate.*

Cola. Cola *sunt partes perfectiores, duobus signatæ punctis, vt, Vtendum est ætate, cito pede labitur ætas:*

Periodi. Periodi *sunt orationes absolutæ, simplici signatæ puncto ad extremum litteræ, vt,*

Vtendum est ætate, cito pede labitur ætas:

Nec

Nec bona tam ſequitur, quàm bona prima fuit.

Horum verò trium vſus nomen quouis ſcripti genere cernitur. Nam vt inter Orationem & Epiſtolam multũ eſt diſcriminis, ſic Periodorum vſus crebrior eſt in doctorum orationibus. Periodorum vſus.

Commatis verò & Colis vt ferè conſtat ſermo noſter quotidianus, ſic & Epiſtolæ, quæ nobis quotidianum ſermonem repræſentant. Vſus Commatum & Colorum.

Periodos verò ſeu Ambitus aut Circuitiones, omnẽq; tum ſucum, tum oſtentationẽ prorſus reſpuunt, vt in quibus, quod prouerbio fertur, Ficum ficum dicere, idem ſtudiosè cuſtodiri debet. Ac tantum de Periodis.

Numerus *eſt hoc loco ſuauis quædam Orationis modulatio, ex apta pedum tum collocatione, tum varietate proueniens: & hinc Oratio Numeroſa, quæ longis breuibuſq; ſyllabis iucundè progredtur, & aptè cadit; quo fit, vt aures blanda quadam voluptate capiat ac demulceat.* Qnid Numerus.

Quod ad ipſum tam ſpectat Numerorum vſum, Quintilianus vult Epiſtolas ſolutas eſſe Numeris, niſi cùm aliquid ſupra naturam ſuam tractant, vt de Rep. de Philoſophia, de laudibus & vituperatione. Numerorũ an vſus in Epiſtolis.

Quibus ex verbis apertè diſcimus, in humili dicendi genere, quo ferè conſtant Epiſtolæ noſtræ familiares, Numeros minimè obſeruari, vt in quibus ſatis ſit, ſi non vagetur ac diſſoluta ſit oratio.

Hæc igitur Numerorum ratio maximè conducit ad ornatum orationis Latinæ, quæ de re graui ad Senatum vel populum haberi conſueuit. Numerorũ vbi ſpectanda ratio.

Proinde ſiquis huic ſtudio deditus, numeroſam affectet orationem, primùm diſcat neceſſe eſt, qui pedes initio, qui in fine magis probentur; quod ex Rhetoricum libris commodiſſimè cognoſci poterit. Nos noſtra potiùs proſequamur.

Cur tria causarum genera hic omissa.

Cùm in his Præceptis Epistolicis tradant nonnulli tria causarum genera; cur ea tu, quæso, silentio præteris?

Dicam paucis.

In Epistolis nostris, quotidianis potissimùm & familiaribus, hæc causarum cognitio rarò est necessaria.

Ad hæc earum tractatio longior est, quàm vt in hoc opusculo (quod ipsa breuitate Scholarum vsui commendatum cupimus) paucis tradi possit.

Postremò, cùm sint alia pleraque apud Rhetores quæ Scripturis Epistolam multùm nosse conferat, & huc commodè transferri non queant:

Illud te semel admonitum volo, ad hanc artem Epistolicam maximum id momentum allaturum, si non multò post hæc scribendi præcepta vtcumq; degustata, præbeatur iam quoque studiosis vel exiguus gustus quispiam Rhetorices. Sed hæc nimium multa. Nunc ad alia.

Quibus rectè scribendi facultas cõparetur.

Illud igitur nunc ostendendum. Quibus hæc rectè scribendi facultas facillimè queat comparari.

Rectè scribendi facultas comparatur his quinque:

- *Sedula huius artis Obseruatione.*
- *Multa Epistolarum doctorum hominum Lectione.*
- *Diligenti doctissimorum Imitatione.*
- *Quotidiano scribendi Exercitio.*
- *Accurata Epistolarum Emendatione.*

Artem ostende in Epistolis scribendis esse nobis necessariam.

Ars cur necessaria.

Duabus certè de causis sunt Artis præcepta nobis necessaria.

Primùm, vt de eloquentium virorũ scriptis, quæ nobis proponimus admirandum, possimus facilius iudicare.

Deinde vt rectè viã nobis cõmonstret, & naturã ipsam, nõ sit optima, adiuuet; aut, quoad eius fieri possit, corrigã.

Se

Sed obbſeruatione hic opus *eſt, vt nimirum in ſcri-*
tis noſtris ſic artem celemus, vt eius nihil aut quàm mi-
nimum Epiſtola præ ſe ferat.

Simpliciter enim manifeſta Ars ſuſpectum facit. Atque vt ille ſemper probabilior populo, qui nihil didiciſſe
ut abiturus ita illa demum optima erit Epiſtola, cuius com-
poſitio minimè affectata artificioſaq; videbitur, ſed ſe naturæ quàm maximè accommodet. Sed hæc ipſa ab ingenijs naturioribus, & arte iam ſatis excultis, potiſſimùm requirimus.

Adoleſcentibus igitur quæ nam adhuc concedẽda?

In Adoleſcentibus *certè tolerari adhuc debent, aperti-* Adoleſcẽtibus quæ cõcedenda.
or Artis affectatio, Tranſlationum licentia, Compoſitio curioſiùs paulo numeroſa, Dictiones, clauſulæ, vel ſententiæ ex auctoribus ſublectæ, & huiuſmodi plura alia; quæ in ipſis laudẽ merentur, & commendant eorũ diligẽtiam.

Sed adultioribus vertuntur hæc vitio: niſi fortaſſis in Epiſtolis, quæ de Reip. negotijs conſcribuntur, vel muttũtur ad Reges & Principes; quas paule comptiores eſſe decet & grauiores cæteris, vt character argumento, quod tractatur; & ipſi perſonæ, cui ſcribitur, congruat.

Sequitur, vt doceas, opus eſſe ad rectè ſcribendum multa eloquentium Scriptorum Lectione.

Quæ res vel meridiana luce clarior eſt, probatione nõ Multa epiſtolarum lectio.
eget: proinde ne tempus mutiliter teramus, certo illud certius perſuaſum habeto, nunquam te Latinè, purè, & venuſtè ſcribendi facultatem poſſe conſequi, niſi multa præceſſerit Epiſtolarũ optimi & eloquẽtiſſimi Scriptoris Lectio, eaq; nõ qualiſcũq;, ſed ordinatè & vtiliter inſtituta.

Oſtende igitur, quinam vtiliter hæc lectio inſtitui debeat.

1. Principio cauendum illud, ne in legendis doctorũ Epi- Lectio qui inſtituenda.
ſtolis, nunc temerè in hunc Scriptorem, nunc rurſus in illũ

rapiaris, nihil pensi habens, quid vel legas, vel edificæ, multos modò peruoluas auctores ac libros: quo studij gebe nere nihil peius, seu pernicioſius.

II. Vnum igitur in manus ſumito, eumq; optimum ſtu omnium præſtantiſsimum, non relecturus eundem, niſi ſelu dula lectione ad calcem vſque perueneris. Nihil refert la puta, quàm multos peruoluas Scriptores, ſed quàm bono I ac probatos.

Præterea non quàm multa, ſed quàm multum legas, inæ tereſſe plurimum credito. Pulcre enim hoc Seneca, vt alibre multa: Varia lectio delectat, certa prodeſt.

III. Nihil vnquam legito animo peregrinante, & rexc bus alijs intento, ſed totus in lectione eſto: in qua tria ſumm animaduertenda: Verba, Loquendi formulæ, & Senſa.

Primùm igitur conſiderandum, quibus vtantur ver bis, ad res, de quibus tractant, explicandas. Deinde quæ bus vtantur Phraſibus, ac loquendi formulis. Poſtremis res ipſæ diligenter ſpectandæ, & expendendæ ſunt, de quib bus agitur.

IIII. In ſingulis horum eſt quod ſignes, eſt quod teneas, eſt quod in vſum tuum vertas. Proinde ſemper adſint tib calamus & charta, vt, quæ miraberis, quæ delectabunt, in ſignias aliqua notula.

Itidem quæ te remorabuntur, vel à Magiſtro, vel à Diſcipulo ſciſcitare.

Quid? Numquid aliud in legendis doctorum Epiſtolis obſeruandum?

Certè permulta: ſed cùm ea non ſint huic arti propria, proinde ne, quod certè nolim, breuitatis fortè metam præ tereamus, ſuaſerim potiùs, vt diligens paruulorum Inſti tutor, ea omnia de promat ex noſtro Inſtitutionum Scho laſticarum libro II. Claſſe III. II. & I. Capite de ratione excutiendæ vtiliter lectionis, eaq; ordine diſpoſita,

Inſtitutiones Scholaſticæ.

dificari, discipulis suis scribenda dictet: vt semper ad manum dig gabeant rectam ac probatam examinandæ lectionis formulam. Sed iam longiùs euagamur: redeamus ad ea quæ um statuti nostri sunt operis.

Quis legendus Epistolarũ scriptor

ifi selud igitur abs te discere velim, Quem mihi Epistolarum scriptorem legendum præceteris existimes.

fert bono In primis M. T. Ciceronem, totius Latinæ Eloquentiæ longè Principem: ex cuius Epistolis, primus Eloquentiæ quasi succus, (qui qualis initio fuerit, permagni interest) ebibitur.

Cicero.

In his præter verba & dictionem, quibus ille reliquos rexcellit omnes, plurimum inest, & ad res publicas, & ad summuatas, iudicij & prudentiæ. Qua de re plura paulo inferiùs.

Plinius.

ver Plinius Secundus minimè redundans, cui nihil demequire possis, plenus tamen, acutus, festiuus, frequens concinnis sententijs, doctis atque ingeniosis mirificè aptus, qui quischolasticas inter se & vmbraticas mittunt Epistolas, quibus oportet plus ornatus & condimentorum adiungi, easquando rebus non perinde nituntur:

Plinianæ Epistolæ quibus vtiles.

tib Multum habet neruorum, acriter concludit, & suant uissimè premit: in descriptionibus rerum est mirificus: subitus & extemporaneus videtur, cùm sit elaboratissimus. Omnino q, vt in Cicerone plus naturæ, in hoc plus diligentiæ extitisse videtur: nec vlla videtur melior eius Epistola, quàm quæ est longior.

Laus P. Manutij Veneri ex Rhocho Piloreio.

Inter Recentiores quis tibi videtur optimus?

ia, Inter recentiores de Paullo Manutio, Aldi filio, cum magna doctorum hominum approbatione dicere liceat, nullam esse laudem Epistolicam, cuius apud ipsum non sit perfectio, vel adumbratio.

Laus Epistolarum Manutij.

Nam quæ nota & forma orationis Epistolarum maximè propria censetur, subtilis nimirum siue tenuis, eam

perpetuò ferè custodiunt, & illas sic elaborauit, vt tamen elaboratæ & artificio quodam scriptæ non videantur.

Cultus sine cultu.

Inest in eis cultus sine cultu, & diligens quædam negligentia; & cùm lucernam non oleant, nihil tamen minus olent quàm hircum. qua de re à iustis scriptionum istiusmodi æstimatoribus dubitari non potest.

Suauitas.

Ita porrò scribit, vt τὸ ἰδιικὸν satis superq; aduertas: mores, naturam & ingeniũ suum prorsus exprimit, estq; omni genere suauitatis & humanitatis affluentissimus.

Breuitas.

Breuitatem vbique sectatur; & longitudinem, quam graues auctores ab Epistolæ ratione & legibus alienam esse opinantur, studiosè fugit.

Materia.

Materiam non reconditam aliquam, obscuram, sophisticam, aut à vulgari hominum intelligentia captuq; disiunctam (in quo multi peccauerũt) sed apertam, communem, è vita humana sumptam tractat.

Illecebræ.

Illecebras multas habet, quæ nostrum in legendo studium irritare; & irritatum retinere possint.

» Nec vllum video (pace aliorum dixerim) qui ætate
» nostra scribendis Epistolis cum Paulo Manutio ex æquo
» comparetur, quiq; ad illam M. Tullij præstantiam propiùs accesserit.

Euoluendæ diligenter Epistolæ Manutij.

Quamobrem adhortandi sunt adolescentes, vt post Ciceronem & Plinium libenter ac sæpe huius eloquentissimi viri epistolas legendas sibi putent; & nõ modò illorum, verùm etiam huius lectione orationem suam coloratum iri certò sibi persuadeant. Et infra:

Manutius an imitãdus.

Quòd si aliqua ex parte, etiam istos ipsos (de Plinio loquitur & Manutio) imitari voluerimus, quia illi (Manutius præsertim) Ciceronem imitari voluerunt, nõ prorsus vituperauerim, quia sic in nostra sententia nihilominus permanetur.

Ac tantum ferè de Manutij laudibus cuius ille Perusinus Rochus Pilorcius. Ego

Ego verò tam illustri Epistolarum eius inductus & scitatus encomio, admonui nuper Antuerpianum typographum Ioannem Bellerum, hominem doctum, humanum, & miro animi candore præditum, nobiscq; hoc nomine iam pridem amicissimum, vt quas in puerilium studiorũ vsum ex Manutianis Epistolis dudum selegimus, committere typis acceleret. Selectiores P. Manutij Epistolæ.

Nunc de præstantia Epistolarum Ciceronis paulo pluribus, si placet, disserere.

Tractatio illa, quia longiuscula, ne quid fortè cœptum à nobis iter remoretur, absoluemus illa prius quæ reliqua sunt, Imitationem, Exercitationem, & Emendationem: tum demum sub huius Secundi libri calcem de Cicerone dicturi quod expetis. Translatio.

Imitationem ostende ad politè scribendum studiosis esse necessariam.

Rectè sanè istuc admones: sed prius ostendendum quid nam hæc ipsa Imitatio sit, ac tũ quòd ea ad rectè scribendum necessariò requiratur, intellectu proclive fuerit.

Imitatio *est studiosa quædam mẽtis applicatio, vt eius quàm simillimi possimus euadere, quem inter optimos ceteris antecellere cognoscimus.* Imitatio.

Quæ ipsa quidem Imitatio tantam in omni facultate vim, æstumq; ponderis ac momenti obtinere perspicitur, vt ea qui careat, recta & facili via careat, qua ad hanc purè & politè scribendi facultatem pertingere queat: vt qui in omnibus quæ agit, laborem sæpè magnum suscipit, sed non perinde sibi fructuosum. Imitatio scribenti necessaria.

Vides, vt opifices discipulis non modò præcipiant, quo pacto instrumenta versare debeant, sed etiam seipsos laborantes intueri & considerare iubeant: A simili.

Sic in Epistolis eleganter scribendis, non sufficit ipsius artis Præceptiones memoriæ tenere: sed ad Artem acce-

dere oportet diligentissimâ scriptoris alicuius docti qui in scribendis Epistolis excellat, Imitationem: cuius quis in scribendo similior extiterit, hoc & perfectior erit & laude dignior.

Digressio in laudem Epistolarũ Ciceronis.

Hunc verò præ ceteris eximium scribendarum Epistolarum artificem M. esse Ciceronem, fatentur omnes eruditi, etiam illi qui felicissima ipsius ætate floruerunt.

Cuius profectò Epistolarum ea summa laudis est, quòd cùm sint omnium, qui vnquam vsquam floruerunt longe excultissimæ, ea tamen ornentur simplicitate, vt absque omni conscriptæ cultu videri possint; faciles nimirum & illaboratæ, & verbis, vt idem ad Papirium scribit, textis quotidianis: quo etiam nomine, quem cum eo conferamus, habemus prorsus neminem.

Qua propter, si rectè tuis studijs consultum velis, ad solius Ciceronis Imitationem omnes ingenij tui neruos diligenter intendito, eumq;, vt Poëtarum loquar more, Nocturna versato manu, versato diurna.

Sed quid ais obsecro? nullus mihi legendus Epistolarum scriptor, præter vnum Ciceronem?

Legẽdi etiã alij præter Ciceronem.

Aliud, ô bone, Lectio est, aliud verò Imitatio, nihil vetat multos seu Veteres, seu Recentiores legere; modò his id nominibus fiat ac caussis:

I. Vt quid à Cicerone, tum verborum, tum sententiarum sumant aut mutuentur, deprehendas; & sic ad illius Imitationem reddaris alacrior, à quo maximi nominis Scriptores tam multa sumpsisse animaduertis.

II. Vt quemadmodum illi qui de rectâ declinant via, vbi per deuia & loca salebrosa aliquantulùm aberrarint, optatiùs in viam redeunt, & rectâ ambulant attentiùs:

Sic certè non pauci per omne scriptorum genus prima ætate diuagati, errore tandem percepto, ad Ciceronem cupidiùs se recipiant.

III. Vt

I. Vt, sicut obtusum quotidiani cibi suauitate palatū, to interdum irritamus; sic assidua Ciceronis lectione ntractum (si quod contrahi potest) fastidium, aliorum riptorum acerbitate depellamus.

Aut, ut quasi obdormientes iniucundo aliorum Scrip- rum quasi murmure quodam excitati, alacriores re- amus ad intermissam Ciceronis lectionem. Sed de Imi- tione hæc sufficiant. Nunc ordo postulat vt de Exerci- tione dicamus.

Quò confert, quæso, quotidiana hæc scribendi Exercitatio?

Exercitatio studiosis necessaria.

Quotidiana *scribendi Exercitatio, seu frequens Sty- s, doctissimorum virorum calculis perhibetur esse opti- us dicendi scribendiq; magister, qui nobis sermonis opu- ntiam parit & copiam, & mirabilem adfert scribendi cendiq; promptitudinem, vt sibi primas non immeritò in ac facultate vendicet.*

Nec studium, quantumuis ardens ac vehemens, ad eram ac solidam eruditionem parandam multum contu- rit, nisi ex arte fiat vsus, & in opus vertantur verba.

A simili.

Sicut enim pingere volentibus (inquit Perusinus ille uus) nihil prodest laudatissimorum pictorum pulcerri- a considerare opera, nisi ipsi quoque arrepto penicillo ingere aliquid instituant:

Ars & lectio sine Exercitatione parum conducunt.

Ita sanè Precepta didicisse omma, ad hæc M. Tullij, linij Secundi, aut P. Marutij aliorumq; probatissimo- um artificum Epistolas suspicere & admirari, momenti on multum attulerit, nisi tu quoque, sumpto in manus alamo, te quotidie scribendo diligenter exerceas.

Nemo vnquam Orator, inquit optimus & præstan- issimus ille dicendi magister Cicero, nemo egregius scrip- or sine multa exercitatione euasit.

Cic. 1. de Oratore.

Vnde Hortensius nec vnquam pratcrire diem patie-

batur, quo se non, aut domi, aut in foro dicendo exerceret, sæpe vtrumque eodem die faciebat.

Et ipse rursus Eloquentiæ princeps Cicero aiebat se nunquam profecisse, si non frequenter declamaret, ne, quid adeptus esset, in arte oratoria facultatis, exaresceret.

Epist. 11. lib. 1. Quem locum adducens P. Manutius ad Paulum scribens Contarenum: Attendite, inquit, mi Paule, tuam causam, à qua mea disiuncta non est, si placet, nunc cum considera.

A minori. Ille sibi homo Romanus orationis inopiam metuebat, cùm tamen omnibus in hoc genere diuitijs abundaret.

Nos, quibus Latina lingua peregrina est, qui in optima scribendi aut dicendi ratione rudes & infantes primi sumus, de summa Eloquentia sine studio cogitabimus, quam vnam omnium difficillimam rem ludibundi consequemur?

Vides me ipsum, qui quid sim, ego quidem non statuo, sed sunt quibus non esse nihil videar, nullum pene diem intermittere, quin aliquid Latinè scribam, cùm tamen emissum quo lapidem hunc voluo, annus vicesimus abierit.

A simili. Præclarè Cicero, nec Medicos, nec Imperatores, nec Oratores, nec vllos alios, quamuis artis præcepta percipiant, quidquam laude dignum sine vsu & exercitatione consequi potuisse.

Quia igitur nullo in studio, nedum in oratorio, nuda ars sufficit, (nihil quippe natura citò magnum fieri voluit, sed pulcerrimo cuique operi difficultatem proposuit, quæ labore & exercitatione vinceretur) in hoc certè, quæ bona pars, & riuus quidam duci potest doctrinæ Oratoriæ, plus etiam assiduitas Exercitationis, quàm Ars efficiet.

Quare scribendum est in singulos dies, vt Apelles quotidie lineam ducebat, & scribendum est bene: bene autem scribendo etiam fiet vt citò scribatur.

No

Nec magni refert, quàm multas chartas impleueris, Non tam multa quàm accuratè scribendum.
sed quàm diligens, quàm accuratus fueris. In quo vno
profectò sunt omnia, & prora, & puppis, quod aiunt. Vi-
de 5. classem lib. 2. Instit. Schol.

Sed priusquam hunc de Exercitatione locum relin- Quotidie scribendum aliquid.
quamus, Institutores ipsos monitos velim, vt Exercitatio-
nem hanc, de qua multi tam multa præclarè scripserunt,
in puerorum institutione diligenter vrgeant, dicténtque
discipulis suis, donec suis tandem auspicijs, & sine Theseo
baculo gerere possint, quotidie aliquid, quo stilum exerceãt:
frequẽs enim hæc scriptio, egregios quoq; Scriptores efficiet.

Sed cuiusmodi esse oportet hęc Epistolarũ Themata?

In eiusmodi proponendis, delectum habere conuenit, vt Epistolarum Themata.
non quæcunq; prima sunt obuia dictentur Epistolarũ ar-
gumenta; sed selecta, copiosa, aperta, facilia, facceta, noua,
puerorúmque ingenijs accommodata.

Non perplexa, obscura aut spinosa; non arida aut ni-
mis breuia, & angusta: sed in quibus cùm libenter, tum
fructuosè exerceantur.

Huiusmodi verò vel sumi poterunt ex autoribus qui Vide classẽ 2. lib. 2. Institutionũ Schol.
cum scholis explanantur, vel ex fabulis Poetarum.

Vt ex Ouidij Metamorphosi.

Ex Virgilio, Plauto, Terentio, Aristophane.

Ex Seneca, Euripide, vel Sophocle.

Item ex Historijs profanis vel sacris.

Copiam suppeditabunt Liuius, Plutarchus,
Xenophon, Q. Curtius, &c.

Et vt exemplis rem illustremus,

Repetatur cædes Polyxenæ ex Euripidis Hecuba. Ex Tragœdijs.

Dehortemur Medeam à cæde paruulorum liberorum.

Inuehamur in scelus Atrei occidentis fratris liberos.

Gratias agamus S. P. Q. R. quòd ab exilio Ciceronem Ex historijs.
reuocarit.

Gratulemur Augusto victoriã de Antonio & Cleopatr
Petamus à Catilina, vt desinat Remp. diuexare.

Ex sacris.

Dissuadeamus Herodi, ne seruet promissa puellæ sa
tatrici.

Laudemus B. Ioannis Baptistæ inuictam constantiam
Vituperemus Pilatum ferentem sententiã in innoxi
Defleamus atrocissimam infantium puerorum neces

Ex tempore præsenti.

Consolemur populum in hac diuturna calamitate Be
gica miserrimè afflictum.

Vocemus doctos omnes, qui otio & ignauia torpent,
vineam Domini.

In his, ne longior sim, infinitus & immensus adolescen
tibus patebit campus.

Exercitatio in verborum copia.

Quin etiam idem Argumentum ex copiæ præceptis, ite
rum ac tertiò, tum alijs verbis, tum alio Orationis hab
tu, retexi poterit.

Iam & palinodijs exerceri non nunquã poterunt. quo
modo laudarint, denuo vituperent, quod suaserint, di
suadeant.

Reliqua quæ ad Scholasticam hanc Exercitationem
spectant, suggerat liber II. Institutionum nostrarum
Scholasticarum. Classibus 5.4.3.2.1.

Sufficitne nuda Epistolarum Themata dictare pueris?

Quibus nuda Epistolarum themata dictanda.

Rectè me admones: nam istuc obliuione ferme præter
ieram.

Poterunt sanè huiusmodi nuda Epistolarum argumẽ
ta adolescentibus interdum proponi:

Sed præsertim natu grandioribus, & paulo longiùs i
hoc studio progressis.

Postremò iis potissimùm, qui ex posteriori libello no
stro de Copia, rationes illas dilatandæ & amplificandæ
orationis iam didicerunt.

Quibu

Quibus præterea modus ac via commonſtranda, qua hemata huiuſmodi tractari & explicari debeant. Qua re pluribus lib. II. Inſtit. Schol. Nam tempus & locus monent, vt de Epiſtolarum Emendatione iam tandem gamus.

Epiſtolarum quæ optima emendandi ratio?

Epiſtolarum Emendatio:

Gemina eſt hac Epiſtolarum emendandi ratio: Vna fit Diſcipulo, priuſquam Epiſtolam Præceptori legendam radat:

Altera ſit à Præceptore, dum à Diſcipulo redditam, quod errarit, emendat & reſtituit.

Qui ſi fortè neſciat, quod ſui ſit hac in re muneris, ex Inſtitutionibus noſtris id etiam cognoſcat.

Quod ad priorem verò attinet, Adoleſcens Epiſtolam iam ſemel conſcriptam, due & hora conſtitutis reddendã, non ſtatim abiiciet; ſed ceu fœtum recens editum diu ac multùm lambet, hoc eſt, emendabit & expoliet.

Quem enim mora, quem limæ etiam labor non offenderint, hic ſæpè quamtumuis ingenioſos, ſed parum ſeduloſ, anteuertit.

A Diſcipulo quæ emendenda.

Prima igitur Emendationis *cura ſit, vt Epiſtola repurgetur Barbariſmi & Soloœciſmi vitijs, quæ nuſquam mereantur veniam.*

Proximum, Accuratè quoq; conſiderandum, num quid aut duriùs dictum, aut ſordidiùs.

Num quid verboſiùs, aut contractiùs, aut parum cohærens.

Num quid hiulcum, aut aſperum, aut alieno loco poſitum.

Num quid argumentum futile, ridiculum, infirmum, aut parum probabile.

Multa dilatabit, aut adſtringet, multa delebit, mutabit, molliet, ornabit, illuſtrabit.

Sed ne cuiquam prolixitate sermonis fastidio simu
qui fortasse de optima Emendationis ratione plura re
quiret, Institutiones Scholasticas consulat, & sibi abunda
à nobis satis factum fatebitur. Progredere nunc ad alia

Reliquum nunc, vt ostendas quanta sit Præstantia Epistolarum Ciceronis.

Epistolarum Ciceronis præstantia.

Id sanè libens fecero, & ex eo cognosces, maximoper
commendandum esse, cùm aliorum quorũdam iudicium

Commẽdatur Professorum Societatis iudiciũ.

tum certè in primis laudatissimæ Societatis Professorum
qui rectissimè instituerunt, vt adolescentibus ad Latina
linguæ candorem & suauitatem progredientibus, vnius
M.T. Ciceronis Epistolæ, ante omnia à doctoribus in
Scholis proponerentur,

Ciceronis Epistolæ cur cæteris omnibus præferendæ.

I. Ex ijs siquidem percipitur quasi gratissimus quidam
gustus Latinitatis & facundiæ, quam ipsi postea in hoc
admirabili Scriptore, cum ingenti voluptate, tanquam
thesaurum quendam, sunt reperturi.

II. Ex Ciceronianis Epistolis ad Romani sermonis cul-
tum, nitorem, & elegantiam erudimur, & veluti primum
ac incorruptũ Eloquentiæ sanguinẽ haurire assuescimus.

Et quoniam nemo nec plures nec meliores conscripsit
Epistolas ipso M.T. Cicerone; rem certè fecerimus litte-
rarum studijs vtilissimam, si virtutes illarum paulo pro-
piùs inspexerimus.

Epistolarum prima virtus, vt reluceat in ijs imago scriptoris.

Meo certè iudicio, nulla in ijs virtus à quoquã (qui
velit esse iustus rerũ æstimator) desiderari potest. Etenim
hanc primariam videri laudem Epistolæ, eruditus sanè
Scriptor Demetrius Phalereus docuit; vt sit nimirum effi-
gies & imago quædam nostræ mentis, & nos ipsos penitus
velut in tabella depictos repræsentet, plenaq; sit humani-
tatis & blanditiarum.

Eam certè cumulatim, potissimùm in ijs quæ sunt ad
Atticum & Q. Fratrem, inueniemus. Atticum enim, præ
omnibus

omnibus necessitudine sibi coniunctis, perinde vt carissimũ patrem, & tanquam alterum se, ardentissimè dilexit.

Epistolarum decorum à Cicerone diligenter obseruatum.

Quid quæso illis, præsertim ad Lentulum humanius? Quid illis ad Memmium officiosius aut blandius? Ad Terentiam, quid illis tenerius ac mollius? Ad Tironem, quid suauius & dulcius fingi potest? Quàm multa ad legendum inuitamenta! quanta delaratio amoris! quanta studij! quanta voluntatis!

Præterea, cùm tam sæpè alios in rebus afflictis consolatur, nónne perspicuè indicat mitissimum ingenium, & ad misericordiam mirificè propensam inclinatamq; naturã?

Cicero eximius in consolando.

Consolari quippe miseros, vt non est hominis stulti, omniumq; rerum ignari, sed experti & sapientis: ita non est duri ac tetrici, sed facilis, mansueti, & ad omnem comitatem facti.

Cicero ingenij mansuetissimi.

Quando gratulatur M. Tullius, quàm sincerus! Quando petit, quàm pudens ac verecundus! Quando iocatur, quàm vrbanus & festiuus! Quando gratias agit, quàm nullius meriti oblitus! Quando commendat quempiam, quàm diligens! Quando narrat, quàm apertus! Quando monet, quàm serius! Denique, vt reliquis Epistolarum formis percensendis ne longum faciam. Quando, quocũque tandem in genere scribit, quàm eiusdem exemplar, & ideam perfectè consequitur!

Cicero quãtus in omni Epistolarum genere.

Delectat nunc scita breuitate, nec retinet ipsa longitudine lectorem, itaq; pascit, vt cùm ad finem legendo peruenerit, tum demum ad Epistolæ caput redire cõcupiscat, & illas delicatas epulas non regustare tantùm, verùm etiam omnino absumere (quamquam absumi nunquam possunt) penituscq; concoquere.

Cicero nunc breuitate, nunc longitudine delectat.

Quæritis argutias? argutissimus est M. Tullius. De-

Cicero argutus & astrictus.

sideratis res minimè spinosas, planas, expeditas, è communi hominum vita sumptas? ciusmodi refertæ sunt illius Epistolæ.

Argumento delectat Cicero.

Vultis rursum res haud vulgares, sed magnas, illustres, è sapientum commentarijs depromptas? harum vobis opulentia hìc non deerit.

Quàm præclara hic legetis, de religione erga deos, de caritate erga patriam, de fidelitate in amicos: quàm multa de honestate, de maximis virtutibus, quàm multa de vitijs!

Graria Styli.

Stylum Epistolis vsitatum & conuenientem inuestigatis? non opus est abire longiùs, hic reperietis. Nam vt plurimùm subtile, seu humile, seu infimum dicendi genus (tot enim nominibus appellatur) seruauit.

Dicendi figura.

Nihilominus interdum, propter rerum subiectarum pondus & grauitatem, assurgit, ac verbis fulminat: quod idem optimus rhetorum magister Quintilianus fieri oportere admonet.

Cicero non tantùm gratia styli, sed etiam rerum cognitione obiectat.

Non igitur tantummodo ad exercitationem, expolitionemq; styli per quam conducens & necessaria existimanda est frequens & quotidiana istarum Epistolarum lectio.

Quin ad animum quoque magnarum multipliciumq; rerum cognitione imbuendum, singularem quandam vna & facultatem habet, cùm omnes, qui modo politiorum doctrinarum studijs aliquid videre cœperunt, testificentur, præter illum Latinitatis florem, præter illas Romanæ vetersq; linguæ delicias, multa se prudentissimè grauissimeq; prolata inuenire, ex quibus tum mens animi ad discendum intelligendumq; celerior, tum voluntas ad bene viuendum incitatior euadat.

Cicero ad bene viuendum incitat.

Difficiles soluit quæstiones.

De rebus difficilibus arduæ quæstiones, nonnumquam in ijs Epistolis concinnè ac breuiter soluuntur; nec pauca

nume-

numerantur, quæ illorum incommodorum, quibus circumsepta & circumfusa est vita mortalium, remedia certa præscribant.

Vt quam medicinam ab illa omnium perturbationum sedatrice, & omnium bene factorum, beneq; dictorũ matre Philosophia exspectare alioqui oportuerat, eam ipsam bona ex parte ab Epistolis Ciceronis sumere, nostro maximo compendio emolumentoq; possimus. Remedia multorum incommodorum.

Quare cùm hæc ita sint, tametsi Plinij Secundi Epistolas maiorem in modum probo & admiror, vt argumentis varias, concinnas, breues, quotidianis verbis contextas, argutas, lepidas, eruditulas. & suaues: Ciceropotiùs quam Plinius pueris in scholis enarrandus.

Nihilo minus vt in cæteris Eloquentiæ partibus, sic in hac ipsa quoq; Anteſignanum Tullium ei multùm ante posuerim; ac iuuentutem huius Epistolis audiendis, ad verbum ediscendis, nec non assidua scriptione imitandis, longè vtiliùs occupari & exerceri posse crediderim. Et hæc modò satis de Cicerone: pergamus ad ea quæ reliqua sunt.

LIBER III.

Libri Tertij.

Schematiſmus.

Explicantur hoc lib. III. Octodecim Epiſtolarum formæ ſeu ſpecies.

- *Nunciatoria, vel Narratoria.*
- *Commendatitia.*
- *Petitoria.*
- *Hortatoria.*
- *Laudatoria.*
- *Accuſatoria.*
- *Exprobratoria.*
- *Inuectiua.*
- *Eucuſatoria.*
- *Deprecatoria.*
- *Iocoſa.*
- *Lacrymoſa.*
- *Conſolatoria.*
- *Officioſa.*
- *Gratulatoria.*
- *Gratias agens.*
- *Imperans.*
- *Dedicatoria.*

Epiſtolarum quot formæ ſunt, ſeu ſpecies?

Quot & quæ ſint Epiſtolarum formæ, *inter huius artis ſcriptores parum conuenit. Sed cùm alij his etiam multo pauciores attulerint, & ea res non multum ad inſtitutum noſtrum commoditatis afferat; adhæc cùm nihil ferè per Epiſtolam ſcribi poſſit, quod ſuperiorum formarum terminis atq; ambitu non includatur: In hoc potiùs elaborandum cenſemus, vt inſigniores & vſitatiores*

Epiſto-

piſtolarum ſpecies, cum ſuis ferè Reſponſionibus, hoc loco erſequamur. De quibus cũ Rochus Pilorcius, & Iacobus ontanus accuratè ſcripſerint, eos potiſſimùm in hoc cripto ſequi viſum eſt. Vide Rochũ Pilorcium & Brandol.

Ceteras verò Epiſtolarum ſpecies, quarum neq; Inuentio difficilis erit, neq; Tractatio ab his multùm abhorrens, cap. 1. lib. 2. tribentium ingenijs excogitandas relinquemus.

Aut altàs fortaſſe adijciemus, ſi modo iudicauerimus id xpedire. Nũc auſpicemur ab ea Epiſtolarũ forma, quæ eterarum omnium frequentiſſima, Epiſtola videlicet Nunciatoria.

De Epiſtola Nunciatoria.

Epiſtolarum prima cur Nunciatorio?

Cicero epiſt. 1. 5. 7. 9. lib. & 11. 20. lib. 11. Ad Q. Fra. 1. Pli. epiſt. 6. li. 1. 17. lib. 2. 9. li. 3. & lib. 4.

Non ſine cauſa prima ponitur, cuius vnius cauſa inuenta primùm eſt Epiſtola; vt abſentes nunirum de ijs rebus faceremus certiores, quas eos ſcire, aut noſtra, aut ipſorum, aut certè aliorum, intereſſet.

Sed priùs quàm progrediamur longiùs, hoc loco mihi admonendus es, cùm hoc primum Epiſtolarum genus alijs dicatur Nunciatorium, item Narratorium, vel Expoſitorium; alijs rurſus Narratiuum, aut Indicatiuum: animaduertendum hic eſſe Grammaticos docendi gratiâ huiuſmodi vocabula ſibi fingere conſueuiſſe, vt rem ſubiectam perfectiùs poſſent explicare.

Sic alij malunt dicere, Epiſtola Petitoria, Hortatoria, &c. commoditatem ſpectantes in docendo, quàm longiore aliqua huiuſmodi vti periphraſi vel circuitione, Epiſtola qua petimus, qua hortamur, &c. quod in docendo non parum adferret moleſtiæ. Sed nunc denuo ad inſtitutum.

Quæ optima Narratoriam conſcribendi ratio?

Nunciatoriæ quæ optima conſcribendi ratio.

1. *Cùm Epiſtola eſſe debeat expreſſio quædam amoris erga amicum cui ſcribimus; captanda eſt initio ſtatim ipſius beneuolentia, quod etiam ſeruandum eſt in reli-*

P. Manut. lib. 2. 18.

quo decursu quotiescumque id locus postulat.

Exordium.

Exordium tamen & benevolentiæ captatio his ferè causis omitti possunt:

Cùm amicitia mutua exordium nullum exigit.

Cùm eadem de re sapius antea scripseris.

Cùm temporis brevitas nil nisi rei expositionẽ recipiat.

Narratio.

2. *Sequetur nunc ipsa Narratio, quam his virtutibus commendari necesse est, ut sit Brevis, Simplex, Dilucida, Pura, Elegans, & Propria.*

3. *In narrando ita rerum ac temporum servabitur ordo, ut à lætioribus exordiamur, & prius de amici rebus dicamus, quàm de nostris, si fortè de nostris dicere aliquid voluerimus.*

Narrationis geminus finis.

4. *Narrationis quoque inspiciendus est finis. Is enim geminus esse potest: Vel sola rei cognitio, vel eiusdem etiam delectatio.*

Cùm sola cognitio quæritur, ita narrabitur, ut, si petierit ad se perscribi, sciat nos ipsi diligẽter esse satisfacturos.

Si non petierit, nos ipsum rei noscendæ cupidum reddemus, ut sciat nos etiam absentes, quæ scire is velle debeat etiam ultro adferre: & tum rem sic narrabimus, ut nihil cognitione dignum omittamus.

Si verò delectationis causa narramus quippiã, admittenda tum erit maior verborum sententiarumq; urbanitas simul ac varietas, ut ab initio omnia ad iucunditatem ipsam conferantur.

In Epistola Narratoria, qua partim gesta, partim gerenda exponentur, danda est opera, ut præterita & præsentia sic exponamus, ut ex iis futura coniecturis quodammodo colligi queant.

Et ubi, quid in quaq; re aut boni aut mali sit, declarauimus; tum quoque paucis aperiendum est, quid illi faciendum arbitremur.

Ad

Ad extremum, similia pollicebimur nos esse scripturos, & ab amico, vt ipse quoque (si quid noui acciderit) ad nos perscribat, petemus.

Ad Narratoriam Responsio.

Responsio. Cic. 21. lib. 5 32. lib. 7. 18. lib. 12. Pli. 5. 7. lib. 9. Cic. 8. lib. 2. 15. lib. 4.

Ad expositionem rescribemus, iucundas fuisse nobis tuimuci litteras, ex quibus, quæ scire desideramus, omnia buerfectè cognouerimus. Gratum fuisse amorem qui nos ucir o sequitur, &c.

Rogabimus, vt ita facere pergat vti cœpit, & quàm rdo epissimè.

Præterea gratias etiam agere poterimus, vicissim & vos scribentes ea, quorum ipsum cognoscendorum esse auidum putamus.

Si quid autem ab amico desideramus quod prætermissum esse videatur, modestè illis de rebus ipsum admonebimus, ita vt ad laudem potiùs nostra verba spectent.

Illud quoque non ignorandum, in Epistolis huiusmodi Nuntiatorijs nullo ad eam rem, quam scribimus, opus esse apparatu, vel arte; sed omnia simpliciter, & verbis simplicibus esse expedienda: nisi forte quid de Deo, de Religione, de Rep. Bello, aut Pace, aut rebus similibus, quæ quandam præ se ferant grauitatem, decendum erit. Nunc ad Commendatitiam accedamus.

De Epistola Commendatitia.

Cic. 17. 31. lib. 13. 13 li. 2. & omnes lib 13. Plin. 24. lib. 1. 14. 15. lib. 4. 6. 8. lib. 6.

Epistola Commendatitia *dicitur, qua aliquem alicui commendamus. Quæ quo modo ac ratione sit conscribenda, priùs quàm ostendamus, initio quædam considerandasunt.*

Primùm, quod ad ipsum nomen seu vocabulum spectat, Cõmendatitia, *est illud vsitatũ Ciceroni, vt Epistola 5. lib. 5. Et rursus Epist. 26. libri 13. Vox igitur hæc Ciceronis retinenda: illa verò Commendatoria, qua plerique vtuntur, reijcienda.*

Porrò cùm huius generis Epistolæ & variæ sint, & in vsu creberrimo; obseruandum est, eas pro Personarum & Rerum qualitate aliter atq; aliter esse tractandas.

In omni siquidem Commendatione, *tria diligenter considerare nos oportet.*

Persona eius qui commendatur.

1. Personam commendandam. *Aliter enim nos, aliter liberos, aliter familiares & amicos, aliter hospites & incognitos commendamus.*

Rursus in personæ commendandæ, habenda est ratio doctrinæ, virtutis, dignitatis, professionis, nobilitatis, fortunæ, &c. eius qui commendatur.

Vt non eodem modo doctum & indoctum, sacrum & profanum, magistratum gerentem ac priuatum, diuitem atq; inopem, liberum ac seruum, nobilem atque ignobilem commendemus: de horum enim vnoquoque conuenienter & accommodatè loquendum est.

Persona eius cui quis cómendatur.

2. Cui aliquem commendemus, *est aduertendum. Nec enim eodem modo commendandus est quis Principi atque amico, nec magistratui ac priuato. Cum amicis siquidem liberiùs, & sine magna causa agere licet: Principibus verò nec omnes, nec omnia, nec sine magna necessitate commendare fas est. Quin etiam omnia apud illos grauiter & seuerè agenda sunt.*

Res ipsa.

3. Rerum quoque habenda est ratio. *vt non nisi iusta, honesta, aut necessaria suscipiatur commendatio: deinde vt hæc ipsius, cui quid commendas, sit dignitati, facultati, naturæq; accommodata.*

Cùm enim in omni commendatione sit rei alicuius petitio, debet hæc ipsa tribus commendari: honestate, facultate, & remuneratione: vt infrà dicetur in Epistola Petitoria.

Ad Honestatem spectat, vt nihil petatur, nisi honestum ac iustum.

Ad

Ad facultatem, vt ea petantur, quæ ab amico præstaqueant.

Ad remunerationẽ, vt nos memores & gratos pollicamur.

His iam bene consideratis, talis erit commendatio.

Causas scribemus, quæ nos ad commendandum impulerunt: Cuiusmodi sunt, vel amica cum eo, quem commendamus, consuetudo: vel acceptum ab eo beneficium: vel ipsius Doctrina, Virtus, Nobilitas, Dignitas, &c.

Rem ipsam iam exponemus, quam pro amico postulabimus. Hanc autem petitionem, vt iam dictum est, oportet esse æquam, honestam, necessariam, ipsiq;, ad quem scribimus, factu facilem.

Postremo iam loco pollicebimur, commendatum & nos futuros gratos, studiumq; nostrum & operam mutuam, cùm offeret occasio, deferentes: licet id non semper à Cicerone sit obseruatum.

In Principio Commendatitiæ captanda est interdum beneuolentia.

Si enim Commendatio vulgaris fuerit, aut parum honesta: vel si eius, ad quem scribimus, animus fuerit vel à nobis, vel ab eo quem commendamus, alienatus: tunc vel captanda est beneuolentia, vel vtendum insinuatione, aliquóue artificio, prout res ipsa id poscere videbitur.

Præterea, cùm iterum & sæpiùs eadem de re commendandus est aliquis; ne fortè nimis importunus videare, petes vt id ignoscat; addesq;, te id non facere, quòd parum confidas illius liberalitati vel amicitiæ:

Cic. Epist. 1. 47, lib. 13. ad Atti, lib. 16. Ad Caput. Pli. 9. 13. li 2. 2 li 3. 32 lib. 7. Cic. 24. 44. lib. 13. Vlt. & penult. li. 10. ad Atti. Cic. 28. 61. 42. 55 lib. 13. Plin. 8. lib. 8.

Sed id omne conferes vel in desiderium, quo maximo teneris, rem gratam ac vtilem amico faciendi; vel in rem ipsam, cùm tanta res, ac etiam existimatio agatur.

Porrò, si is, cui commendatur, pro amico quidquam fecerit; gratias ages, & quàm gratissimo viro beneficium

commendasse ipsum declarabis; quamq; tibi id gratum fuerit, ostendes.

Addes etiam, non dubium tibi esse, quin & tua causa & suæ etiam constantiæ gratia in eadem mansurus sit liberalitate: & ideo rogabis, vt quæ initio ostendit, deinceps quæ fecit, ad exitum augeat, & cumulet.

Atq; hæc de Commendatitia dixisse sufficiat.

Ad Commendatitiam Responsio.

Responsio. Ad Commendatitiam respondurus, videbis, amicus noster sit qui commendatur.

An nulla nobis familiaritate coniunctus.

An aliquo modo à nobis alienus.

Iusta ne sit commendatio, an iniqua.

Cic. 11. lib 5 Ad Attic. 20 lib. 2. 15. lib. 4. 14. lib. 14. ad Ant. Manut. 12. 21. lib. 3 in fine. 33. lib. 4 in fine. Cic. 14. lib. 15. Manut. 20. lib. 2.

Si amicus fuerit, & digne, atque vt meretur commendatus, gratam nobis fuisse Commendationem dicemus; in qua præsertim de homine agatur, qui multos iam anno cum suis, vel ab incunte ætate in nostro sit ære: multumq; à nobis diligatur, nõ solùm propter veterem amicitiam & amorem nostrum, nec non obseruantiam in nos atque nostros: sed propter summam etiam eius humanitatem, doctrinam, bonos mores, cæteraſq; virtutes.

Iisdem vteris rationibus, cùm aliquis tibi, quem alter commendes, erit commendatus. Illud etiam addere poterimus, nostram salutem, dignitatem, ac vtilitatem magnæ semper illi curæ fuisse.

Quambrem rescribemus, non posse nos ei non amicos esse, neque solùm amici commendatione, quæ apud nos valeat, valuerit q; semper plurimum, sed nostro etiam iudicio ac voluntate.

Ergo summo nos studio, & cura, omnia pro amico vel feciſſe, vel facturos dicemus, nihilq; nobis laboriosum ac molestum videri posse: sed omnia cùm facilia tum honesta.

Plu. 17. lib. 2. Quòd tamen admonemur, agemus gratias; quòd rogamur

ur verò, queremur: admoneri enim debemus, non roga-
vt faciamus quod nobis non facere turpissimum est.

Si nulla tibi cum commendato erit necessitudo, ita
men hominem commendatum habebis, (cùm amicus sit
nici) vt tuam operam, consilium, ac fauorem, nulla re-
uam in re desideret.

Inhonesta commendatio non est inhonestè ac inso- Inhonesta commendatio.
nter reijcienda: semper enim amico aliqua ex parte ac-
uiescendum videtur.

Sic igitur respondere poterimus: Iam diu nos desidera-
aliquam nobis dari occasionem, nostri in eum animi
stendendi; & ideo dolere scribemus, non posse nos, salua
xistimatione nostra, illius morem gerere voluntati.

Beneficium tamen in aliud tempus magis ideneum
os differre dicemus; quæ res & ampliorem illi vtilitatem
nciliatura, & nostram beneuolētiam clariùs testatura,
obisq; ipsis maiori gloriæ futura sit. Non minùs enim be-
eficium dare videtur, qui honestè negat quod negandum
udicat, quàm qui æqua concedit.

Quandoque ea qua decet modestia mirari nos dice- Cic. 1. lib. 5.
nus, amicum nostrum, tanta cùm doctrina tum virtute
præditum, tales recipere causas: Hominem esse crudelem,
ngratum, indignum omni commendatione: Omnia tamen
os cupere, quæ amicus velit.

Nam si causa ad nos solos pertinet, nos vel remitte-
nus & condonabimus omnem nostram iniuriam, animad-
uersionem & supplicium, quo vsuri in illum essemus: Vel
ogabimus, obtestabimur q; amicum ipsum, nec ad crude-
la, iniqua, indigna nos facienda impellat.

Quòd si res ad alios pertinebit, hoc est, cùm alij etiā
nsigni aliqua affecti erunt iniuria, tum non in nostra esse
otestate nec, si esset, fas esse dicemus, quidquā condonare.

Verùm si illum, qui aliqua commendatione dignus iu-

Plin. 30 lib. 6. in fine

dicatur, vel sua causa, vel eius ipsius qui commendat, n
tibi tamen commendatum esse velis, nec alys commenda
ob acceptam aliquam iniuriam, alióve ob causam; ex
plicabis rationes si minùs iustas atq; honestas, aliqua t
men ex parte probabiles, quibus te ad id recusandum a
ductum esse scribes; commendationem tamen ipsam al
quo modo excusabis.

Optimi viri munus.

Verùm optimi cuiusq; viri munus esse tibi persuade
nullo vnquam tempore nec inhonesta concedere, nec hone
sta denegare.

Commodãdum amicis, sed vsque ad aras.

Amico iniusta petenti gratificandum non esse, præcla
rè nos admonet Pericles, qui amico roganti, vt in caus
quadam pro re sua peieraret; respondit, Oportet me com
modare amicis, sed vsque ad aras.

Quo admonemur, eatenus amicorum causa à rect
paululum declinare, quatenus sine numinis offensione i
fieri potest: ne propter hominis vtilitatem, diuinam in no
iracundiam concitemus.

De Epistola Petitoria.

Cic. 2. lib. 3. 12. lib. 5. 16. li. 4. 6. lib. 15.

Commendatitiam rectè sequitur Petitoria, quòd
Commendatione finitima sit Petitio: Altera enim alte
rius auxilio maximè eget. Nam & Commendatione peti
mus, & in Petitione sæpè commendamus: vtraque tamen
proprios locos habet.

Petitiones omnes aut honestæ sunt, aut mediæ. Rem
enim turpem non decet bonum virum nec petere, nec peti
tam concedere.

Honestam vocant Petitionem, Consilium, Amici
tiam, Admonitionem, Institutionem.

Mediam verò, & quasi neutram, pecuniam, fauorem,
adiumentum, pro nobis, aut amicis.

Commendatio nostri, perquàm modesta debet esse, qua
lis Vatinij ad Ciceronem. Nunquam enim dimittere
nostrum

ostrum in rogando pudorem debemus.

Idcirco, antequam descendatur ad Petitionem, sæpè assumus nobis facere benevolum illum cui scribimus, numerando & illius liberalitatem ac humanitatem, quæ tum in alios, tum in nos vti solitus sit, (ideo nemini nos magis debere desiderare, quàm illi, cui aliâ plurimum debuimus, ostendemus) & nostram in illum observantiam ac fidem. Pli.33.lib.3.

Præterea, quàm necessarium sit nobis quod petitur, tam & vtile: & quàm illi, à quo petimus, non inutile. Cic.lib.2. Manut.7.8. 10.lib.2.4.

Sunt autẽ in omni Petitione (vt Seruius docet in Primum Æneidos) hæc necessaria: lib.3. In Petitione quæ necessaria.

Vt res quam petimus, præstari possit.

Vt eadem iusta sit, ac honesta.

Vt Petitio modum habeat.

Et vt sequatur Remuneratio.

Vt nimirũ polliceamur, si ita res ferre videbitur, gratum ac memorem animum nostrum.

Quas omnes partes in omnibus penè Epistolis, quibus aliquid petit Cicero, haud difficile est inuenire diligenter scrutanti.

Quoniam verò illustre est Virgilij exemplum Æneidos primo, & huic loco conueniens, ipsum subijciam. Sic loquitur Iuno supplex ad Æolum: 1.lib.Aenidos.

I.

Æole, namque tibi Diuûm pater, atq; hominum Rex.
Et mulcere dedit fluctus, & tollere ventos.

II.

Infens inimica mihi Tyrrhenum nauigat æquor,
Ilium in Italiam portans, victosq; penates.

III.

Incute vim ventis, submersasq; obrue puppes,
Aut age diuersas, & dissice corpora ponto,

1111.

Sunt mihi bis septem præstanti corpore nymphæ,
Quarum, quæ forma pulcerrima, Deiopeiam
Connubio iungam stabili, propriamq; dicabo.

Ad Petitoriam Responsio.

Responsio. *Ad Petitoriam Epistolam aptè responsurus, hæc accu ratè considerabis.*

Illud primùm, *Quæ petuntur à nobis, amico vel cō cedenda sunt, vel neganda.*

Quæ concedimus, *si difficilia fuerunt, Primùm ami Petitionem exponemus.*

Deinde rei difficultatem, vel ab ipsius rei natura, v à nostra facultate, demonstrabimus.

Tum difficultates omnes superatas à nobis eius cau ostendemus.

Dicemusq; id vel amicitiæ nostræ, vel eius virtututi, v nobilitati, vel necessitati tribuisse, nosq; illi omnia debere.

Si facilia cō ceduntur. Si, quæ concedimus, facilia *fuerint, gaudere nos ass remus, oblatam nobis esse facultatem ei gratificandi; nostram in eum voluntatem aliqua magna in re ostend re vehementer cupere.*

Tum de nostro in eum animo, de sua contrà in nos b neuolentia, de virtutibus, in primisq; de modestia, qua petendo sit vsus, aliquid dicemus.

Deinde rem ipsam, vt minimam facillimámque co cedemus; rogantes vt nostra opera frequentius, & mai ribus in rebus vti velit, nosq; idem facturos cùm opus fu rit, ostendemus; eáque omnia scribemus, quæ animi nos bonitatem liberalitatémque declarent: vt libentiss quicquid fecimus, feciſſe videamur.

Ci. 7. lib. 12. Pli 8. lib 1. 14 lib. 1. 15. lib. 13. *Illud enim vel maximè conuenit, vt quando petita c cedimus, vt amur quadam verborū comitate. Verbi gr tia: Te id ipsum quod petit, iam destinasse, tibiq; spon*

curre

currenti calcaria addita fuisse, nihilq; esse, quod ab amico tibi mandari aut maius aut gratius potuerit. Minut. 10. lib. 4. 4. lib. 13. lib. 2. 3. lib. 3. 12. li.

Nihil quod honestius à te suscipi possit, quàm vt id agas.

Iniuriam tibi fieri putare cùm rogaris; maiora illum, cui das, esse promeritum. (co rogatus.

Dolere te quòd tam effusè tam ambitiosè, sis ab ami-

Plura te facturum fuisse dices, si per facultatẽ tuam, vel per illius voluntatem tibi licuisset. Atque hactenus cùm petita concedimus.

Si verò petita denegabimus, *Primò eius petitionem exponemus.* Quando petita denegãtur.

Deinde rei difficultatem, tum ab ipsius rei natura, tùm à nostra imbecillitate, à loci, temporis, facultatum, instrumentorum penuria proferemus.

Rem quoque, si poterimus, ci vel inutilem, vel incommodam, vel indignam eius persona ostendemus.

Rogabimus deinde, vt æquo animo ferre velit: atq; ita rem negabimus, vt ille per nos non stetisse, quo minùs efficeretur, existimet, nostámq; in eum voluntatem, beneuolentiam, fidem, diligentiámq;, & præteritorum officiorũ exemplo testabimur, & in posterum omnibus in rebus cupidissimè pollicebimur: dabimúsq; operam, ne quid ex hac negatione, nostræ amicitiæ detrahatur.

Summa, In denegando, prætermissa omni verborũ asperitate, ita comiter & aptè rationes, cur id facias, reddes, vt non solùm tibi amicum illum conserues, verum etiam amicissimum facias.

Quod fiet, si scribas, non tantopere tibi considerandũ esse, quid vir optimus in presentia velit, quàm quid semper sit probaturus: Iudicio tamen illius ac voluntati, quãtum rei honestas postulabit, satis faciendum erit: quod fit etiam interdum cum aliqua conditione. Plin. 7. lib. 22. lib. 6.

Cic. 3. lib. 3. 3. lib. 15.

Nonnumquam licet pro amico ornate libenter & facisse & facturum ostendas: contraria tamen, adhibitis rationibus, persuadere conaberis.

Illud etiam aduertant *rudiores; huiusmodi responsiones incipere fermè à Præpositione De, vel Coniunctione Quòd. vt,*

De successore: De præda: De rationibus.

Quòd scribis, Quòd dicis, Quòd quæris, &c.

De Hortatoria & Dehortatoria.

Hortatorium *genus cum suo contrario Dehortatorio coniunctum est,*

Suadere & Hortati quid differant.

Quamuis verò Exhortatoria & Dehortatoria Epistola etiã Suasoria & Dissuasoria possint apellari, est tamen inter Suasionem & Exhortationem aliquid discriminis, vt quæ nec eodem tendant, nec via simili.

Suadendo *consilium damus, vt velis rem aliquã difficilem & periculosam aggredi: Exhortando impellimus vt hoc etiam audeas.*

Suasio *argumentis & probationibus docet: Exhortatio verò stimulis excitat, & quasi calcaribus impellit, seu animi motibus.*

Suademus *errantibus, aut in capessendis consilijs hæsitantibus:*

Exhortamur cessantes, aut iam etiam currentes.

Et, vt breuiter dicam, Suasor dat consilium: Cohortator impellit, vt, quod ille suasit, audeas.

Quare si hæc ad vsum exigantur,

Exhortatio *Suasoriæ Epistolæ pars erit, nempe Epilogus, qui affectibus constat, non argumentis.*

Neque enim suadenti sat erit, quid sit optimum factu docuisse, nisi & stimulos subijciat, ne vel difficultate vel periculo deterriti, vel ignauia retardati, quod optimum esse viderimus, non sequamur.

Sed

Sed vt in ſuaſionem ferè ſemper incidit Exhortatio: ita hac non rarò continget vti ſuaſione.

Putant quidam Hortatiuam Epiſtolã dici poſſe, cùm ortatiuũ alicubi legatur, quemadmodũ & Adiectiuũ. Suaſorius non vno reperitur loco apud Quintilianum. Hæc hactenus præfati perſequamur reliqua.

Hortatoria *igitur Epiſtola dicitur, qua aliquem hortamur & incitamus ad rem aliquam præclaram & laudignam ſuſcipiendum; eáque vt huiuſmodi ſit, neceſſe , vt ea nullam admittat dubitationem aut controuerm: vt, ſi quis ſuadeat, rebellibus & Reip. perturbantiſtomens inferendum eſſe bellum, hortatoria erit Epiſtola.* Cic. 3.4.7. 18.li.2 Item 2.7.8.9.10. 13.li.4 6.lib. 7.ad Brutũ.

Obſeruandum *verò, Hortationem tunc eſſe plenam, vn qui hortatur, ſit alicuius auctoritatis: quæ quidem mparatur vel ætate, vel multarũ rerum vſu & cogine, vel nobilitate, vel liberalium artium ſtudio.* Pli.3 23.li.1, 10.lib.2. 1.5. 12 lib.9.

Si verò hæc deſit auctoritas, nec vehemens, nec animo- (vt decet) erit hortatio, nec grauis & ſententioſa, nec ectibus plena.

Hortaturus *aliquem, dices nihil te tua, nec cuiuſquã atia ad id faciendum impelli, ſed eius ipſius ad quem ibis. Ideo pollicearis neceſſe eſt, te & amantiſſimum, fideliſſimum conſilium daturum.*

Oſtendes rem hortatione ſiue dehortatione dignam. Cùm verò ſuadeantur vtilia, honeſta, neceſſaria, factu, & æqua, contraria verò diſſuadeantur; afferenſunt commoda & incommoda: quibus ſi non ſua, Reip. tè cauſa, ad id peragendum moueri debeat. Cic. ad Atti. lib.10. in Epiſt. An.20. & Cæſ. ad Cicer. Cæl.lib.8. Epiſt.17.

Vel ipſorum parentum, vel filiorum, vel familiæ, vel corum, affinium q;, vel noſtræ denique benevolentiæ & ſitudinis. Plin.3,lib.2. Manut.7.li. 3.Cic.14.li.5

Vel etiam ne inimici, aliena laude ac vtilitate dolemaxima ex noſtris incommodis afficiantur lætitia.

Cic. ad Trebo. 21. lib. 15

Multum etiam ad persuadendum aliquando vale
cùm dicis: non dubitare te, quin hæc tua cõsilia plurimu
habitura sint auctoritatis, & sine his etiam amicus re ip
sa responsurus esset tuæ de illo exspectationi.

Rationibus & exemplis res est corroboranda, cùm
qui hortantur, soleant proponere imitandos claros viro
Vnde ad Dolabellam Cicero: Epist. 19. lib. 14. ad Att
cum, Proponam tibi claros viros, quod facere solent q
hortantur? neminem habeo clariorum te ipso; te ipsu
imiteris oportet, &c.

Cicero.

Consuevit aliquando in hoc genere Cicero vti aliqu
præmunitione seu præfatione, vt ad Marcellum Epist.
lib. 4. Et si eo te adhuc consilio vsum intelligo, vt id repr
hendere non audeam; non quin ab eo ipse dissentiam, s
quòd ea te sapientia esse iudicem, vt meum consilium n
anteponam tuo: tamen & amicitiæ nostræ vetustas, & t
summa erga me benevolentia (quæ mihi iam à pueri
tua cognita est) me hortata est, vt ea scriberem ad
quæ & saluti tuæ conducere arbitrarer, & non aliena e
ducerem à dignitate.

Ad eundem Cicero Epistolam proximam sic exord
tur: Neq; monere te audeo, præstanti prudentia viru
Et tamen aliquanto pòst scribit: Illud tamen vel tu
monuisse, vel consuluisse puta, vel propter benevolentia
tacere non potuisse.

Est vbi excusationem postponat, vt Epistola. 3. lib
ad Plancum: Hæc amore magis impulsus scribenda ad
putaui, quàm quòd arbitrarer te monitis & præcep
meis egere.

Quin etiam Epistola 4. lib. 2. ad Curionem ita clau
In hanc sententiam scriberem plura, nisi te tua sponte
tis incitatum esse considerem, & quidquid attigi, non
inflammandi tua causa, sed testificandi amoris mei.

Ill

Illud postremò est obseruatu dignum, *Hortationem dehortationẽq́; eo modestiores esse debere, quo maior est, nobilior, & doctior, quem hortamur, aut dehortamur.* Cicero 7. ad Marcel. li. 4. 4.lib.2.ad Curionem. Plin. 14. lib. 4.14 lib. 9.

Nam considerãdum hic est, Quis scribat, Cui scribat, & Qua de re, cùm varijs ingenijs, vt corporibus, varia adhibenda sit medicina. Manut. 9. li 1.14.21.li. 2

Quandoque ijsdem alij vel præceptis, vel exemplis mouendi sunt, quibus ipsi nos monemus.

Ad Hortatoriam & Dehortatoriam Responsio.

Responsio.

Ad Hortatoriam rescribes, gratam tibi fuisse hortationem, qua vsus fuit amicus. Plurimum apud te valuisse illius auctoritatem, consilia, admonitiones, vt pote quæ ab amico, à fideli, à prudenti animo proficiscantur. Cic 4.lib. 10. 21.lib.16. Plin.19. li.7.

Omnia facturum esse, quæ hortatus fuit, etiam si aut aliter sentires, aut dubitares: si quidem amici Admonitionos, si secus sentimus, reprimere; Hortatio, si dubitamus, impellere potest, vt id sequamur, quod ille optimum putat. Præterea ages etiam gratias, semper id te in memoria habiturum commemorans. Cic.4.lib.10.

Cùm te quis hortatus dehortatúsue fuerit, de rebus quas tua sponte facturus esses; respondere poteris (si ea ad quæ adhortatus te fuit, in animo est facere) confirmari tua consilia, cùm sentis prudentibus, fideliterq́; suadentibus idem videri. Cic.13.lib.2. Pli.16.lib.2. 8.lib.5.

Si statuisti non facere à quibus ille dehortabatur, te mirari dices, cur id ducat, aut talia de te suspicetur, cùm non desint rationes, cur id de te nec dicere nec suspicari deberet. Omnia tamen in bonam te accipere partem scribes. Cic. 16.lib.9 P. Manut. 25.lib.2.

Si quid vehementer addubites in ea re ad quam hortatur, te tamen facturum dices, quia ipse hortatur: tuæ tamen dubitationis rationes commemorabis. Plin.19.lib.2

Petes igitur ab amico, vt examinet secum, omneſq́; quos monisti in vtraq́; parte calculos, ponat: vt id eligat, Pli.10.lib.9.

in quo vicerit ratio; ab amico enim ratio exigetur, te excusabit obsequium.

Cùm verò amici præceptis parere cupimus, & aliqua impedimur causa, quo minùs ea exsequi possimus, tum idoneis utendum erit excusationibus.

De Laudatoria.

Cic.14. lib.9 10 lib.10. 10. & vlt.li.2 41 lib.12.26.li. 13.2.lib.25. Cic. 7.li.3.2. & vlt.lib 5. Manut. 9. lib.1.

Laudatoria Epistola *dicitur*, qua nos & nostra, aut alios & aliena commendamus.

*Materiam laudis petimus à triplicibus bonis: Extern*is, Corporis, aut Animi.

Cùm nosmetipsos, vel nostra laudamus, adeò modest esse debemus & verecundi, vt numquam ad eam laudem nisi coacti, aptè tamen & congruenter veniamus, vt omnem hoc modo vitemus arrogantiam.

Laus verò ex aliorum lingua illustris, vera, & solida habetur: Ex ore verò nostro semper sordescit.

Si tamen ad illos scribimus, quibuscum magna familiaritas nobis intercedit, liberiùs cum illis tanquam nobiscum loqui licet.

Pli.11. lib.3. 3.17 li 4 34. li.6.22.lib.7. 9.lib.6. Manut.12.lib.2. 32.42. lib.4. Cic.12.lib.5. 7 lib 12.

Cùm eos verò, ad quos scribimus, vel alios, alienos laudamus à doctrina, iustitia, temperantia, fortitudine, acceptis beneficijs, rebus bene gestis, aliisq; virtutibus:

Quid in personarũ laude cauendũ. Quæ in personis laudãda. Pli.3. 10. 16.li.1. 3.17. lib.2.

Item à rerum magnificentia, copia, varietate, pulchritudine, cæterisq; rebus; summopere cauendum tum est, ne laudatio vel in adulationis vitium, vel suspcionem aliquam incidat: huiusmodi siquidem laudatio cùm iis quibus scribimus, tum aliis insuauis admodum esse solet, estque homine libero & ingenuo prorsus indigna.

Consultum igitur fuerit, ea tantùm laudare, quæ illis tanquam stimulus ad virtutem esse possint.

Solemus etiam nonnunquam alios aut alia laudare, non tantũ quòd omnibus ea laudibus digna iudicamus; sed vt illum, cui scribimus, ad aliquid faciendum cohortemur.

Cùm

Cum fortè eos laudabimus, qui ex hac vita demigrauerunt; ita scribemus, vt magis eos ad quos scribimus, consolari, quàm demortuos velle commendare videamur. atq; hæc paucis de laudibus potissimùm Personarum.

De laude rerum.

De laudandis verò rebus, quas etiam integris nonnũquam Epistolis celebrari certò constat, paucis hic præcipi nihil potest: consulat, qui volet, Lippum Brandolinum, libro de ratione scribendi secundo, capite decimo, qui hisce rebus, vt de ceteris, accuratè scripsit.

Lippus Brãdolinus.

Illud hic vnum tacitus præterire nolim, consueuisse à Christianis multa laudari, quæ cæca antiquitas, vt non alia cognouit, ita non multum prædicauit.

Cuiusmodi sunt, mansuetudo & clementia erga inimicos.

Immo amor & caritas in eos qui nos oderunt vel persequuntur.

Liberalitas in egenos, quam Misericordiam dicimus.

Dolor ex aliorum rebus aduersis, quam vulgus Compassionem vocat.

Patientia dolorum & iniuriarum.

Humilitas, & animi submissio.

Vtriusq; sexus castigas.

Item Fides, Spes, Caritas, &c.

Ad Laudatoriam Responsio.

Responsio.

Ad Laudationem, *qua ab aliquo affecti sumus, modicè ac moderatè respondendum est, nostras & nostrarum rerum extenuando laudes.*

Cic. 15. lib. 2. 6. lib. 16. Manut. 40. li. 4. 12. li. 2. 41. lib. 3. 31. lib. 4.

Tamen, cùm de nostris laudibus neque prorsus assentiendum sit, ne nos ipsi, qua in re minimè debemus, nimium mare videamur; neque valde repugnandũ, ne, quod in nobis est honorificũ, stultè reijciamus: gaudebimus nos, & nostros, seu nostra laudari, & eo magis, quo vel meliores, vel doctiores, vel grauiores sunt, qui aliqua nos laude

prosequuntur. Probata enim virtus, à magnis præsertim viris, omnibus fortunis est anteponenda.

Cic. 12. li. 6. Manut. 30. lib. 3. & omnes Politiani & ad Politianum.

Poterimus igitur non sine gratia dicere, lætari nos, laudato laudari viro; quemadmodum Hector ille apud Nævium, Lætus sum, inquit, laudari me abs te, pater laudato viro. Dicemus igitur, nos, dum nostras legimus laudes, agnoscere quodammodo, non sine maxima animi nostri voluptate: cùm qui propriâ ingenij & virtutum gloriam assequitur is sciat quàm optimè alienas describere.

Modestè verò recusandæ laudes, præsertim ingenij & doctrinæ, multa exempla inuenire licet apud Paulum Manutium: qui cùm sæpissimè à clarissimis & eruditissimis viris laudatus sit, incredibile dictu est, quantam copiam & varietatem verborum lectissimorum, sententiarum in illis responsionibus suis abhibuerit, cùm idem semper argumentum tractarit.

Nos igitur, ad euitandam arrogantiam, referemus huius modi laudes vel in benignitatem dicentis, qui ijsdem laudibus, & maioribus ornatus sit; vel in beneuolentiam nos, qui neminem volumus nimis esse in nostra laude liberalem.

Manut. 31. li. 3. 34. lib. 4. 14 lib. 2. 32. 40. lib. 4. 4. lib. 4.

Illum tamen fructum te ex ea laudatione consecutum dicere poteris, quòd, cùm virtus laudata crescat, vim cohortandi habere videatur, magis ad virtutes, alias res laude dignas, inflammatus fuisti.

Itaque te enixurum multo etiam dices quàm ante diligentiùs; vt accedas proximè, si vlla ratione potero quò ille te peruenisse existimat, vt aliquando veritate iure, quod fortasse nunc humanitati magna ex parte largitur.

Plin. 13. lib. 8. 31. lib. 9.

Sed si laudes essent tam veræ, tamq; claræ, vt in conspectu ferè omnium essent sitæ, negarique minimè possent, mentionem illorum faciemus (si qui fuerunt) honorificam

eorum

sertiuorum opera, studio, auctoritate id factum à nobis fuit.

Verùm à sola Dei Opt. Max. bonitate profectas dicenose, & pio & Christiano homine dignum esset.

Idem seruare poteris, cùm quis diceret ab alijs te laudari: & illud addere velis, te cùm tua lætari causa, quòd grata merces detur tibi laborum, & vigiliarum tuarũ; tum quòd ea in ciuitate tua tribuantur, quæ fortibus & industrijs viris digna sunt.

Interdum pudoris est ingenui, nihil pemtus ad laudationẽ respondere, præsertim si præteriri silentio possit, saluo honore nostro. Id quod tum maximè fieri solet, cùm & alia sunt, de quibus scribi operteat. Cic.10.lib.3.

Cùm verò laudantur alij, eosdem & nos laudabimus, confirmantes quod ab amico laudatum fuit, & addentes, si quid addi poterit. Vitia autem tacebimus, nisi aliqua per iocum potiùs, quàm seriò vituperare voluerimus. Pli.10.lib 9.

De Accusatoria, seu Expostulatoria.

Accusatio seu Expostulatio fit, cùm aliquem accusamus, aut cùm de aliquo alicuiusue vitio expostulamus. Cic.6.lib.3. 9.14.lib.7. Pli.11.13.li.

Accusamus illum, qui, quod promiserat, non præstitit. Item accusamus aliquem breuitatis Epistolæ, tarditatis, negligentiæ, intermissionis litterarum, modestè tamen & ingenuosè. 1.2.6.lib.2. 22.li.8.26. lib.6.

Querimur non rectè esse quid ab aliquo factum, potissimùm ega nos, aut res nobis caras, & relictos nos esse ab aliquo.

Cùm alium accusant docti, de aliqua conqueruntur, causas addere solent, leniss imis vtentes verbis, cur mirentur, cur querantur, cur illud rectè factum non sit; illud solùm agentes, vt illud in posterum nolint fieri, magisq; solliciti videantur esse de futuro, quàm dolere de præterito. Cic.9.lib 7. 26.li.10.16. 17.ad Bru. Manut.22. lib.2.23 24. lib.4.

Ideo aut petũt, aut hortãtur, aut rogãt ne post hac ea non faciat solùm, verùm etiam aliqua virtute compenset.

Interdum nos etiam ipsi excusamus amicum, cur aliquid prætermiserit omiseritue, vel nõ credentes illũ fuisse in causa, vel errorem vitiúmue aliquo modo extenuãtes.

Cic.6.lib.3. 16.lib.4. *Debet præterea, qui alios reprehendit, omni vacare culpa, ne illud fortasse occinatur Horatianum:* Cùm tu peruideas oculis malè lippus inunctis, Cur in amicorum vitijs tam cernis acutum, *&c.*

Idcirco Cicero, cùm alicuius se suspectum esse rei arbitratur, diligenter se expurgat, sanctumq; suum cum facti illius, quem accusare paratus est, si opus est, comparat.

Aliquando simpliciter querimur de aliquo, adhibiti tantùm causis nostræ querelæ.

Ad Accusatoriam seu Expostulatoriam Responsio.

Responsio.

Ad Expostulatoriam *Accusatoriamq; ea pertinere omnia videntur, quæ suprà in Excusando necessaria esse diximus.*

Cic.19 li.15 Ad Attic.16 lib.11. Manut.18. lib.1. Ci.28.lib.11. Pli.17.28. lib.7.19.9. Manut.22. lib.2. *Illud hoc loco considerandum est iusta ne accusatio sit seu expostulatio, an iniqua. Si iniqua, vel non feciſſe dixisseue dicemus: vel rectè nos feciſſe, aut dixisse honestis quidem rationibus, & modestis, comprobabimus. Deinde grauem nobis non fuisse illam accusationem monstrabimus, sed gratam potius, cum ab amico animo, à prudenti, à fideli venerit.*

Si, qui scribit, iustam nos accusandi causam habebit, extenuabimus rem ipsam, aut non consultò eam nos feciſſe dicentes, aut aliorum peccatis coactos.

Cic.2.lib.10. *Quandoq; non crimen, sed culpam à nobis amouemus, in aliumq; hominem, vel in quampiam rem conferimus.*

Sæpè comparata causa dicimus necesse fuisse alterum facere, & id quod fecerimus, satius fuisse è duobus enim malis, cùm fugiendum maius sit, minus est eligendum.

Verùm si meritò reprehendimur, nullóq; modo crimen à nobis

nobis nec remouere, nec reycere in alium hominem admue rem possumus; confitendum est liberè & ingenuè delictum amico (modo id tibi apud alios nulli vel victio vel fraudi esse possit) vbi non solum parata solet esse venia, sed summa etiam laus.

Multa alia de hoc Epistolarum genere huc possent adferri. Caterùm cùm non omnia hic inculcanda sint, immo nec admodum religiosè inscribendis Epistolis obseruanda; reliqua duximus omittenda, remittentes eos qui plura desiderant, ad Brandolinum, qui de Accusandi genere cap. 19. & 20. Excusandi verò & Defendendi cap. 21. libri secundi, eruditè admodum disputant.

De Exprobratoria.

Cum amicis expostulamus: Cum inimicis verò & ingratis exprobramus. Quapropter in illo genere mitiores, in hoc aliquanto seueriores sumus. Expostulatio & Exprobratio differunt.

Et quoniam ab humanitate videmur recedere; ita loquamur, vt appareat nos id facere coactos quod facimus, & ab ingrato homine, beneficiorúmque immemore, impulsos.

Porrò Exprobratio, qua in illos solemus vti, à quibus pro officijs nulla nobis relata est gratia, sub Expostulationis genere contineri videtur. Quæ licet turpis illa quidem (vt fatentur omnes) & vix tolerabilis sit, quia meminisse debet qui accepit beneficium, obliuisci qui dedit; vt ipsa etiam nos docet Gratiarum pictura, de qua Mythologiæ scriptores consulendi: interdum tamen ingrati animi vitium impellit nos ad exprobrandum.

Itaque sic moderanda est, vt non te collati beneficij pœnituisse dicas, ac illius vitio tuam immutaturus sic sententiam: sed vt ostendas, maleficium pro beneficio non esse reponendum, & verum bonum semper cùm memorem beneficij, tum gratum esse oportere. Cic 2. 5. li. 1.

Cic.17 lib.9 *Commemorat interdum Cicero officia omnia, quæ mico præstitit, non quo aliquid aut queratur, aut expr bret, sed quo, ex hac beneficiorum commemoratione, ipsam descendat Hortationem siue Consolationem, fac liusq; quæ velit persuadeat, aut alia præstet beneficia.*

Huic formæ Epistolarum abrupta conueniunt initia.

Responsio. ## Ad Exprobratoriam Responsio.

Ad Exprobrationem eodem modo est respondendum (iustam habet exprobrandi causam) *quo ad Accusato* riam: *ea tamen modestia & tranquillitate animi, v* paupertatem tuam excusans, virúmque imbecillitate & fortunam ipsam, aliquídve simile, nec immemor bene ficij, nec ingratus vir habearis.

Polliceberis tamen, te, si vllo vnquam tempore data fue rit occasio, re ipsa præstiturum, vt homini non ingrato beneficium tribuisse cognoscat.

Si nulla esset causa (solent enim quandoq; homines, v à natura ipsa, vel aliqua alia ratione adducti, iusta & debita etiam officia commemorare, aut præter rem expro brare) *tum poteris & aptè & commodè dicere, relatam tibi potiùs esse gratiam, quàm beneficium præstitum aut parem te vicem, aut aliqua ex parte pro viribus tui reddidisse, indeq; maiorem, si per tuas fortunas licebit redditurum.*

Plin.4.lib.2. Cic.7. lib.3. 13.lib 8. 10. lib.11. ad Atti.10.lib. 7.4.lib.8.6. 8.lib.14. ad Octauiũ. Man.2.12. lib.2. *Quamobrem concludes, nihil fuisse, cur talia diceret, cùm illa commemoratio, quasi exprobratio fuerit immemoris beneficij: à quo vitio tam te alienum esse scribes, quàm, qui plurimum.*

De Inuectiua.

Ab Exprobratorijs fere non seperantur Inuectiuæ, quãdo scilicet in aliquem inuehimur, & atrocissimis verbis alicuius scelera, vt ingrati, vt crudelis, vt infidi, vt tyranni, insectamur.

Quæ

Quæ probandæ sunt, quatenus ad insectationem vitij, hosq; ab eo vitæ genere deterrendos, paratæ sunt. Nam ita vertẽdum est in vitia, ita homini, quantum fieri poterit, parcendum, optimi quique existimant.

Ceterùm cùm ferè omnes propensi simus ad obiurgandum & admonẽdum, ipsi verò obiurgari & admoneri vix sustineamus; non est necesse, nos hîc multa præscribere.

Cùm verò & Accusando & Excusando vehemẽtibus esse liceat in hoc genere Epistolarum multo vehementioribus: capit enim omnem ex iracundia profectum oratio acrimoniam, omneq; dentes.

Christianis moderatius inuehendũ.

Christiano tamen homini sicut moderatè irascendum, ita quoque moderatè in alios inuehendum est; vt amarities obiurgationis, quadam lenitate & mansuetudine temperetur.

Ad Inuectiuam Responsio.

Responsio.

Illud principio hic admonendum: Homo Christianus cùm sæpè grauiterq; Deum offendat, & eius tamẽ admonitionem non sentiat, par esse vt exemplo Conditoris sui non statim de vindicta cogitet, sed vincat in bono malum, vt Apostolus docet.

Quòd si igitur Inuectiuæ Epistolæ respondendum fuerit, ne quid perturbato animo dicatur aut fiat, vt sine ira irasci videamur.

Optimi tamen doctissimiq; viri existimant. Inuectiuis litteris aut nihil esse respondendum, aut certè tum demum, vbi iam ira, animiq; commotio sedata fuerit; imitandumq; Philosophum illum, qui aliquando iratus seruo, Male te multarem, inquit, nisi iratus essem. Sic, inquam, & nos ad Inuectiuam subitò respondere possemus, nisi irati essemus.

Epist. 1. ad Q. fr. Cic. 7. 3 lib. 3. 2. lib. 5

In hac igitur respõsione omnia Epistolæ Accusatoris capita ponenda sunt. Deinde pacatè & moderatè omnia

ordine refutanda rationibus subiectis, aut attenuanda suspicio.

Vtam nostram ex anteactis spectandam esse scribemus; nullam nobis causam, vtilitatem, aut commodum fuisse id faciendi, dicendúe: immo incommodum, damnum, dedecus.

Quandoq; non omnibus accusatoris capitibus in principio repetitis, sed ordine tantùm, quod primùm dixit, refutabimus, in vnaquaque causa repetendo (quod solet Cicero) accusatoris verba.

Cic.28.lib.7. 3.lib.11.

Amicitiam nos, quoad ipse volet, conseruaturos indicabimus: nam semper debet esse inuectiuæ modesta responsio, non arrogans, non superba, procul ab omni ira; licet quandoque & Cicero, & alij grauissimè læsi, & non tantum sua quantum vel Reip. vel aliorum, aliarúmve rerum causa irati, acerbissimè rescripserint.

De Excusatoria vel Apologetica.

Cic.7.l.1. 15 17.lib.2. 3.7. lib.6.2.lib.8. 18.31.35.li. 10.21.24.li. 6. ad Att. 6. 3 2.lib.2.2.li. 3.2.lib 4 ad Brut.17.15. ad Q F. 1. li. 1.Pli.8.li.14. 3.4.li. 5.4.li. 5.20.li.7. 12. lib.8. Matut. 17. 20.li.14.18. 5i.2.27.lib.4. Cic.14.l.6. 1 3.lib 14.ad Patti. 1. lib.1. Pli.3.lib.9.

Excusatio, qua nos vel alios de tarditate, raritate, longitudine, vel breuitate litterarum, vel alijs denique rebus excusamus, habere decet simplicem, breuem, & dilucidam expositionem, cum attenuatione suspicionis.

In hoc genere, si poterimus, crimen à nobis remouebimus. Sin minùs, afferenda est facti ratio, culpaq; reiicenda in fortunam, imprudentiam, vel necessitatem, excusando paupertatem orationis, ignorãtiam, angustias temporis, occupationes, morbos, pericula, & huiusmodi res, quibus ad aliquid aut pro amicis, aut pro nobis etiam ipsis faciendum vel non faciendum adducti fuimus.

Ingenui tamen hominis est, pro loco & tempore rem nõ modo fateri, sed petere etiam vt sibi ignoscatur, & pollicere se negligentiã illã, iacturã temporis, nõ præstita beneficia, & reliqua id genus, assidua diligentia, multo labore, cura, studio, & amore, vel cum fœnore compensaturum,

Per quam

Perquam festiua tamen & venusta habetur Excu- Cic.1.lib.3.
satio, cùm eodem crimine amicum condemnandum esse di- vlt.6.
mus, quo nos vel condemnat, vel condemnare posset.

Huc pertinet (quod huius generis videtur esse propri- Cic.5.lib.2.
um) cùm vel non accusati excusamus nos, rationesq; in in fin.7.8.
medium afferimus, cur aut aliquid fecerimus, dixeri- lib.4.
musue, aut amicum hortati ad aliquid fuerimus.

Vt puta, cùm semel atque iterum, vel sæpius aliquem Ad Ar.vlt.&
eidem commendas, videriq; illius liberalitati, cui scribis, pen.16.
confidere: tùm enim causas, quãobrem id facias, explicabis.

Ad Excusatoriam seu Purgatoriam Responsio.

Ad Excusationem *Responsio adeò modesta erit, vt rem* Cic.4.lib.4.
non aliter me accepisse dicam, quàm ipse vel fecerit, vel 15.li 9.4.lib.
exerit. 10 ad Art.7.
lib.11.Plin.

Ideo si quis se excusat, cur vel sæpe eodem exemplo, vel 13.li.7.Ma-
vrius scribat, & huiusmodi accipiam excusationem, qua nut.24.lib.2.
tus est ex ea parte, quæ ad scribentis honorem spectat.

Nam cùm nostra amicitia nullas recipere debeat su- Suspicio ve-
spiciones, nec amicus peccare prætermittẽdo officio potest, nenum ini-
ac nos animum illius aliter atque est, interpretari. micitiæ.

Quo circa tollendæ penitus sunt ex mutua nostra be- Paupertate
nuolentia omnes suspiciones. orationis se
laborare scri
Verùm cùm modestiæ causa diceret, vel pauperem se pserat Sulpi-
se orationis, vel indoctum, vel aliquid simile; id numquã cius.
concedere, nostræ etiam est modestiæ, vel potiùs humani-
tatis.

Dicam aliquando iustam & idoneam esse excusatio- Ad Cicer.
nem; id tamen ne sæpius faciat, rogabo, rationesq; subij- epi.4.lib.4.
ciam: Et demum assiduitate potiùs litterarum, aut alia Cic.25.25.
alia re explendum esse officium, quàm excusatione, os-
tendam.

Quòd si excusatio minùs probabilis videretur, inue-
niendæ sunt rationes, quibus modestè ostendamus non esse

accipiendam: admonebimúsq; vt maiorem in posteru
aut vtilitatis, aut honoris sui, aut commodi aliorum,
tionem habeat.

Hæc tamen omnia ita scribenda sunt, vt ad virtu
potiùs, bonósq; mores ille inflammetur, quàm ad vllã, pr
nocetur iram. & eò considerandæ est hominis natura,
illi quandoq; sic indulgendum (etiam si minùs idonea
deatur causa) vt nocere tibi minimè possit.

De Deprecatoria, seu Pœnitente.

Hæc forma immeritò prætermissa est à quibusdã, c
eius vsus non minus quàm cæterarum frequens videat
Ergo in hac Epistola peccatum seu culpam nostram, al
rumue, quorum nomine scribimus, planè apertéque co
teri solemus. hoc primum.

Tunc orare, vt nobis, vel illis, venia tribuatur; qua
vt facilius impetremus, rem sine crimen extenuabim
his modis & rationibus:

Quòd per imprudentiam, quòd per ætatis imbecillit
tem, quòd nunc primùm, ante hac numquam in illud vi
um inciderimus.

Addemus, Nos, seu illum pro quo scribimus, in mag
mœrore versari, præ pudore domo pedem nõ efferre, tim
re omnia, & non mediocrem ob admissam culpam dolo
præ se ferre, vt misericordia dignus videri possit.

Ad hæc, eius, quem placare voluerimus, lenitatem c
mentiámque laudabimus, & ex antecedente probita
hominis qui peccauit spem bonam illi faciemus, vt ipsu
supplicantem venia impertiuisse non pœniteat. Idoneu
huius generis exemplum inuenias apud Plinium Epist
21. lib. 9. ad Sabinianum.

Ad Deprecatoriam Responsio.

Responsio. Laudare imtiò poterimus confessionem culpæ, &
nos maximè impelli dicemus ad ignoscendum; si quid
ignosc

noſcere pulcrum iam miſero, pœnæq; vidiſſe peccantem, ait Claudianus.

Cupere nos, quãtum in nobis eſt, nemini prorſus iraſci, neminem punire, ſed aliorum delictis à manſuetudine nostra & adiuſtiſſimam iram aliquando traduci, immò potius trahi.

Nihilominus ſemper apud nos plus valuiſſe illam ad noſcendum, quàm iſtam ad puniendum; nec nos tam aliorum iniurijs læsi, quàm ſummiſſione placari.

Pollicebimur, ſi ita ſe in poſterum geſſerit vt promiſerit, nos illum multo cariorem habituros.

Denique alia huiuſmodi non inſuauia, paulùm cogitanti, & Epiſtolam Deprecatoriam inſpicienti, in mentem venient.

De Iocoſa.

Reliquum eſt iocoſum Epiſtolarum genus, quo nunc vtimur, cùm de rebus loquimur iocoſis. ſed ad iocos cre eſt adhibendum iudicium: nec enim cum omnibus iondum eſt, ſed inſpicienda eſt perſona, & pro perſonæ ualitate iocandum eſt, vel non iocandum, cùm ſint qui ocum nec dicere ſoleant, nec ferre poſſint.

Cic. vlt. li. 1. Omnes ferè lib. 7 ad Trebat. & multæ li. 9. Pli. 6. li 1. 12 lib 7. Man. 17. lib. 1. 27. li. 3. ferè in fine 52. lib 4. Cicer. 12. 23. lib. 7. Plin. 15 21. Lib 1. Cic. 1. Offic.

Eſt autem duplex *Iocandi genus: vnum illiberale*, etulans, flagitioſum, obſcœnum, aut ſcurrilitati proximum: quod, vt homine indignum Chriſtiano, proſus reiiendum eſt:

Alterum elegans, vrbanum, ingenioſum, facetum; ac roinde amplectendum.

Iocosè aliquem carpere, & de eo conqueri, quandam ffert gratiam: nam iocando poſſum aliorum dicta, ſenntias, & facta confutare.

Sed cùm iocus naturæ ſit mumus, in cóq; ob acumen & eporem, quibus rebus ioci commendantur, & admiratio & delectatio ineſſe ſoleant; illud maximè cauẽdum eſt, nc, um nos ridicula dicere volumus, in ridiculo ipſi ſimus.

Ciceronis ioci.

Iocosis & facetis Epistolis ita delectatus est Cicero, vix vllam iocandi occasionem prætermittere potuerit; tamen in iysdem hac vtitur cautione, vt non velit nisi tem pestiuè iocari.

Sed quid agò, inquit, cùm mihi sit incertũ, tranquil ne sis animo, an, vt in bello, in aliqua maiuscula cura, ne gotióne versere? Cùm igitur erit mihi exploratum te l benter risurum, scribam ad te pluribus.

Item Epist. 4. lib. 2. Iocérne tecum, inquit, per littera Ciuem mehercule non puto esse, qui temporibus his ride re possit.

Aliquando etiam in rebus seuerissimis vtitur ioci Aliquando ex ipso loquendi genere occasionem arrip Sed diligens Epistarum ipsius lectio, præsertim ad A ticum, hæc & plura docebit.

Iocationes claudendi ratio.

Solet autem iocationes suas ita claudere:

Sed iam satis iocati sumus.

Sed hæc iocati sumus, & tuo more, & nonnihil etia nostro,

Sed de ioco satis est.

Plerumquẽ etiam à iocis ad seria sibi transitum par hoc modo:

Extra iocum, vel, remoto ioco.

Aliquando iocis suis aliquid præfatur.

Sic tu (libet enim mihi iocari) quod disertum non er ne putaris meum.

Alicubi admonet, ea quæ dicit, non esse iocantis verb Atque hæc nolo me iocari putes.

Ad Iocosam Responsio.

Responsio.

Ad Epistolam Iocosam, iocosè quoque, modò ne qu offendatur, respondebitur.

Ad graues viros, & maiores, habita omni ratione gr uitatis, dignitatis, & ætatis, modestè est respondendu

Non tamen eodem modo reſcribendum ad omnes.

In pares ſiquidem & inferiores licebit vti iocis: In alios verò, vel non vtendum, vel vtendum modicè, aut etiam intra modum.

De facetijs & iocis fusè & præclarè Iouianus Pontanus libris de Sermone. Et in 2. de Oratore Cicero ad Q. F quem qui diligenter legerit, ei ad iocandum materia deesse vix posſit.

De Flebili ſeu Lacrymoſa.

Flebile *ſeu Lacrymoſum Epiſtolarum genus, ſeu triſte & miſerum dicitur, quo querimur, dolemus, ingemiſcimus, aut cruciamur, aliquid nobis, parentibus, amicis, affinibus, vel patriæ accidiſſe incommodi.*

In quo quidem genere rationes noſtri doloris, gemitus, cruciatus, afferendæ ſunt. Et quam ſpem, ſi vlla eſt, & qua in re, quoue in homine habeamus.

Solet flebilis Epiſtola gaudere interrogationibus & exclamationibus, vt & magis illum, ad quem ſcribimus, mouere poſsimus, & noſtrum dolorem ac mœrorem aut mediocrem eſſe ſignificemus. In quibus tamen, vt in alijs omnibus, adhibendus eſt modus aliquis.

Sciant verò ſtudioſi, non omnibus Epiſtolarum generibus (quale videmus eſſe Flebile) certas poſſe præſcribi regulas de illarum œconomia. Quo circa hic ea tantùm poſsumus, quæ apud doctos obſeruari animaduertique potuerunt.

Huius porrò argumenti Epiſtolas, in quibus gemitus & lacrymas videmus, quærat, qui volet, apud Ciceronem libro Epiſtolarum 14. & quaſdam ad Atticum, vt 7. lib. 11.

Ad Flebilem Reſponſio.

Reſponſio.

Ad Flebilem *eo reſpondendum eſt ordine, quo in conſolando vtendum eſſe infrà dicemus.*

De Consolatoria.

Consolatoarum Epistolarum vsitas.

Nullum est Epistolarum genus, in quo libentius versari deceat hominem Christianum: cui proprium est gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus. Nullum quoq; pulcrius aut frequentius, nullum propter multos è Philosophia locos, & exemplorum copiam, quæ in consolãdo adhibentur, grauius est, quàm sit Consolatorium.

Quoniam verò hæc vita miseriarum plenissima est, nec mortalium quisquam reperitur, quem non attingat dolor; intelligitur, quàm magnum beneficium æstimari debeat, alienum tollere vel mitigare dolorem ac luctum: quod tamen nõ cuiuslibet est hominis, sed auctoritate quadam & sapientia præditi.

Cicero vt in omnibus Epistolarum formis quàm maximè excelluit, ita in scribendis consolatoris valuit quàm plurimum; ex quibus huius generis præcepta permulta poterunt colligi. Sic & graues sententiæ, & ad consolandũ aptissimæ, cum ex alijs eiusdem scriptis, tum ex Tusculanis Quæstionibus, ex Plutarcho, Seneca, Francisco Petrarcha de remedijs vtriusq; fortunæ, & postremò ex libris Paracleseon seu Consolationum Antonij Hemertij, abundè multæ suppeditabuntur.

Nunc age, dicamus quo pacto Consolatio rectè adhibenda sit.

Cic. 1. lib. 2. 10. lib. 3. 5. li. 4. 14. 16. li. 5. 4. lib. 6. Ad Atti. 10. 11. li. 12. 5. li. 4 Plin. 10. 11. lib. 8. Manut. 18. li. 1. ferè in medio. 47. lib. 4. Ad Attic. 2. lib. 12.

In Consolando *natura nos docet, primũ alterius infelicitate, molestia, dolore, rei alicuius iactura, & morte doleamus. Deinde blandè & amicè reddamus rationes, quibus amicum à molestijs & dolore deducere conemur eum vehementer hortãtes, vt omnẽ aduersam fortunã fortiter ferat, & quid sit forti & sapienti homine dignum cogitet; quid grauitas, quid altitudo animi, quid acta eius vita, quid studia, quid artes ab eo flagitent, quibus à pueritia floruit, quid ipsa natura, quid tempora, quid necessitas.*

Non

Non illi solùm id accidisse, ea nos conditione natos esse, vt nihil quod homini accidere possit, recusare debeamus. Turpe esse exspectare temporis medicinam, quam repræsentare ratione possumus.

Et, quod omnium maximum est, acquiescendum esse in summi Dei voluntate, cuius nutu, iuste, clementer, & sapienter fiunt, reguntur, gubernantur omnia, cuiúsque proprium est, dolorem & incommoda omnia in lætitiam vtilitatemq́; mutare.

Poteris quandoque à rationibus incipere ipsis, quibus aliquando amicus consolatus te fuit. Indignum cum viro esse existimant docti, quod alteri præceperit, id ipsum facere non posse, vel non conari. Vide sic scribit ad Ciceronem Sulpicius Epist. 5. lib. 4. Denique noli te oblivisci Ciceronem esse; & qui alijs consueueris præcipere, & dare consilium, & quæ sequuntur. Cicero 9. ad Brutum. Manut. 46. l.b. 4. in fin.

Si non potes aliquid efficere suadendo, gratia contendes, & rogando, si quid tui causa & aliorum velit, vt illis se molestijs laxet; eáque faciat, quæ & se & prudentia & fortitudine animi sui digna iudicarit.

Si quid profeceris, quantum voluptatis assecuturus sis, ostendes: sin nihil, officio tamen beneuolentissimi atque amicissimi functum te fuisse significabis. Cic. 14. li. 5.

Excusant se quandoque, qui consolantur, cur longiores non sint; ne vel diffidere prudentiæ illius videantur, vel illum obtundere, si minùs eo studio delectaretur.

In fine verò Epistolæ nostram illi operam, studiumq́; pro viribus nostris pollicebimur.

Epist. 5. lib. 4. cuius suprà mentionem fecimus, Seruius Sulpicius Orator & Iurisconsultus eximius, Ciceronē ipsum, propter filiæ Tullidæ ex partu obitum, consolatur tanta auctoritate, prudentia, humanitate, & orationis suauitate, vt nihil in eo genere putetur existare perfectius,

quæ idcirco Ciceroni (vt ipse testatur Epistola proxima) dolorem vix consolabilem propè omnem detraxit.

Hanc proinde Epistolam legant, relegant, ediscant, ac si quando aliquem de morte parentis, fratris, sororis, filiorum, consanguinei, affinis, aut cognati alicuius cõsolabuntur, ne omittant ijsdem argumentis vti, quibus intelligunt esse vsum eo loco Sulpicium.

Nam quamuis ex Christianorum disciplina, & libris sanctorum virorum, etiam maior ac firmior ad consolandum materia sumi possit; fit tamen, nescio quomodo, vt illa hominum antiquorum, à nostris institutis remotorũ, doctrina & exempla nos Christianos vehemẽtius permoueant, & ad quiduis persuadendum, maius quoddam momentum habeant.

In primis nitantur adolescentes in hac forma litterarũ omnem verborum lenitatem adhibere, vt consolatio grauibus instructa sententijs, & mollibus exornata verbis, ad miserorum afflictorumq; aures magna cum suauitate affluat, & in intimos eorum sensus illabatur.

Responsio. Ad Consolatoriam Responsio.

Consolanti respondebis, primùm, gratam tibi fuisse consolationẽ, si minùs iucundam: Nec dubium tibi fuisse, quin tali ex tuis incommodis mœrore afficeretur amicus.

Cic. 6. lib 4. 15 15 lib. 5. ad Attic. 7. lib. 11.

Deinde quem fructum ex illius litteris ceperis; quòd illis lectis aliquantulum acquieueris, cùm oratio prudens ac beneuola, auctoritas, exempla, consilia, cæteraq; res eleganter copioseq; collectæ, multam adhibuerint medicinam dolori: Sed illud maiorem, quòd firmitudinem grauitatemq; animi illius perspexeris.

Paul. Man. 36. lib. 3.

Postremò, vbi causas tui doloris & fletus exposueris, desiderare te amici præsentiam ostendes, quam multum mœrori tuo (quando litteræ tantum valuerunt) mederi posse significabis.

Grati

Grati tamen viri est, gratias agere, & vicissim officium cum amico & semper & ad omnia promptũ paratúmq; ostendere. Precaberis tamen Deum ipsum, vt numquam illi tua vti opera contingat, nisi in rebus cùm secundis tum latis.

Si consolatio nihil nobis profuerit, laudabimus animum, studium, & ingenium consolatoris, quòd tamquam bonus ac peritus medicus nullum remedij genus non adhouerit; sed malum vincere omnem artem. Quomodo & Cicero ad Atticum Epist. 16. lib. 10. Nescio, inquit, quo modo imbecillior est medicina quàm morbus.

De Officiosa.

Officiosa Epistola, qua opem, vel polliccndo vel præstando nostram, aut præstitam honestè commemorando, vel gratiam inimus apud aliquem, vel initam aut foouemus, aut agemus, iure generi Consolatorio subijcitur; quia cùm alibi, tum in quaque Consolatoria Epistola, vt dictum est, operam nostram studiũq; polliceri solemus. Plin. 10. lib. 1. 32. lib. 6. 16. lib. 7. Manut. 23. lib. 2. in fin.

Commemoratis enim prius, si placebit, amicitiæ nostræ causis, nil tam promptũ & paratum esse scribemus, quàm omnem nostram operam, curam, diligentiam, auctoritatem, gratiam, & facultates, ad omnia, quæ ad amici voluntatem, commodum, & dignitatem pertinere cognoscemus.

Ideo rogabimus, vt nostra, quantulacumque sit, opera, aliisq; rebus, & ipse, & sui in omnibus vtantur negotijs, publicis, priuatis, forensibus, & domesticis, cùm suis, tum amicorum, ac aliorum omnium; quoniam hoc nobis gratius atque optatius fieri nihil possit. Cic. 8. 11. li. 5 Manut. 38. lib. 4.

Addemus etiam (si ad rem facere videbitur) nos semper desiderasse tempus dari, quo & ipse, & alij cognoscerent, quanti à nobis fiat; vel doluisse numquam datam nobis fuisse occasionem præstandi officij iam diu debiti. Cic. 10. lib. 3 ferè in principio.

Cic.1.lib.3. *Nunc autem accidit, nihil nos prætermittere sine nefario scelere posse.*

Cic.1.lib.8. 17.lib.5.29. lib.10. Pli.4.lib.2. *Si quid prætermissum fuerit, & crebritate & magnitudine officiorum nos resarturos pollicebimur. Si quid autem præstitimus, non minùs breuiter quàm modestè commorabimus, quantum exstiterit studium nostrum, dignitatis amici vel tuendæ, vel augendæ.*

Seu potiùs non dubitare nos scribemus (quod modestius & laudabilius habetur) quin vel sui vel alij perscripserint, cùm nec mediocre, nec obscurum, nec eiusmodi fuerit, quod silentio possit præteriri: breuiterq; rem ipsam nomine attingere poterimus.

Cic.10.li.3. non longè à principio. *Nihil præterea nos prætermissuros pollicebimur, quod ad vtilitatem honestatemq; eius spectauerit. Omnia igitur, dicemus, & postulet à nobis & exspectet; cùm officijs nostris amici cogitationes superaturi simus.*

Iam priusquam de Responsione ad Officiosam dicamus, illud hîc annotandum duxi: Officiosam epistolā vulgò appellant eam, in qua operam nostram studiumq; amico pollicemur.

Quæ genera Epistolarum sub Officiosa cōtineantur. *Sed vocem multo latiùs patentem nimis arctant, cùm ad hanc significationem restringunt, magnámque Epistolis Consolatorijs, Gratulatorijs, Monitorijs, aliisq; non nullis iniuriam faciunt, quippe qui eas quoq; hac appellatione, quam tamen non minùs merentur, non dignantur.*

Immo verò Officiosæ veriùs hæ dici possint, quamuis qui aliquem consolatur, qui alicui gratulatur, qui aliquem monet, re ipsa officio amici fungatur: at qui aliquid pollicetur, verbis duntaxat officium amici præstet. Possint ergo rectiùs fortassis Pollicitoriæ nominari.

Responsio.

Ad Officiosam Responsio.

Cic.15.19.li. 5.32.lib.7. Ad Officiosam Epistolam *omnia respōderi poterunt, quæ in Gratiarum actione conuenire diximus. Non mi-*

nùs

sarijs enim officiosa & humanitatis plena esse debet respon-
sio, quàm fuerit Epistola, ad quam respondetur.

Et si minimè noua tibi fuerunt, quæ præstitit amicus, Man. 3 lib. 1. 13. 16. 26. lib. 2. 14 li. 3. Plin. 1. lib. 4. 14. lib. 7. lib. 8.
ut grata tamen & iucunda declarabis. Cùm ea sit amici
mea voluntas, humanitas, & beneuolentia erga te, libenter ta-
lem te amplecti animum.

Polliceberis etiam operam tuam, certandumq́, esse of-
ficijs dices, quibus æquo animo vel vincas illum, vel vin-
aspectaris ab illo.

Tuam omnem spem significabis in illo vno, vel in illo
nomaximè post Deũ ipsum, à quo primò bona omnia ema-
nant, positam esse; tantam humanitatem & beneuolen-
tiam, tot tantáque officia, nullam vmquam inobscuratu-
ram obliuionem.

De Gratulatoria.

De Gratulatione *dignum sanè est obseruatu, quod* Cic. 11. 12. lib. 3 8. li. 15. Plin. 13. 23. lib. 4 12. 15. lib. 5 26. li. 6. Man. 1. 2 8. lib. 1. 9. 10. li. 2 20. 29. li. 3. 29. 30. 45. lib 4.
vir eruditiss. & eloquentiss. Paulus Manutius annota-
uit in epist. 7. lib. 1. qua Cicero Curioni de Tribunatu ple-
bis gratulatur.

Tria seruat, inquit, in officio Gratulationis, Primùm
gratulatur tantam dignitatem. Deinde bene precatur.
Tum hortatur ad Magistratum cum laude gerendum.
Hactenus ille.

Gratulatio *(quæ aut vtilitati & commodo debetur,*
quæ magna quidem est: aut honori ac dignitati, quæ maior
habetur; aut virtuti & pietati, quæ omniũ est maxima)
fit, cùm alicui gratularis de rebus, vel quæ illi prosperè
euenerunt, vel quæ alijs, de quibus quidem maximam il-
lum arbitraris percipere lætitiam.

Si de rebus quæ ad hominem pertinent; illud obseruare
debes, vt incredibili te ex illa dignitate, vtilitate ue illi nec
petenti, nec ambienti delata, nec exspectanti quidem, assir
lætitia dicas, perinde ac ex rebus tuis, & ipsius causa, &

tuo quoque nomine, & quòd vides ea egregijs & doctis viris tribui ornamenta & commodaquæ debentur.

Addes etiã, non dubium tibi fuisse, quin illam assecuturus esset rẽ, cùm multo etiã maiora illius merita postulẽt: Orabisq; Deũ, vt honorẽ illũ, aut facultates fortunet.

Inseres tamen nonnumquam hortationem ipsam, etiam
Cic. 5 7. 9 li. 2. 14. lib 9. Pli. 23. lib. 7. *si minùs necessarium esse intellexeris, vt & tuum testificeris in illum amorem, & magis hominem ad virtutes, & res præclarissimè gerendas inflammes.*

Si de alijs, vt puta de fratre, erit gratulatio, mirum in
Cicero 7. 9. lib. 15. *modum te gaudere scribes, illum cepisse fructum vel pietatis in suos, vel animi in Remp. vel rerum bene & prudenter gestarum, cùm assecutus frater fuerit illam aut dignitatem, aut vtilitatem.*

Idq; te facere significabis, cùm fratris causa, tum quòd
Ad At. 1. li. 4. Pli. 19. li 4. 23. lib 9. *iudicas amicum omnibus secundissimis rebus dignissimũ. Quo quidem genere vtimur, cùm vel nobis ipsi gratulamur, vel alijs aliquare nostra.*

Vbi cauendum esse arbitror, ne adeò inaniter & effusè animus noster exsultet, vt illa lætitia, vel gestiens, vel nimia dici possit.

Rerum autem ordo postulat, vt cùm mista est epistola,
Cic. 5. lib. 2. 12. lib 3. 21. 5 lib. 16 vltra medium. *gratulatio sit in principio: id quod & Cicero ostendit, & Filius. De gratulatione vide Brandolinum cap. 18. lib. 2.*

Ad Gratulatoriam Responsio.

Ad Gratulatoriam *rescribes gratam tibi fuisse gratu-*
Responsio. *lationem. Amici enim cùm humanitatem, tum beneuolentiam agnoscis, cùm minimè dubium vllo tibi vnquam*
Cic. 11. 14. li 4. 21. lib 16. ad Att. lib. 9. *tempore fuerit, quin omni ille assiceretur lætitia de omnibus tuis tum commodis, tum honoribus.*

Cæsar ad Oppium, Pli. 8. lib. 4. *Vt & semper cepisti voluptatem, capturúsue ex omnibus rebus esses, quas ad illius vel dignitatem vel vtilitatem pertinere cognosti, conoscerésue.*

Optare

Optare te & sperare monstrabis, rem non modò pro- Cic.15. lib.2
re eventuram, sed etiam, maximæ tibi voluptati fore:
considere etiam multum te in ea amici humanitatem, &
prudentiam adiuturam.

Probatissimam tibi esse significabis rationem, quòd ab
intimo sit animo: Demum gratias agere, tuæ esse partes
videntur.

De Epistola, qua gratias agimus.

In Gratiarum verò actione, *quæ primum locum in* Cic.15.lib.2
Epistola, si pluribus de rebus scribendum est, desiderare 11.lib.10.
videtur, accuratè & prudenter de rebus nostris actum Plin 19.lib.4.
esse ab amico ostendimus. Confectam rem esse, sine confi- 2.lib.5.3 16.
endam nos sperare, ex nostra sententia. 28 lib.6.
Manut. 15.
lib.2 37.li.4.

Resq; ipsas, si videbitur, quæ ab illo facta sunt, narrabi-
mus, omnes conferentes non in merita nostra, sed in illius
cùm humanitatem, tum liberalitatem, & diligentiam.

Id quod faciemus etiam. cùm de rebus nobis donatis Manut.26.
erit dicendum, pollicebimurq; non mediocrē nos adhibitu- lib.4.
ros curam, ut viros nos dignos amici laudibus & fauori-
bus ac muneribus præstremus.

Verùm si res forte fortuna minùs ex voto successerint,
per amicum non stetisse fatebimur, quo minùs eas assecuti
fuerimus: omnia enim quæ ab amico proficiscuntur, gra-
ta nobis esse & solent, & debent.

Demum vel apertè meritas agemus gratias; &, si da-
bitur, relaturos promittemus: sin minùs, Deum ipsum ora-
bimus, ut cumulatè pro nobis respondeat: Vel per circu-
tionem faciemus, gratiarũ relatione potiùs quàm actio-
ne opus esse scribentes.

Dicimus tamen, quandoque non esse amici agere gra- Cic.24.li.10.
tias, vel pluribus id agere, ne blandus esse videatur: cùm 25.lib.11.ad
iam pridem: id ex nostra necessitudine, quæ ad summam Brut.6.
benevolentiam pervenit, sublatum esse deberet. Manut.11.
lib.4.

Dubitare videntur nonnulli, num inter amicissimos gratiarum actio locũ habere debeat: An verò, quod Bruto & Planco visum est, sine offensione prætermitti possit. Sic enim ille: Iam non ago tibi gratias: cui enim re vix referre possum. huic verbis non patitur res satis fieri. Rursus idem: Noli exspectare, dum tibi gratias agam: iam pridem hoc ex nostra necessitudine, quæ ad summam benevolentiam peruenit, sublatum esse debet.

Plancus autem sic quandam exordiutur Epistolã: Facere nõ possum, quin in singulas res meritaq; tua tibi gratias agam: sed me hercule facio cum pudore; neque enim tali necessitudo, quantam tu mihi tecum esse voluisti, desiderare videtur gratiarum actionem; neque ego libenter pro maximis tuis beneficijs, tã vili munere defungor oration is. Et malo præsens obseruantia, indulgentia, assiduitate memorem me tibi probare. Sic igitur illi sentiunt.

Sed Cicero Epistola decimanona libri 10. de Gratiarum actione sic scribit: Quanquam gratiarum actionem à te non desiderabam, quum te re ipsa atque animo scirem esse gratissimum, tamen (fatendum est enim) fuit ea mihi periucunda; sic enim vidi, quasi ea quæ oculis cernuntur, me à te amari Dices, Quid antea? Semper quidem, sed nunquam illustriùs. Cicero igitur in summa etiam amicitia officium hoc non improbat: Rationes tamen Bruti & Planci non videntur contemnendæ.

Inter amicissimos igitur puto gratias agi posse, siminùs fortasse debeant. Quandoquidem ea interdum ob amorem alteri præstamus, quæ nobis ipsis numquam præstaremus: atque ita alium, quam nos, & pluris facere, & magis diligere videmur.

In gratiarum igitur actione, beneficium, quod accepimus, erit modis omnibus amplificandum: nam sæpè gratiam retulisse videtur, qui bene gratias agit.

Ampli-

Amplificatur autem his fermè rationibus!

Si vltrò collatum est, si incunctanter, si citò.

Bis enim dat, qui citò dat. Si in tempore.

Si vberiùs, quàm alter ausus sit petere.

Si nihil promerito. Si ab eo cui libenter debemus, hoc ait, ab eo quem amamus ex animo.

Lege Brandolinum, cap. 17. lib. 2.

Ad Epistolam Gratiarum actricem Responsio.

Responsio.

Agenti gratias respondebimus, non mirari nos, sed vehementer gaudere, grata illi esse officia nostra, cum hominem omnium gratissimum cognouerimus, idq; numquam nos destitisse prædicare, dolere quòd plura pro amico facere nobis non licuerit. Cic. 18. lib. 2. 11. lib. 5. 19. 20. lib. 10.

Recipiemus tamen illius dignitatem indies maiori nobis curæ futuram, licet adeò eam amplificatam esse sciamus virtutibus suis, vt vel nihil, vel parum addi posse videatur.

Præterea tantam inter amicos necessitudinem, nullam desiderare gratiarum actionem scribemus, nec eam nos vnquam exspectasse: immo si mutua fuerunt beneficia (vt maiorem captemus benevolentiam) illum non gratiam modò nobis habuisse, verùm etiam cumulatissimè retulisse, dicemus.

Modesti præterea hominis est, præsertim si ad magnos scribatur viros, non modò nullam admittere gratiarum actionem: verùm illud etiam addere, beneficium se accepisse, non dedisse; cùm plus vel commodi vel suauitatis ex illa re in eximium illum virum collocata adeptus ipse fuerit, quàm magnus ille vir.

De Epistola imperante & prohibente.

In his prima est imperandi ratio, quæ Superiorum, aut Magistratuum, aut potestatem aliquam gerentium est.

Sed cùm illi per alios vt plurimùm scribant, vtriſq; præcepta tradenda.

Imperantibus tria conſideranda.

Omnibus igitur qui per litteras aliquid imperaturi aut mandaturi ſunt, ſiue ſuo, ſiue alieno nomine id agant, tria potiſsimùm conſideranda ſunt: quibus imperetur, quid imperent, quomodo imperent,

Nam etſi omnibus benignè manſuetéq; imperandum eſt, (omnes enim humanitatis, quàm ſuperbiæ potiùs obtemperant) ingenuis tamen & generoſis animis manſuetiùs & conſideratiùs imperandum eſt: ſponte enim quæ agenda ſunt, agunt.

Retinenda tamen eſt ſemper maieſtas imperantis: nec cui præeſt, ſubeſſe, aut quẽ cogere poteſt, rogare videatur.

In hoc genere, aut nullo, aut quàm breuiſsimo exordio vtendum eſt. Id ſi res poſtulabit, ad ea quæ facienda ſunt, lectorum animos præparabit, rationemq;, quæ ipſe ad imperandum ductus ſit, aut vtilitatem exponet.

Nonnunquam rei magnitudinem, difficultatem, honeſtatem, laudem, præmiumq; proponet. Id ſi opus non erit, a narratione incipiet eius rei, de qua imperaturus eſt.

Rem autem quam imperabit, primùm fieri poſſe oſtendat neceſſe eſt: deinde etiam facilem, aut certè non difficilem: honeſtam præterea & vtilem, non ei qui imperat ſolùm, ſed ei quoque qui imperium ſuſtinet; &, ſi poterit, etiam neceſſariam.

Modum quoque rei gerendæ, facultatemq; præbeat: poſtremò, quid ex ea re emolumenti vel laudis ſit vterq; conſecuturus, oſtendat.

Mandare & imperare. differunt.

Mandandi eadem quæ imperandi fermè ratio eſt, niſi quòd qui mandat, rogare poteſt: qui imperat, ſi modò imperat, non poteſt.

Precum tamen loco, adhortationes atque incitationes ſuccedunt, quæ imperanti nonnunquam vtiles, ſæpe etiam neceſſariæ

necessariæ sunt. Præterea qui mandat, familiariùs ac leniùs; qui imperat, grauiùs ac seueriùs agit.

Prohibendi quoque ratio non sanè ab imperando multùm discrepat. Quibus enim rationibus imperamus, iisdem quoque prohibeamus necesse est. Sed prohibemus asperiùs, & præmij loco pœnam ignominiámque proponimus.

Plus tamen in omni re humanitas & æquitas, quàm ius vllum, aut seueritas valet. Sed de toto hoc genere hactenus. Vide Brandolinum, lib. 2. cap. 23.

De Dedicatoria seu Nuncupatoria.

Epistola dedicatoria.

Dedicatoria Epistola *dicitur, qua librum aliquem quacũque de materia à nobis scriptum, illustratũ, emendatum, vel Commentarijs, Annotationibus, Scholijs, explicatum, vel nostra saltem opera typis excusum, ad aliquem mittimus.*

Hæc, quoniam Epistolarum limitibus includitur, eiúsque creberrimus est vsus, & inuenias qui libros possint scribere, non possint tamen ijsdem illis bonam, elegantem, & artificiosam (quale artificium illa postulat) præfigere Epistolam, à multis neglecta, à nobis tamen non videbatur prætermittenda.

Dicemus igitur primùm, quibus sint libri dedicandi: deinde quæ ratio nominis: tertiò quæ causæ dedicationis: & postremò quod sit huiusmodi Epistolæ artificium.

Quibus libri sint dedicandi.

I. Primùm igitur quibus dedicentur libri, huiusmodi sint oportet, vt vel vno aliquo eximio ornamẽto, aut multis simul emineant: Qui maximos in Repub. honores gesserint, sanguinis nobilitate clari; eruditione præstantes;

Barones, Comites, Principes, Reges, Imperatores;

Episcopi, Cardinales, Pontifices Maximi, vnde appellat io ipsi fluxit.

Cur Dedicatoria.

II. Nam cùm Deo Diuisq; dedicare quippiam proprie

dicamus, isti heroes præ reliquorum hominum cœtu Di quidam terrestres ob Maiestatem, potestatisq; amplitudinem, virtutes, diuitias, & cætera tum animi, tum fortunæ bona videntur.

Cur Nuncupatoria.

Vox Nuncupatoria inscriptionem respicit, vt Epistola Nuncupatoria sit, qua quis librum suum cuipiam inscribit, cum quo librum nominari, seu à quo librum nuncupari cupit. Confunduntur tamen hæc duo vocabula, quando de Epistola sermo est.

Causæ dedicationis.

111. Dedicamus autem lucubrationes nostras magnis Principibus, & eorũ nomine insignimus, his ferè de causis.

Primùm vt ipsorum nobis beneuolentiam, gratiam, amorémque conciliemus, conciliatum augeamus atque confirmemus.

Tum vt homines priuati eo meliorem de nostris laboribus opinionem concipiant, quòd eos ad tam illustres viros, ad ipsa Capita & Rectores orbis terrarũ missos conspiciunt, quibus procul dubio nihil inelegens, indoctum, vulgare, abiectúmq; donatur.

Hinc fit, vt libentiùs & cupidiùs tales libros euoluant ac magis venerentur; videlicet, ne illorũ quibus consecrati sunt, auctoritatem paruipendere, & iudicium irridere videantur.

Et cùm obtrectatores linguas suas ferè coërceant ab huiusmodi doctorum vigilijs lacerandis, quas clarissimis & potentissimis Principibus ducatas vident; aliorum verò libros, qui nullum illustre splendidúmq; nomen præ se ferunt, negligant ferme, & legere vix dignentur: fit vt huiusmodi nuncupatione, non auctoritas modò, sed patrocinium quoque & tutela libris comparetur.

Nunc age, leges aliquas & præcepta in hoc genus proferamus, nõ fixa illa quidem, & immutabilia prorsus, sed tamen congruentia, satisq; certa.

1111. Di-

III. Dicendi genus seu character huiusmodi Epistolæ, ut ex libro secundo facilè cognosci potest, accommodari debet personæ cui Epistola scribitur. Præceptiones huius generis.

Grauis scilicet, copiosus, ac summus, si summa fuerit personæ auctoritas, existimatio, amplitudo, dignitas.

Si mediocris, medius quoque temperatusq; character adhibebitur.

Infimis verò numquam aut perrarò: quòd ad plebeios & infimos, nisi fortè ad amicos, nõ soleamus mittere libros.

Exordimur ab aliqua re pulcra, illustri, præclara, delectabili, seu à loco communi, paulatimq; ad operis argumentum institutumq; delabimur.

Quomodo facere consueuit Paulus Manutius, in suis quas appellauit Præfationes; interdum à nostris rebus, occupationibus, negotijs, fortuna, vitæ statu, atque euentis principium ducimus:

Deinde occasionem & causas explicamus, quibus incitati fuerimus ad librum conscribendum, ne quid inconsultò aggressi putemur. Hic de vtilitatibus ex ea lectione illoq; studio capiendis licebit disputare. Hæc siquidem vna solet existere ratio, qua docti viri ad libros diuulgandos impelluntur.

Tertiò dicendum est aliquid de modo & œconomia, quam tenuerimus in opere nostro. Hoc, & superius præceptum, in tanta librorum, eadẽ aut quasi eadem de re scriptorum multitudine, obseruatu sunt vehementer necessaria; vt si minùs res nouas, noua tamen, commodioreque via & methodo, diligentiùs & apertiùs (quæ singula per se magna sunt) tradere nos velle intelligatur.

Post hæc Patrum nostri laudabiles actiones, egregia facinora insigniter prædicabimus, ac, si videbitur, ad earundem laudum ampliorem gloriam cohortabimur: qua in parte nihil vetabit esse longiores. Quamuis necesse non

fuerit, rhetoricum quendam in laudando ordinem perse-
qui. verùm si multa sunt, præcipua deligenda, & verbis
exquisitis in cælum extollenda erunt.

Postremò, munus, nósque ipsos offeremus, extenuan-
tes nostrum ingenium, doctrinam cum libro deprimentes,
at paucis, suauiter, ac moderatè.

Rogabimus item, vt nos in suorum numero habere per-
gat: plura, maiora, elaboratoria, ipsius q. splendore digniora pollicebimur.

Verùm enimuero, hic ordo præceptionum tam anxiè
custodiendus non est: nam hîc quoque, vt alibi, libera est
Epistola.

Atque vt finiam, qui grauiter, politè, & sapienter
præfari concupiscit, legat & veterum Præfationes, vt
Ciceronis ad M. Brutum in libris de Natura Deorum,
De finibus bonorum & malorum, Tuscul. Quæst. Parad.
Orat. perf. Epist. aliquot ad Q. F. Lib. de Orat. & Epist.
libros 3. ad Atticum, de Amicitia, & Senectute, &
Epist. libros 16. Ad M. Filium, 3. de Officijs.

Et dedicatorias doctissimorum quorundam nostri
temporis; Pauli Manutij, Antonij Mureti, Petri Victo-
rij, Ioachimi Perionij, Caroli Sigonij, & similium, si modò
sint aliqui horum simules.

De quibusdam alijs Epistolarum formis.

Hactenus octodecim Epistolarum formas explicando
pertractauimus: quibus addere possemus Amatoriam &
Disputatoriam.

Sed & modus aliquis adhibendus est, & penè nihil est
reliquum, quod generibus iam explicatis non includatur.

Quæ Epistolarũ genera hic omittenda.

His adde, quòd illa à nostris moribus vitæq; instituto
prorsus aliena sit, qui, Apostoli consilium sequentes, li-
bentiùs doceremus sedare amorem quàm concitare; pu-
dicitiam

dicitiam Deo consecrare, quàm, sanctum licet & honorabile, inire matrimonium.

Disputatoria verò est illa quidem inter doctos frequens: sed de ea certa & stabilia præcepta præscribi non possunt.

Quin etiam Disputationes, nisi fortassis admodum faciles, ex Demetrij sententia Epistolis excluduntur.

Vbi igitur de Mista dixerimus nonnihil, extremam, quod ducunt, manum libro huic tertio tunc imponemus.

De Mista seu Composita.

Mista. Mistam vocare potes Epistolam, cuius scriptor pari ratione modóque diuersos sibi fines propositos habuerit.

Quæ verò ex diuersis quidem Epistolarum formis cõflata, vnum habet præcipuè Scriptoris finem, non Mista seu Composita dicetur Epistola, sed Simplex, illius videlicet generis, ad quod finis ille spectat præcipuus.

Non igitur omnis Epistola Mista dici potest, cuius partes ad diuersa spectant Epistolarũ genera, si modò partes illæ ad vnum eundemq; finem præcipuum referuntur.

De Mistis seu Confusaneis Epistolis, qua res varias complectuntur, illud solum admonuerim, in ijs non parum lucis adferri lectoribus, si seorsum publica, seorsum priuata; seorsum gesta, seorsum gerenda describantur.

Eaque aptis connectendi particulis & transitiunculis inter se rectæ connectantur, ne velut scopæ dissolutæ turpiter diffluant.

Epistolam esse liberam, nec certis perpetuisque legibus adstringi.

Epistolarum libertas.

Illud postremò animaduertendum est, nos non omnia hæc, quæ dicta à nobis sunt, firmissimam legem esse velle, nec aliter fieri vmquam posse existimare, nedum præcipere.

Nam cùm libera & soluta sit Epistola, nulli ferè addicta legi; ingeniosi adolescentes, vt magis generi, de quo agitur, conuenire videbitur, & addere, & mutare, & imminuere poterunt multa.

Nos enim ea ferè posuimus, quæ apud Ciceronem potissimùm obseruata leguntur, vt adolescentibus viam facilem ac latam efficeremus, qua illi ad metam ipsam quàm citissimè peruenire possent. Nunc alia nonnulla subijciamus, quæ rectè scribendi artificio magno quoque adumento esse queant.

LIBER QVARTVS.

LIBRI IIII.

Schematisinus.

Elegantiores Epistolam exordiendi formulæ.

Ex Cicerone,

Bembo, Sadoleto, Manutio, & alijs selectè.

Exordia.

- *Lacessentis aliquem ad scribendum.*
- *Ad Epistolam alicuius respondentis.*
- *Respondentis ad Epistolam admodum gratam.*
- *Expostulantis cum aliquo de Epistolarũ raritate.*
- *De Litterarum raritate se excusantis.*
- *Purgantis se de longiore silentio.*
- *Serò alicui respondentis.*
- *Purgantis se de Litterarum breuitate.*
- *Beneuolentiam suam alicui contestantis.*
- *Petendi quidpiam ab amico.*
- *Agendi alicui gratias.*
- *Amicum aliquem consolantis.*
- *Scribentis ad ignotum aliquem.*
- *Ignoto alicui respondentis.*

Exordia cùm ad scribendum lacessimus.

Ego, etsi nihil habeo, quod ad te scribam, scribo tamen, vt tuas eliciam.

Scire cupio, quid agas, & quàm longum istum tuum discessum à nobis futurum putes.

Non dubito quin mirere, atq; etiam stomachere quòd tecum eadem de re agam sæpiùs.

Etsi quid scriberem non habebam, tamen amico ad te eunti, non potui nihil litterarum dare.

Iam diu ignoro quid agas: nihil enim scribis, neque ego ad te his duobus mensibus scripseram.

Gratulor tibi mi Sadolete, veréque gratulor, quòd ex Germania saluum te ad tuos recepisti.

Optabam iam pridem, vir omnium integerrme, te meis litteris compellare, vt tuas elicerem.

Certior per te fieri cupio, num iam aduenerit Rex Catholicus, aut quàm mox exspectetur adfuturus.

Epistolæ argumentum ad te nullum prorsus erat, nisi id mihi N. noster suis ad me litteris præbuisset.

Subinde motis alis istuc aduolaturo mi N. sed semper aliquid oboritur, quod me hic rursus alliget.

Exspectamus omnino non Epistolam à te, sed ingentem litterarum sarcinam, quæ vel grauet Ægyptium.

Tu velim ad me quàm sæpissimè, & de tuis rebus: & de meis, & de omni Reip. statu, de quo sum solicitus, scribas.

Carissime N. si valentibus salutem dicimus in capite litterarum, multò magis conuenit ægrotanti tibi optare salutem.

Noui, quod ad te scribam, mi N. nihil est; & siquid esset, sciebam te à tuis quotidie certiores fieri solere.

Nihil erat noui, q̃ ad te scribere̅, nisi quòd mihi decretū est, neminem nostris ad te litteris inanem hinc dimittere.

Etsi nihil noui, quod ad te scriberem, habebam; tamen cùm N. noster proficisceretur, non potui nihil ei litterarum dare.

Copiosissimam ad te Epistolam scribere gestiebat animus, ni & otium deesset, & propediem vos ipse visere decreuissem.

Quo in statu res nostræ sint, & nunc & aliàs scribemus vberiùs: diuitijs enim vt non multùm polleo, ita nec egeo quidem multùm.

Maiorem in modum te rogo obsecróq;, vt post hac tantillum otij studijs negotijsq; tuis suffurere, quo me nonnumquam litteris tuis compelles.

Obsecro te, mi carissime N. quoniam Dædali esse non possumus vt pennarum beneficio conueniamus, vt litteris subinde colloquamur.

Non quòd quidquam habeam te dignum, ad te scribo: sed idcirco tantùm, vt rescribas: alioquin mihi nec caussa scribendi est vlla, nec argumentum.

Quærenti mihi iam diu, quid tibi potissimùm scriberem, non modò certa res nulla, sed ne genus quidem litterarum vsitatum veniebat in mentem.

Et si nostratia omnia nuntijs aut rumore ad vos perferuntur, tamen ea inscribam breui, quæ potissimùm te puto ex meis litteris velle cognoscere.

Et si nihil erat opus Epistola, proficiscente istuc N. nostro, qui res meas non minùs nouit quàm ego ipse, non potui tamen quin te saltem Epistolio salutarem.

Tu velim ad me frequèter scribas, etiam vt nihil magnoperè sit quod scribas. Quanquam hæc eiusmodi sunt tempora, vt Epistolæ argumentum deesse non possit.

Dolui vehementer ac sæpè, N. doctissime, binas meas ad te litteras, proximo scriptas biennio, periisse: periisse enim duco, quibus nihil adhuc responderis.

Doleo

Doleo intermissam esse tã diu inter nos consuetudinem landi litteras, quæ mihi erat multo iucundissima.

Rogo te, quod quidem vtriusque nostrum fiat commodo, vt ad eam reuertamur.

Nimiũ iam diu est, ex quo nihil ad te litterarum dedi, cùm neq; libentiùs faciã quidquã, quàm loquar tecũ per litteras, vbi coràm non datur: & tu in imumis sensibus sis infixus. sed indicabo tibi, quæ me ratio deterruerit.

Etsi nihil habebam hoc tempore scriptione dignum, ad te præsertim, cui publicis curis negotijsq; occupato, non est temerè scribendum quidquid in buccam venerit: singularis tamen amor in me tuus effecit, vt quiduis potiùs loquerer, quàm omnino tacerem.

Etsi statueram nihil ad te litterarum dare, nisi tu mihi epistolæ argumentum ipse præbuisses: tamen cùm ad N. hominem vtriusque nostrum studiosissimum scriberẽ, putaui aliquid etiam ad te litterarum esse dandum.

Non dubito quin tibi odiosæ sint epistolæ quotidianæ, cùm præsertim nulla noua de re certiorem te faciam: sed tamẽ euntibus ad te nostris domesticis, vt nihil ad te dem litterarum, facere non possum.

Pridie quàm has scriberem, iam alium quendam litteris ad te datis oneraueram: verùm certius existimaui, si quid forte fortuna accidisset, alteras per hunc addere, non ijsdem quidem verbis, sed eodem penè argumento.

Etsi constitueram nihil ad te dare litterarum, nisi me ipse vel scripto aliquo prouocasses, vel hîc certè aliquid epistola dignum occurrisset; tamen cùm istuc N. proficisceretur, homo nostri ita studiosus, vt se sine meis litteris hinc discessurum esse negaret, scripsi has.

Non potui perferre diutiùs desiderium tui, quin sciscitarer ex te per litteras, quid ageres rerũ, ac quî valeres: quod tamen æquius fuerat me cognoscere ex tuis litteris,

tuæq; in illis erga me beneuolentiæ habere testimonium nec tamen puto me tibi ex animo effluxisse.

Reuocarem te ad intermissam nostram scribendi consuetudinem, ni metuerem, ne impudenter viderer facere qui tibi, homini publicis functionibus occupato, negocium adderẽ: itaq; non postulo, vt tam crebrò mecũ per litteras colloquare, quàm aliquando facere es solitus: Interdũ tamen rogo te, ne graueris aliquid ad me litterarum dare.

Exordia cùm alicui respondemus.

Accepi epistolas tuas, aliam alia iucundiorem.

Accepi litteras tuas binas, ad quas his vnicis respõdeo.

Magno dolore affecerunt me tuæ litteræ, quibus ad me scribis.

Legi tuas litteras, in quibus mirificum tuum erga me amorem recognoui.

Petis, Iacobe candidissime, vt tecum animi mei consilium communicem. Hoc vnum habe.

Tua verò epistola tanto mihi iucundior fuit, quanto longior, præsertim cùm de N. tota loqueretur.

Accepi aliquot epistolas tuas, ex quibus intellexi, quã suspenso & solicito animo scire aueres, quid esset nou.

Variè me affecerunt tuæ litteræ: Nam partim læta, partim tristia continebant: Læta, quòd te, &c. Triste illud, quòd, &c.

Et si iusta & idonea vsus es excusatione intermissionis litterarum tuarum; tamen, ne id sæpius facias, rogo.

Scripta & obsignata iam Epistola, redditæ mihi sunt litteræ à te, plenæ nouarum rerum, maximeq; mirabiles.

Vt tribus epistolis tuis postremis, carissime Parisi, vnica respondeam, hoc est, de vna fidelia plures dealbem parietes, &c.

Vt primùm otium & tempus scribendi nactus sum,

duxi

duxi esse rescribendum eis litteris, quas ego abs te superioribus diebus accepi binas.

Accepi perbreues tuas litteras, quibus id, quod scire cupiebam, cognoscere non potui: cognoui autem id quod mihi dubium non fuit.

Quamquam gratiarum actionem à te non desiderabam, cùm te re ipsa atque animo scirem esse gratissimum; tamen fuit ea mihi (fatendum est enim) perjucunda.

Quòd cessationem tuam tam religiosè excusas, facis tu quidem humaniter: sed nihil sanè, vt te mihi purgatum velles, opus erat, qui mihi negligentiæ nomine suspectus numquam fueris.

Tanti sunt mihi litteræ tuæ, mi Flamini, vt nullo pacto credam posse me illis rescribendo satis facere: Tanta rursus tua est humanitas, vt te boni consulturum, quidquid à nobis proficiscitur, existimem.

Et si multarum rerũ curis atque oneribus ita premor, optime N. vt respirare vix possim: tamen, vt litteris tuis amantissimè scriptis aliquid respondercm, abieci omnia; & officium, quod tibi à me debetur, habui antiquissimũ.

Binas abs te accepi litteras Mechliniæ datas, quarum alteris mihi gratulabare, quòd audisses me meam pristinam dignitatem obtinere: Alteris dicebas, te velle, quæ egissem, bene & feliciter euenire.

Animi tui dotes, adolescens carissime, velut in speculo, tua repræsentauit epistola: quæ si tuo vnius Marte confecta fuit, sicuti fuisse nihil addubito, ausim tum mihi, tum sæculo magnum quiddam de te polliceri.

Accipio excusationem tuam, cur ad nos rarò hoc anno scripseris: Sed accipio ea ex parte, quatenus aut negligẽtia aut improbitate eorum, qui epistolas accipiunt, fieri scribis, ne ad nos perferantur.

Epistola tua, vir integerrime, dum inter litterarũ fa-

sciculos delituit, vt mẽsibus aliquot diu multumq; quæsita, nõ quita sit inueniri: tãdẽ vltrò, non quæsita, ad manus venit, &, vt inquit Ouidius, non inuenta reperta est.

Quòd te de litterarum intermissione excusas, facis tu quidem humaniter: sed nihil, mihi crede, opus fuit, vt te apud me eo nomine purgares, qui & quantis occupationibus distineare noui, neque de tuo in me amore quidquam dubitaui.

Neque negare audeo tibi homini eruditissimo, cuius ego plurimi semper amicitiam feci: neque si pollicear, præstare possim id quod à me petis: premor enim domesticis oneribus, vt vix sustineam. Peto igitur ab te, meis vt occupationibus ignoscas, & voluntatem in te propensam, licet absit res, tamen ames.

Quamquam me nomine negligentiæ tibi suspectum esse doleo; tamen non tam molestem mihi fuit, accusari abs te officium meum, quàm iucundum requiri, cùm præsertim, in quo accusabar, culpa vacarem.

Quo autem desiderare te significabas meas litteras, præ te ferres, perspectum mihi quidem, sed tamen dulcem & optatum amorem tuum.

Exordia cùm respondemus ad Epistolam nobis gratam.

Multa me in epistola tua delectarunt: sed nihil magis, quàm quòd, &c.

Iam dies octauus agitur, aut plus eo, cùm optatissimas abs te accepi litteras.

Quo minùs exspectatæ venerunt tuæ litteræ, hoc mihi plus voluptatis attulerunt.

Accepi litteras tuas, immo meros amores: quid enim aliud sonant? quid aliud spirant?

Gratum erat tuum munusculum, gratior epistola tam amica, gratissimus animus.

Litte-

Litteras tuas, mi Sigoni, dici non potest quàm accepe-
rim cupidè, quibus ad me scribis, &c.

Litteræ tuæ quo sunt frequentiores, atque etiam lon-
giores, eo mihi maiorem adferunt voluptatem.

Litteræ tuæ perbreues sunt, si quis versus numeret;
sed eædem prolixæ, si quis humanitatem æstimet.

Quo magis præter spem acciderunt, hoc gratiores fue-
runt tuæ litteræ, mihi non semel votis ardentissimis ex-
optatæ.

Gratæ mihi tuæ litteræ fuerunt, immo verò & perop-
tatæ & dulces, quæ mei apud te memoriam residere, mi-
hi indicarunt.

Variè sum affectus tuis literis, doctissime & huma-
nissime Steinhusi: valde priori pagina perturbatus, paul-
lùm altera recreatus.

Libentissimè legi tuas litteras, integerrime Morilloni:
in quibus iucundissimum mihi fuit, quòd cognoui meas ti-
bi esse redditas.

Accepi litteras tuas, & suaues profectò & eruditas:
quibus non aliter sum oblectatus, atque olim tua consue-
tudine, cùm essem Louanij.

Gratissima mihi tua fuit Epistola, quæ testabatur ve-
terem illum tuum in me animum: meus verò cur mutatus
esset, nulla est causa.

Bis nos exhilaras, N. candidissime, dum vino suauissi-
mo litteras addis multo suauiores: quare duplici nomine
tibi gratias agimus.

Gratæ mihi tuæ litteræ fuerunt, ex quibus intellexi,
quod etiam sine litteris arbitrabar, te summa cupiditate
affectum esse videndi mei.

Reddita mihi tua est Epistola, quæ vel hoc homine fuit
gratissima, quòd à Robortello venerit, homine longè gra-
tissimo & amantissimo nostri.

Epistolam tuam accepi, quæ mihi tum ob recordationem veteris notitiæ fuit iucundissima, tum quòd abs te cuius ingenij dexteritati ex animo faueo.

Iucundissima mihi fuit tua Epistola, mi N. & videri mihi non infeliciter operam in stylo excolendo posuisse quæso te ne de suetudine sinas obsolescere.

Amice candidissime, multo grauissimæ mihi fuerunt litteræ tuæ: quibus etsi contractè rescribo, & serius quàm debeam; amo tamen effusissimè meum Susium.

Epistola tua suauiter & amanter in primis, eademq; elegantissimè conscripta, memoriam mihi nostræ consuetudinis, tuæq; virtutis & humanitatis vehementer auxit.

Accepi litteras tuas datas Florentiæ extremo mensis Iunio, ad me Septembri ineũte perlatas: ex quibus cognoui, quod mihi fuit iucundissimum, te rectè valere.

Grata mihi est vehementer memoria nostri tua, quam significasti litteris: quam vt conserues, non quòd dubitem de tua constantia, sed quia mos est ita rogandi, rogo.

Epistola tua, Præceptor humanissime, qua mecum de officio dilectionis expostulas, mirum in modum me delectauit. Gaudeo profectò, mihi datam, quod aiunt, ansam, crebrioribus quàm hactenus, te litteris solicitandi.

Quas ad me his proximis superioribus diebus litteras dedisti, mi Murete, incredibili me affecerunt voluptate: quod enim plerique solent ægrè ferre, id mihi planè iucundissimum fuit, nempe, vt me obiurgares.

Litteræ tuæ perbreues, sed amoris humanitatisq; plenissimæ, hoc mihi etiam fuerunt iucundiores, quòd manu tua scriptæ illud ipsum testimonium, de quo scribis, nostræ perpetuæ & cõstantis amicitiæ, grauius multo faciebant.

Reddita est mihi à te Epistola: quæ vel hoc nomine mihi fuit gratissima, quòd tam amanter prolixéque mecum

um confabulari, tædium non fuerit. Salutaui quos vo-
uisti, rescripturus per occasionem, vt vincere prolixita-
e possim.

Magna me voluptate affecerunt tuæ litteræ, ex qui-
us perspexi, vigere apud te & memoriã amicitiæ nostræ,
& studium propensæ erga me voluntatis, quam ego habui
emper carissimam ab eo vsque tempore, quo, &c.

Gratum mihi est, quòd me de ijs quæ in Gallijs publi-
è priuatimq; geruntur, tam accuratè facis certiorem,
uódque tua cura, & amicorum ad me, & meæ ad amicos
itteræ peruenunt, cùm simus tam vasto terrarum spatio
isiuncti.

Non facilè dixerim, plus ne voluptatis, ac doloris ex
Epistola tua susceperim: est enim mihi gratissimum, cùm
& me à te amari, & te amore in te meo delectari perspi-
cio: ex quo fit, vt litteras tuas beneuolentiæ plenissimas &
officij, iucundissimè legam.

Redditæ mihi sunt abs te litteræ, gratissimæ illæ qui-
dem & optatæ, vtpote amore illo tuo verè fraterno pleniss-
imæ: sed tamen quæ mihi voluptatem illam, quam ex tuis
litteris capere sõleo, magna ex parte imminutam attule-
runt: significabant enim, te in quartanam incidisse.

Iucundissimæ mihi litteræ tuæ: nec iucundissimæ so-
lùm, immo etiam salutares. Quòd enim te saluum mihi
& sospitem nunciarunt, per eas quoque mihi incolumitas
est restituta. De qua re & tibi gratulor, & mihi gaudeo,
Deumq; supplex oro, vt te in optimo statu diutissimè va-
lere iubeat.

Accepi litteras tuas, quas N. ad me attulit: è quo cùm
percunctatus essem de te ea quæ volebam, atque is mihi
omnia læta respondisset, alacriore animo conuersus sum
ad lectionẽ litterarum: in quibus recognoui animũ tuum
pristinum erga me, & plenam beneuolentiæ atque huma-

nitatis voluntatem, qua mihi nihil accidere solet optatius.

Iucundissimæ mihi fuerunt tuæ litteræ, idq; ipsum sanè multis de causis. Primùm quòd tuæ, hoc est, &c. Deinde quòd mirificam quandam tuæ erga me voluntatis significationem habebant. Adde etiam quòd perbellè scripta spem mihi affirmarunt non dubiam, talem te aliquando fore, qualem ego te, vel ingenio vel diligentia tua fretus multis futurum prædicassem.

Ex litteris tuis, quæ me de tua apud Fanum mansione reliquisq; tuis rebus erudierunt, magnam cepi voluptatem, propterea quod & elegantes ipsæ sunt, neque tantùm Latinè, sed etiam politè, atque subtiliter scriptæ, & tuam erga me benevolentiam, quam ego semper feci plurimi, magnoperè præ se ferunt. Itaque nihil mihi potuit optatius accidere.

Maxima sum ex tuis litteris affectus voluptate, non eo solùm, quòd suauissimè atque honorificè scriptæ, magnitudinem tuæ erga me observantiæ significationem haberent, (quamquam id ipsum mihi, pro eo sanè ac debuit, fuit gratissimum) sed quòd ea verborum puritate atque elegantia essent bellissimè contexta, vt meam de studiorum tuorum cursu opinionem planè confirmarent, atque haud scio an etiam vincerent.

Gratissimæ mihi fuerunt litteræ tuæ, quæ & veteris nostræ amicitiæ memoriam mihi renouarunt, & declararunt in te non parum adhuc amoris erga me ipsum residere, quo mihi nil optatius neque iucundius accidere potuit: tibique hoc de me esse persuasum volo, si quem mihi aliquando locum tibi gratificandi dederis, magno me abs te affectum beneficio esse arbitraturum. Tu vt valeas, & me diligas, magnoperè abs te peto.

Ego nullius litteris æquè delector ac tuis, ex quibus multiplicem capio tum fructum, tum voluptatem. Primùm

mùm, siue mecum litigas, siue rides, siue lacessis, discedo doctior. Nihil enim abs te proficiscutur adeò neglectum, quod aliorum quantalibet cura possit æquare. Deinde tuus iste sermonis torrens, meam expergefacit somnolentiã: tuus ardor meũ frigus acuit: tua copia, nusquam nõ exuberãs, ieiunã exilitatem meam emendat atq; castigat.

Exordia cùm quempiam accusamus de litterarum raritate.

Video te occupatissimum esse, qui ad quaternas meas litteras non responderis.

Seculum mihi exisse videtur, humanissime N. quòd nihil abs te redditur.

Doleo tibi chartam deesse, si eius inopia ad me & rariùs scribas & breuiùs.

Miror te ad me nihil scribere, & potiùs ab alijs quàm à te de Republica certiorem me fieri.

Quòd tam diu nihil ad me scribas, mi N. non irascor tibi: irascerer tamen si fas esse crederem.

Tu ad nos & rariùs scribis quàm solebas, & breuiùs: credo quia nihil habes quod me putes libenter legere.

Iam diu litteras abs te nullas accipio: sed ego in te voluntatẽ erga me summã & singularẽ specto, non epistolas.

Tu licet mutus sis, ego tamen non desinam frequentibus tibi epistolis obstrepere; & te amabo, si me contempseris etiam.

Demiror te iam diu nihil scribere, neque enim opinor te sic occupatum, vt non vacarit; neque tam fortunæ successu elatum, vt veteres congerrones fastidias.

Vide quid me cogitare velis tanto in desiderio à te litterarum. fac igitur quàm primùm scribas, nisi quid me voles suspicari: atque vtinam fallantur suspicioñes nostræ!

Exspectanti mihi abs te quotidie litterarum aliquid, seculum penè præteriit, & multæ ad te scribendi occasio-

nes è manibus elapsæ, dum aliquid semper puto recepturum, cui responderem.

Puto te iam suppudere, cùm hæc tertia iam Epistola antea oppressit, quàm tu schedulam aut litterulas. Sed non vrgeo: longiores enim exspectabo, vel abs te potiùs exigam.

Irascor, nec liquet mihi an debeam, sed grauiter irascor, quòd à te tam diu litteræ nullæ. Exorare me potes vno modo, si nunc saltem plurimas & longissimas miseris: hæc mihi sola excusatio vera, ceteræ falsæ videbuntur.

Et si magnam mihi putem fieri iniuriam, quòd tot epistolis prouocatus nihil responderis: humanius tamen esse duxi, peccare officio, quàm silentio retaliare iniuriam. Audi igitur, optime N. in quo statu res meæ sint.

Iam pridem nullas abs te accipio litteras: ego verò binas ad te dedi eodem exemplo, de quibus nihil addubito quin alteræ saltem sint redditæ, quæ erant bene longæ, & multis de rebus, quas ipse, ni fallor, cupiebas cognoscere.

Nimis diu iam videor mihi à te litteras exspectare. Quòd si nihil habes, quod ad me scribere necesse sit, saltem inter nos mutuam veteremq; beneuolentiam taciti conseruemus. Si offensus proximis meis litteris, quæ tecum liberiores fuerunt, quæso te, concedas hoc naturæ ac libertati meæ.

Si Victorium meum non nossem, suspicarer me illi excidisse, quia non scribit: Nunc verò de tam cognito atque explorato amico tãtùm metuo, nequid aliter agat quàm velit, quia iam pridem de illo nihil audio: est enim amor mirè meticulosus. Tu igitur scribe, quo mihi hunc timorem adimas.

Iam pridem nihil abs te accipio: quod non contigit sine magna mea solicitudine; non quòd exciderim tibi, minùs enim est mihi abs te metuendum; sed ne incommodiore

valetudine impediaris. tu si me amas, eximè mihi hanc curam, seu anxietatem veriùs, si non crebris litteris, certè crebra salutatione, per eos, qui proficiscentes huc, te conuenerint. Potuisti enim intelligere, si modo satis rectè animi erga te mei affectum tibi declaraui, me non alia esse in te obseruantia, quàm in parentem: quoniam tu non minùs me, quàm filium amare mihi visus es.

Exordia cùm nos excusamus de litterarum raritate.

De litterarum intermissione, sine causa abs te accusor.

Nolim me putes obliuione tui rariùs ad te scribere quàm solebam.

Nec sæpè est, cui litteras demus, nec rem habemus vllam, quam scribere velimus.

Meas litteras quòd requiris, mi N. impedior inopia rerum, quas nullas habeo litteris dignas.

Ad te ideo rariùs scripsi, quòd non habebam idoneum cui darem, nec satis sciebam quid ad te scriberem.

Si quid haberem quod ad te scriberem, facerem id, & pluribus verbis, & sæpius. Nunc que sunt negotia, vides.

S. P. Miraris amice, quòd non scripserim; mirari desine, iam scribo: &, si placet, Laconicῶς Laconico respondebis. Vale.

Non committam posthac, vt me accusare de epistolarum negligentia possis: tu modò videto in tanto otio, vt mihi par sis.

Quòd nihil litterarum ad te dedi, non id quidem causæ fuit, quòd scribendi argumento destituerer, quo planè abundabam: sed quòd, &c.

Nollem te existimare, aut negligentia fieri mea, aut obliuione nostræ veteris amicitiæ, vt raras ad te dem litteras: non enim ea causa fuit: sed quòd, &c.

Scripsissem perlibenter Reuerend. Cardinali: sed nec

otium erat, nec argumentum: Nec ignoro quibus ille negotijs distringatur. Quare tu, &c.

Quòd ad te, mi Bamelrodi, iam diu nihil dederim litterarum; non tam meis, quàm tuis occupationibus multis & magnis adscribas velim.

Vereor ne litterarum à me officium requiras, quas tibi & iam pridem & sæpè misissem, nisi quotidie latiora, quæ ad te scriberem, exspectarem.

Non ausus sum dare ad te ante hac quidquam litterarũ, quòd, cùm res non esset vlla digna, quæ scriberetur, inanem sermonem litterarum tibi iniucundũ fore putaui.

Iam diu nihil litterarum ad te dedi, quòd cùm non haberem firme quid scriberem (quæcũque enim heic agerentur, ad te perscribi à tuis sciebam) nolui te inanibus litteris meis obtundere.

Tuum silentium tam diuturnum duobus nominibus mihimet excuso: vel quia non dantur per quos scribas; vel quia totus es in sacris voluminibus, nec potes à semel gustato melle diuelli.

Segniorem me facit ad scribendum, non obliuio tui, sed quòd me deterreant epistolarum vestigia omnia te aduersum spectantia, nulla retrorsum. Nunc neque quid agas, neque in quo mundo versaris, scio.

Quòd raras adhuc misi ad te litteras, scito rationẽ esse habitam à me occupationum tuarum: hac enim sola impedior verecundia, ne te sæpius interpellem. quamobrem tu nobis aliquam debes gratiam.

Non obliuione mutuæ beneuolentiæ nostræ rariùs ad te do litteras, quàm forsitan vsus veteris nostræ coniũctionis postulet; sed pudore quodam id fit potius; quòd vereor, ne tuis grauioribus curis intempestiuiùs obstrepam.

Quòd pristinam meam scribendi consuetudinem intermissam miraris, nihil est quod suspiceris mali: neque enim,

enim, quod ſemper fui, tui amantiſsimum eſſe vel deſino, vel eſſe deſinam, dum memor ipſe mei, dum ſpiritus hos reget artus.

Peto à te, Murete, vir humaniſſime, ne me putes obliuione tui rariùs ad te ſcribere quàm ſolebã: ſed aut grauitate valetudinis, qua tamen paullulum videbar leuari, aut quòd abſim ab Vrbe, vt, qui ad te proficiſcantur, ſcire non poſſim.

Cùm longo locorum interuallo diſiuncti ſimus, per litteras tecum quàm ſæpiſſimè colloquar: quod ſi rariùs fiet, quàm tu exſpectabis, ideirit cauſſæ, quòd non eius generis meæ ſunt litteræ, vt eas audeam cuiuis temerè cõmittere.

Diu eſt, quòd deſtitimus inter nos miſſitare litteras: neque enim inueteratæ amicitiæ tanta coniunctio talem operam vllam aut oblectamentum requirebat, nec fuere alia, de quibus eſſet opus alterum noſtrum ab altero certiorem fieri.

Cùm me vides præter inſtitutum meum litteras ad te non tam ſæpè quàm ſolebam mittere, nimirum etiam me tacente, quam ſis occupatus, intelligis. Ternas te dediſſe ſcribis, omnes accepi. Nihil amabilius, nihil etiam elegantius.

Si fortè rariùs tibi à me quàm à ceteris litteræ redduntur: peto à te, vt id non modo negligentiæ, ſed nec occupationi quidem tribuas: quæ etſi ſumma eſt, tamen nulla eſſe tanta poteſt, vt interrũpat iter amoris noſtri & officij mei.

Et ſi pudet me poſt diuturnam ceſſationem nunc ad te ſcribere; tamen non dubito, quin pro tua in amore conſtantia, meæ, ſi qua ſunt; negligentiæ benignus interpres ſis futurus, præſertim; cùm nihil eſſet priuati, quod ſcriberem, publica verò omnia copioſè ab alijs ad te perſcribi non ignorarem.

Longum interuallum eſt, cùm litteras ad te dedi nul-

las, quod accidit non remissione obseruantiæ in te mea, nec obliuione virtutis, humanitatis, & beneuolentiæ erga me tuæ: sed quia multis & molestis occupationibus impeditus, alia quoque officia permulta deserere coactus sum.

Diu est, quòd nihil ad te dedi litterarum, non obliuione amicitiæ nostræ, sed quòd, cùm nihil haberem quod scriberem tua lectione dignum, nullas volui potiùs, quam inanes esse, meas litteras. Nunc verò, cùm semel occasio, &, propè dicam, necessitas quædam obtulerit scribendi ad te, libenter hac opportunitate vsus sum.

Multis iam mensibus nihil ad te litterarum dedi. Nec mihi tamen venit in mentem subuereri, nequam tibi nostra indignam amicitia suspicionem silentij mei diuturnitas attulerit. Mihi quidem nihil fuit optatius Epistolis tuis: quas cùm lego, admirabar mirificè amore in me tuo: delector etiam ingenio, & scribendi elegantiæ.

Ego ad te rarius soluto do litteras, quòd non dubitem te & negotijs occupatum, & grauitate valetudinis defessum, minùs libenter ad exercitium hoc scribendi Epistolas venire: sed nec amicitia nostra fulcimẽtis illis indiget quibus vulgares permultæ. Rogo te etiam atq; etiam, vt post hac, quoties mihi scribes, quemadmodum & corpore & animo sis affectus, paucis verbis significes.

Exordia quibus se quis purget de longiore silentio.

Quòd tam longo temporis interuallo nihil ad te dederim litterarum, excusationem accipe, non peccati, sed silentij. Pudet quidem me tam diu nihil tibi scripsisse: sed profectò si scias quantis heic distineor occupationibus, facilè habeas silentio meo veniam.

Epistolis tuis equidem sum abs te lacessitus ad scribendum: sed iccirco sum tardior, quòd non inueniam fidelem tabellarium.

Quòd

Quòd tanto interuallo nihil ad vos scripserim, profectò intelligis rem mihi deesse de qua scribā, nō voluntatē.

Quòd tanto temporis interuallo nihil ad te dederim litterarum, nec veteris meæ erga te obseruantiæ beneuolētiæq; memoriam renouarim, non mea negligentia, neque adeo oblitione mutui nostri amoris, sed potiùs pudore quodam accidit.

Puto tibi molestum iam esse silentium meum: at mihi silentij causa longè molestior: nam toto ferè biennio, neque corpori valetudo, nec animo quies contigit: ita qui absentes amicos litteris saltem colere consueui, iucundissimam mihi consuetudinem intermittere, & in officij cursu languere sum coactus. Quòd si tibi fidem mea non facit affirmatio, testes habeo, &c. Hanc excusationem probari à te cupio, nec omnino despero.

Quòd Epistolæ tuæ non responderim, mi N. non voluntas in causa fuit, quæ est erga te vt potuisti cognoscere, profectò summa: sed valetudo aduersa mea, quæ per ingentes dolores tum corporis tum animi, vires valde affixit. Neque nunc scriberem, nisi vererer, ne quid tu de immutata mea erga te voluntate secus suspicarere, quàm res habet, & ego vellem. Cupio enim vt intelligas, me in ratione ista amicitiæ paria tecum facere, & tantopere amantem non mediocriter redamare.

Iam diu est, cùm ego ad te nihil litterarum dedi: quòd accidit non oblitione tui mea, neque pigritia aut negligentia nostra; sed quòd ipse meis occupationibus impeditus, dubitans de tuis, veritus sum ne mea sedulitas forsitan tibi molesta esset, si te à grauioribus & sanctioribus curis, manium lectione litterarum auocasset: etsi inanes Epistolæ numquam esse solent, quæ vt aliud nihil afferant, testes tamen sunt amoris & conseruatæ optimæ voluntatis. Verùm hoc testimonium neque, vt ego arbitror, tu à

me desideras, neque ego abs te requiro: satis enim nostra vetus constansq; amicitia testimonij vtrig; nostrum præbet, esse nos inter nos, quales esse debemus, amicissimo animo videlicet & constantissima voluntate coniunctos.

Exordia cùm seriùs alicui respondemus.

Noli mirari, si tuis sanè iucundis mihi & suauibus litteris seriùs respondi, quàm æquum fuit.

Occupationibus factum est meis, mi N. vt nihil hactenus bonis tuis litteris responderim.

Non est quod succenseas nobis, si aliquanto tardiores fuerimus in scribendo: multa fuere impedimento.

Distuli tuis respondere litteris, quòd existimarem fore, vt præsens præsentem amplecterer Louanij, vel Coloniæ.

Scripturus eram ad te, nam ita decreueram, mi N. verùm interuenere nescio quæ, quæ mihi hoc propositum excuterent.

Litteras tuas accepi: tabellarium, cui dederas, non vidi: si statim non responderim, omnem in illum culpam refundendam putato.

Tuis litteris mense Ianuario ex Vrbe datis, quòd adhuc non responderim, iusta hæc apud te erit excusatio, quòd minùs commodè valui.

Non licuit mihi, id quod vehementer optaui, aut celeriùs aut vberiùs ad te scribere, quòd aduersa valetudine mensem amplius afflictatus, in hunc vsque diem conualescere ad hoc omnino non potui.

Miraberis, & quidem non imiuria, responsum à me litteris tuis multò seriùs, quam tu fortasse desiderabas, & ipsæ litteræ tuæ meritò postulabant. Id cur ita euenerit, paucis accipe. Iturus erat istuc Rolandus noster, &c.

Epistolæ tuæ, quæ mirificam mihi attulerunt voluptatem, nondum respondi, occupatus nihil agendo, & ita assuefactus desidiæ, vt qui olim ad omnia solebam mihi otium facere,

facere, ipse nunc negocijs negotia opponam, ficta vtique, & opinione animi mei simulata, vt vera ac seria excludam.

Noli admirari, si & mea & tua exspectatione seriùs hasce dedi ad tuas amicissimè atque humanissimè scriptas litteras: morbo impeditus satisfacere officio non potui, quo tamen leuari iam videor. Itaque, vt primùm facultatem nactus sum, non commisi, vt diutius desiderares à me hoc officium.

Vulgare est, vt, qui seriùs paullo ad amicorum litteras respondeant, nimias occupationes suas excusent: ego verò quo minùs maturè rescripserim, non tam culpam confero in occupationes (quamquam ne ipsæ quidem defuerunt) quàm in acerbissimum potiùs hunc dolorem, quem mihi patrui mei obitus attulit.

Allatæ sunt mihi tuæ litteræ aliquantò seriùs, quàm dierum ratio postulabat quibus in litteris facilè & amorem tuum erga me, & memoriam veteris nostræ consuetudinis recognoui: Sed quo minùs ad eas tum celeriter responderim, publica hæc negotia, quæ nos heic anxios & solicitos habent, aliquandiu retardarunt.

Accipio tuam de intermissione litterarum excusationem: sed ea demum lege, vt me tibi eodem nomine purgatum esse velis. neque enim vlla negligentia mihi officio defuisse videor, qui, quod scriberem, nihil planè haberem: tum verò vel te, vel à te aliquid, vnde mihi scribẽdi argumentum nasceretur, in dies singulos exspectarem.

Et si ratio officij mei postulabat, vt post tuum à nobis discessum crebras ad te litteras darem, quibus & de rebus publicis, & de priuato rerum statu fieres certior; nescio tum quo pacto factum esse dicam, vt cùm dies nullus esset, quo non id facere cogitarem, omnes tamen ere, vt ita dicam, dilabi patiar. Cùm verò tandem me literarum silentij pœnitere, & confundere omnino post-

rum eiusmodi negligentiæ maculam epistolarum frequentia delere, repente redditus est mihi à te fasciculus.

Exordia cùm nos purgamus de litterarũ breuitate.

Ad litteras tuas, mihi longè gratissimas, tribus verbis respondebo, velut occupatissimus.

Pluribus tecum verbis agere non licet, ita multis distrahor. vnum hoc: Hubertinus noster, &c.

Copiosissimã ad te scribere epistolam gestiebat animus, ni & otiũ deesset, & propediẽ vos ipse visere decreuissem.

Tam multum est quod scribam, vt nec initium inueniam, nec exitum; propter hanc dubitationem meam breuior hæc est epistola.

Vereor ne putidum sit, scribere ad te, quàm sim occupatus: sed tamen ita distinebar, vt vix huic tantulæ epistolæ tempus habuerim, atque id ereptum è summis occupationibus.

Nihil vnquam accidit mihi, D. Leoui, tuis litteris mellitius: ad quas si breuiter respondeo, facilè tu quidem ignoscis, si scias quantis studiorum laboribus pænè confectus sim, à quibus simul atque dabitur otium, scribam epistolas alias super alias.

Exspectanti mihi quotidie à te litteras, N. noster subitò denuntiauit, vt ad te scriberem si quid vellem. Ego verò & si quid scriberem non habebam, manem autem sermonem litterarum tibi iniucundum esse audiebam, breuitatem secutus sum te magistro.

Nimium rarò nobis abs te litteræ adferuntur, cùm & multo tu facilius reperias qui Romam proficiscantur, quàm ego qui Athenas: & certius tibi sit me esse Romæ, quàm mihi te Athenis. Itaque propter hanc dubitationem meam, breuior hæc epistola est, quòd, cùm incertus essem, nolebam illum nostrum familiarẽ sermonem in alienas manus deuenire.

Scio

Scio me frequenter ad te scripsisse, doctissime atq; humanissime Stanislae, sed ita Laconicè, vt tibi videar non scripsisse; ita cogit studiorum moles, quibus orbruor. Nam si rationem ineas, quid dandum sit pietatis officijs, quid somno, quid valetudini, quid scribendis recognoscendisq; libris; facile colliges, quantulum superfit temporis, quod epistolis scribendis impertiri possim.

Quòd non perinde ac debebam, tuis eruditissimis litteteris responderim, velim æstimes nullà id mea negligentia factum esse, sed occupationibus his, quibus necessario distineor in maximo, vt scis, munere perfungendo: quo fit, vt frequenter, &c. Eam ob rē ignoscas & cūctationi & breuitati mearum litterarum, quando iisdem de causis, quibus in hanc deuenī tarditatem, adhuc impedior, ne longior sim. Iam verò illud, quod abs te rogatus sum, faciam sedulò ac perlibenter.

Exordia cùm nostram in amicum benevolentiam contestamur.

Miram sanè rem, & tibi, vt opinor, auditu iucundissimam, non potui non ad te perscribere.

Nunquam futurum putassem, vt omnino mihi verba deessent, quibus tibi gratias agerem: sed nunc, vt video, desunt: nec facile reperio, vir humanissime, qua verborum forma tibi explicem, quantum tibi debere velim: quando tu vir ista auctoritate & præstantia tantum laboris mea caussa adieris.

Deerat omnino quod scriberem, & inuiti te epistola interpellare nolebam; mihi tamen illud est grauissimum, vt existimes, nullis adhuc meis litteris meum in te animum atque amorem satis esse testatum: tantus enim est, vt de illo magis ex te ipso & suauitate ingenij, quàm ex oratione & infantia mea iudicare te velim.

Cùm neque haberem quod tua magnopere interesset

àme ſcribi, & te ſcirem ſummis occupationibus aſſiduè diſtrictum; tamen faciendum mihi putaui, vt aliquid omnino ad te litterarum darem. Ad meum enim officium valde pertinet, te de nobis optimè meritum intellegere, & quo te ſtudio colã, & qua tuorũ in me meritorũ memoriã religione conſeruẽ, quod, vt ſpero, conſequar litterarũ bono: Nã vt remunerari vmquã poſſim, ſperare vix audeo.

Quoniam iam annum ferè à nobis abes, quidquid heic interim nouorum eſt ortum, puto & me tibi debere ſcribere, & te ſcire vehementer, cupere. Audies igitur ex me noua quidem permulta, haud omnia lætata tamen. Non ignoras rerum mortalium conditionem. Nihil tam beatum in humanis negotijs, quod nõ aliqua incommoditate temperetur. Patruus tuus, &c.

Exordia petendi qnippiam ab amico.

Singularis tua humanitas mihi hanc fiduciam miniſtrat, vt tametſi nihil promeritus, audeam tamẽ tuum officium liberè requirere.

Cùm & mihi conſcius eſſem, quanti te facerem, & tuam erga me beneuolentiam expertus eſſem; non dubitaui à te petere, vt, &c.

Vide quæſo, quàm ſit inſigni impudentia tuus Nizolius. numquam illi Riccius in mentem venit, niſi cùm eget. Opus eſt mihi ad pauculos dies Ariſtotele de Præceptis Rhetorices.

Niſi certò cognoſcam, tuam non ſolùm erga me ſummam, verùm etiam in omnes, tametſi alienos, bonarum litterarum ſtudioſos non vulgarem beneuolentiam; vererer profectò, mi N. in alieno præſertim negotio, ſtudiorum tuorum tranquillitatem temerè appellare: verùm cùm ſciam, quàm non illibenter pro amicitia ſubinde renouanda, ab amicis ſolliciteris; audacter te, paucula pro amiculo ſollicitaturus, accedo.

Exordia

Exordia agendi alicui gratias.

Gratum erat tuum munusculum: gratior Epistola tam amica: gratissimus animus.

Iam non ago tibi gratias: cui enim re vix referre possum, huic verbis non patitur res satis fieri.

Immortales tibi ago gratias, agamq; dum viuam: nam relaturum me affirmare non possum. Tantis enim tuis officijs non videor mihi respondere posse; nisi fortè ita sensurus es, vt me referre gratiam putes; cum memoria tenebo. Miraris, scio, quid sit, quòd cùm doctissimam Epistolam cum magnifico munere ad me dederis, nihil ad te scripserim, vt ex nostris saltem litteris cognosceres, quam grato ob ea, quæ fecisti, essem in te animo. Sed tu quid miraris? defuerunt, si nescis, mihi verba, quibus tibi meritas agerē gratias, atque hodie desint. Præstat tibi animus quod potest, gratam omnium tuorum in me beneficiorum memoriam, vultq; tibi debere quam maximè.

Exordia cùm amicum consolamur.

Optimi patris tui mortem, vt doleo vehementer, ita omnino felicem existimo, qui sic obierit, quando hac sorte nascimur omnes, nihilq; diuturnum in rebus humanis, nedum perpetuum.

De patris obitu consolarer te, vir ornatissime, si persuasum haberem ægritudinem istam, quam in alijs lenit adimitq; tempus ipsum, in te singulari tua prudentia esse sopitam.

Audio te morbo decubuisse: sed neque morbi causam, neque genus intelligo. Tu si potes, de his ad me scribito, & fac, vt sciam quid me facere velis. Nam siue pecunia opus est, siue domesticorum ministerio, vtrumq; tibi præsto erit: Quin & ipse istuc aduolabo, si mea præsentia tibi vtilis esse potest. Vale, ac, quantum potes, teipsum cura.

Exordia cùm quid amico nuntiamus.

Quo in statu hic omnes simus, accipe.

Quid hic geratur, scire poteris ex eo qui litteras attulit.

Mitto librum quem desiderabas: seriùs tamen quàm & tu voluisti, & ego debebam. Ita mi N. distringor occupationibus, vt neque inspirandi sit locus.

Coràm me tecum eadem hæc agere sæpè conantem deterruit pudor quidam pænè subrusticus, quæ nunc exponam absens audaciùs: Epistola enim non erubescit.

Dedi Louanio discedens litteras M. N. N. communi amico, quas tibi redderet: quibus litteris Epistolæ tu paucis, vt tum ferebat tempus, & festinatio mea patiebatur, respondi.

Ornatissime vir, nihil erat hoc temporum agnoperè dignum, de quo Celsitudinẽ tuam interpellarem: sed ad scribendum inuitauit opportunitas tabellarij tum certi, tum huc mox reuersuri.

Exordium scripturi ad ignotum.

Quòd ignotus ignotum meis litteris nexspectatis interpellare sim ausus, vir optime, non tam debes improbitatem accusare meam, quàm beneuolentiam.

Exordium ignoto respondurus.

Boni consulam audaciam tuam, vir humanissime, qui ignotus ad ignotum scripseris, si tu vicissim boni consulueris, quòd occupatissimus tam parcè respondeo, vt pænè nihil respondeam.

LIBER

LIBER QVINTVS.

LIBRI V.

Schematiſmus.

Elegantiores Phraſes, quæ Epiſtolas ſcripturis frequenter ſunt vſui.

Epiſtola, & ad eam ſpectantes Phraſes.
Epiſtola nobis iucunda & accepta.
Rarò ſcribendi formulæ.
Form. admonendi vt ſæpè ſcribat.
Petendi. Rogandi.
Deferendi alicui ſuam operam.
Promittendi Seruandi promiſſa.
Agendi gratias. Memoris beneficij.
Gratum faciendi.
Diligenter commendandi.
Adhortandi, Suadendi, Monendi.
Enitendi ſtudio. Sperandi. Eundi.
Incerti rumoris. Otiandi.
Curæ & ſolicitudinis.
Expuendi ſe curis. Litteras committendi.
Excuſandi litterarum breuitatem.
Excuſandi litteras prolixiores.
Tranſitionum. Connectendi.
Breuiter dicendi.
Epiſtolam longiorem abrumpendi.
Epiſtolam concludendi.
Variarum Inſcriptionum.
Variarum Perſonarum Epitheta.

Epiſtola, & ad eam ſpectantes Phraſes.

Epiſtola, & *hinc Epiſtolium deminutiuum.*

Litteræ, arum: hinc deminutiuum Litterulæ.

Epistolæ eodem argumento, &c.

Litteræ aliquot eodem exemplo dicuntur, quæ de eadem tractant materia: Barbari dicunt, eodem tenore.

Epistola elegans & multum humanitatis præseferens.

Elucubrare Epistolam: scribere: conscribere, exarare litteras.

Scindere, conscindere, concerpere, lacerare Epistolam.

Interijt, intercepta est Epistola.

Rescribere vel respondere literis, vel ad litteras.

Complicare litteras, vel Epistolam.

Obsignare vel consignare Epistolam: vulgò claudere.

Obsignare litteras publico signo, Cicero.

Resignare, vel recludere litteras, hoc est, aperire.

Inscribere alicui Epistolã: vulgò, Scribere superscriptionem.

Deferre, perferre ad aliquem litteras.

Hanc Epistolam velim reddendam cures, cui inscripta est.

Fasciculum hunc Spieringo inscriptum, ad ipsum facures perferendum.

Hunc litterarum fuscículum velim cures ad Poelgheestium deferendum.

Exemplum Epistolæ, vulgò copia.

Mittere alicui exemplum litterarum.

Velim mihi huius Epistolæ describi exemplum: vulgò, dari copiam.

Dare alicui Epistolam describendam.

Tabellarius, Tabellio, Græcè Grammatophorus, qui litteras perfert.

Litteræ elegantes, bellæ, facetæ, iucundæ, suaues, humanæ, gratæ, amabiles, exspectatæ.

Litteræ amicè, amanter, amantissimè, beneuolè, hu-

manifsimè, suauissimè, vel honorificentissimè scriptæ.

Litteræ inanes, superuacaneæ.

Epistola recens, epistola peruetus.

Accepi abs te litteras, quæ mihi significabant, indicabant, &c.

Redditæ sunt mihi abs te litteræ, quibus, vel ex quibus intellexi, perspexi, animaduerti, didici, cognoui, recognoui:

Quibus me facis certiorem, significas, declaras, ad me scribis, erat scriptum, perscripsisti:

Quibus sum factus certior, quibus lectis cognoui, &c.

A me, cùm plus otij nactus ero, vberiores litteras exspectato.

Tres vno die à te accepi epistolas, vnam breuem, duas vberiores.

Litteras tuas exspecto valdè, vehementer, auidè, maximè, mirificè, suspenso animo, eaſq; multis de rebus.

Quamquam iam te ipsum exspecto, tamen isti puero da ponderosam aliquam epistolam.

Te ipsum scilicet maximè, tamen etiam tuas litteras antea exspecto.

Fac vt sciam, Tu fac sciam, Fac planè sciam, Vt sciam cura.

Fac me statim, celeriter, certiorem.

Vt celeriter sciam, da operam.

Certior factus sum litteris, nuntijs, fama.

Cætera cognosces, audies, ab vel ex alijs.

Nolo te ignorare, Hoc te scire volui.

Hoc quidquid est, Hoc qualecunq; esset, te scire volui,

Non te præterit, Non te fugit, non ignoras.

Iam dui ignoro, incertus sum quid agas.

Memini, Memoria teneo.

Credo te memoria tenere, Meminisse te credo.

Lacessere, Prouocare aliquem scripto.

Dictaui hãc ad te epistolã. Scripsi hanc manu librarij.

Occupationum mearum tibi signum sit manus librarij.

Tu ad omnia rescribes. Rescribe quàm primùm.

Velim mihi ad omnia rescribas.

Velim sic statuas, tuas mihi litteras longissimas quasque gratissimas fore.

Breues litteræ tuæ: breues dico? immo nullæ. tribus ne versiculis his temporibus Brutus ad me? nihil scripsissem potiùs.

Epistola nobis iucunda & accepta.

Oblectauit me tua Epistola.

Delectarunt me multum tuæ litteræ.

Vehementer tuis litteris sum delectatus.

Litteræ tuæ incredibiliter me delectarunt.

Incredibile est, quantum me litteræ tuæ delectarunt.

Incredibilem mihi lætitiam attulerunt litteræ tuæ.

Ex litteris tuis cepi fructum multiplicem.

Magnam ex epistola tua cepi voluptatem.

Ex tuis litteris cepi incredibilem voluptatem.

Maximam lætitiam cepi ex tuis litteris.

Gratæ mihi fuerunt litteræ tuæ.

Gratissimæ mihi tuæ litteræ fuerunt.

Litteræ tuæ mirabiliter gratæ sunt.

Gratæ mihi vehementer tuæ litteræ fuerunt.

Epistola tua, litteræ tuæ fuerunt mihi gratissimæ.

Nihil mihi esse potuit tuis litteris gratius.

Caue putes vllas mihi litteras gratiores, quàm tuas.

Tuæ litteræ mihi gratæ iucundæq́, sunt.

Periucundæ mihi fuerunt tuæ litteræ, quibus intellexi.

O gratas tuas mihi iucundasq́, litteras!

O litteras omni suauitate refertissimas!

O verè suaues, bellas, & elegantes tuas litteras!

Nihil

Nihil incundius tuis litteris, nihil amabilius.

Libentissimè legi litteras tuas, in quibus, &c.

Litteræ tuæ, si quando aliàs, nunc me maximè oblectarunt.

Litteræ tuæ tanto fuerunt gratiores, quanto diutiùs desideratæ.

Summa me voluptate tuæ litteræ affecerunt, perfuderunt, extulerunt.

Litteræ tuæ summam voluptatem, lætitiã, gaudium, iucunditatem attulerunt.

Rarò scribendi formulæ.

Rarò ad me scribis.

Minùs sæpè ad me scribis.

Raras abs te accipio litteras.

Miror te ad me tam rarò scribere.

Crebriores abs te litteras postulo.

Crebriùs vellem ad me scriberes.

Abs te iam diu nihil accipio litterarum,

Infrequens es in officio scribendi.

Nimiùm rarò nobis abs te litteræ adferuntur.

Non satis facis officio tuo crebritate litterarum.

Officium litterarum abs te requiro, in te desidero.

Es ad scribendum cunctantior, atque etiam planè cessator.

Idcirco sum tardior, quòd non inueni fidelem tabellarium.

Ad te ideo rariùs scribo, quòd non habeam idoneum, cui litteras committam.

Plura habeo quæ ad te velim scribere: sed ea sunt huiusmodi, vt non audeam committere litteris.

Formulæ ad varia respondendi.

Rescribo tibi subiratus.

Rescribam tibi ad ea quæ quæris.

Ergo tuis proximis nihil habeo quod rescribam.

Superiori epistolæ tuæ nihil est quod respondeam.

Perturbato animo, non potui, vt consueueram, rescribere.

Faciendum mihi putaui, vt litteris tuis ordine responderem.

Quod postremum fuit in Epistola tua, quam à te proximè accepi, ad id primùm respondebo.

Quòd scribis te bellè valere, vehementer gaudeo.

Quòd scribis te velle scire totius nostræ familiæ statum, en accipe.

Formulæ admonendi aliquem vt sæpiùs scribat.

Velim quàm sæpissimè mecum per litteras colloquare.

Crebris nos litteris appellato, quibus omni de re me erudias.

Si quid erit quod interfit me scire, perscribe ad me, sed diligenter.

Quid futurum existimes, ad me perscribas velim.

Crebris nos litteris appellato.

Absentiam nostram crebris litteris farciamus.

Tu quæso crebrò ad me scribe vel quod in buccam venerit.

Tu velim ad nos sæpè scribas: si rem nullam habebis, vel quod in buccam venerit scribito.

Tu mihi, etiam si nihil erit quod scribas, tamen idipsum scribas velim, dummodo ne his verbis.

Tu velim & quid agas, & quid acturum te putes, facias me quàm diligentissimè certiorem:

Tu etiam atque etiam cura vt valeas, litterasq; ad me mittas, quotiescumq; habebis cui des.

Velim quàm sæpissimè mecum per litteras colloquare,

quare, etiam si rem, de qua scribas, non habebis.

Velim diligentius omnia, quæ putaris me scire opus esse, perscribas.

Quoties habebis cui des ad me litteras, nolim prætermittas.

Fac sciam quid agas, quod sine sollicitudine summa nescire non possum.

Scribe ad me quid agas, & à nobis quid fieri aut curari velis.

Facito nos statim, quid constitueris, & quid agas, si tibi videbitur, certiores.

Cùm primùm de rebus Gallicis explorati aliquid habueris, facito nos statim certiores.

Cùm in primis tuas litteras desiderem, noli committere, vt excusatione potiùs expleas officium scribendi, quàm assiduitate litterarum.

Formulæ petendi aliquid.

Peto quæso, Peto oro, Peto contendo.

Rogo oro, Rogo obsecro, Oro obsecro.

Oro obtestor, Obtestor obsecro.

Hoc abs te peto, & summè contendo.

Illud à te magnopere peto contendoq́.

Illud vnum à te vehementer contendo.

Hoc abs te peto, & pluribus verbis rogo.

Sic à te peto, quasi in eo mihi sint omnia, vt, &c.

Singulari studio abs te contendo, vt nihil vmquam magis.

Vehementer, valde, & magnopere, etiam atq́ etiam.

Maiorem in modum, Singulari studio, Quam possum studiosissimè.

Valde hoc ex animo à te contendo.

Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo, vt, &c.

A te etiam atque etiam maiorem in modum peto.

Hoc à te, si pateris, gratia contendo, vt, &c.

Pro amicitia nostra, pro nostra coniunctione hoc à te peto.

Pro amicitiæ nostræ fiducia peto à te.

Pro tuo perpetuo in me studio à te peto.

Peto à te amicitiæ nostræ nomine, quam confido apud te plurimùm posse.

A te magnopere pro nostra summa coniunctione, tuáque singulari humanitate, etiam atq; etiam peto & quæso, vt, &c.

A te hoc omni contentione peto, si vt maiori cura petere non possim, vt, &c.

Cùm me non fugiat, quanta sit auctoritas tua, peto à te pro nostra consuetudine coniunctissima, vt, &c.

Cùm & mihi conscius essem, quanti te facerem, & tuam erga me beneuolentiam expertus essem; non dubitaui à te petere.

A te etiam atq; etiam pro summa nostra coniunctione, proq; tua in me perpetua & magna beneuolentia, maiorem in modum peto atque contendo.

Peto vt cures, vt enitare, contendasq;.

Vt perficias, vt in hac re elabores, vt hoc negotium suscipias.

Vt dignitati meæ suffrageris.

Vt rationem habere velis salutis & dignitatis meæ.

Vt aliquid impertias temporis huic cogitationi ac studio.

Formulæ rogandi.

Rogo, oro, obsecro.

Rogo te, & etiam oro.

Illud te præcipuè rogo & obtestor.

Pro amore nostro.

Amoris nostri caussa.

Pro

Pro noſtra amicitia.

Amicitiæ noſtræ nomine.

Pro iure noſtræ amicitiæ.

Pro noſtra inueterata amicitia.

Pro noſtra ſumma coniunctione.

Pro noſtra ſumma neceſſitudine.

Pro noſtra coniunctiſſima neceſſitudine.

Pro vetere coniunctione & neceſſitudine.

Pro coniunctione & beneuolentia noſtra.

Pro pari inter nos & mutua beneuolentia.

Pro ſumma mea in te beneuolentia.

Pro tua incredibili in me beneuolentia.

Pro tuo perpetuo in me ſtudio, meóque item in te ſingulari.

Impedior verecundia, ne verbis pluribus te rogem.

Per omnem amorem, quo me complecteris, rogo.

Te, tuoſq́, qui tibi conſilio adſunt, oro atque obſecro.

Ne me rogantem ſuppliciter, à te reijcias.

Noli pati meas eſſe irritas & inanes preces.

Sit apud te, rogo & obteſtor, meis precibus locus.

Hoc à te ita poſtulo, peto, contendo, vt fortunas in eo meas poſitas putem.

Velim exiſtimes, quod à te peto, id eiuſmodi eſſe, vt meæ fortunæ omnes agantur, in eo conſiſtant, locatæ, poſitæ, conſtitutæ ſint.

Rogo te quàm ſtudioſè poſſim, da mihi hoc, largire, ſine me hoc à te impetrare.

Hoc in me confer gratiæ, hoc impertias gratiæ.

Maiorem in modum te rogo, mi Aſſendelphe, ſi quid iſtic exſtiterit noui, cures vt quàm primùm ſciam.

Formulæ deferendi alicui ſuam operam vel ſtudium.

Studioſè diligenterq́, curabo.

Summo ſtudio, diligentiáq; curabo.

Omni ope atque opera enitar.

Omni mea cura atque opera prouidebo.

Tuum negotium agam, ſicut debeo, diligenter.

Mandatum tuum, mandata tua curabo, proſequar diligenter.

Si quid eſt, in quo tibi poſſim gratificari, nihil ſum recuſaturus.

Non ſum defuturus officio meo, ſicubi queam tibi eſſe commodo.

A me tibi, liberiſq; tuis omnia paratiſſima eſſe confidas velim.

Quæ te velle arbitrabor, facturus ſum omnia cùm ſtudioſè, tum libenter.

Si quiderit, in quo queam tibi gratum facere, facito periculum an ex animo te diligam.

Animum ad quiduis obſequij promptiſſimum polliceor; neque in hac re ſolùm, ſed in omnibus, in quibus deſiderabis amici officium.

Polliceor tibi ſtudium meum & operam, ſine vlla exceptione aut laboris, aut occupationis, aut temporis.

Illud caue dubites, Tu velim certò confidas, Tu velim ita tibi perſuadeas, De me ſic velim iudices, me tibi ſemper præſto futurum, me tibi nulla re vnquam defuturum.

Mihi tu, tui, omnia tua, maximè curæ ſunt, & dum viuam erunt.

Tu ſi quid ad me fortè ſcripſeris, perficiam, ne te fruſtra ſcripſiſſe arbitrere.

De me ſic velim iudices, quantum ego poſsim, me tibi, ſaluti tuæ, liberiſq; tuis ſummo cum ſtudio ſemper præſto futurum.

Singula perſequi non eſt neceſſe: vniuerſum ſtudium meum, & beneuolentiam ad te defero.

Formulæ

Formulæ promittendi, superioribus non absimiles.

Promitto, Polliceor, Recipio.

Fidem do, Fidem meam tibi obligo.

Promissum facio, Omne meum studium tibi promitto.

Nequeo tibi polliceri, Nõ possum tibi certũ promittere.

Non ausim tibi id affirmare.

Vltrò, spontè, non rogatus, pollicetur omnia.

Illius promissa huc me induxerunt, vt, &c.

Huc eius promissis adductus sum, vt, &c.

Huc me suis magnificis promissis impulit.

Magnificè quidẽ pollicetur: sed nihil aut parũ præstat.

Quidquid valeo, tibi valeo, Si quid valebo, valebo tibi.

Commodis tuis polliceor me numquam defuturum.

Nulla tibi in re benevolẽtia mea deerit, præsto nõ erit.

Ego, meam operam tibi numquam defuturam esse profiteor.

Quæ tibi intelligam accommodata, omnia studiosè persequar, diligenterq́, præstabo.

Omnia à me postules & exspectes: vincam etiam meis officijs cogitationes tuas.

A me omnia in te studia atque officia, quæ quidem ego præstare potero, velim exspectes.

Ego, quidquid in me est studij, consilij laboris, ingenij, id omne ad hanc rem conficiendam polliceor ac defero.

Quæ mihi in mentem venient, quæ ad te pertinere arbitrabor, ea mea sponte faciam: si quid ignorabo, de eo admonitus, omnium studia vincam.

Ego, quæ te velle, quæq́, ad te & ad tuos pertinere arbitrabor, omnia studiosè diligentérque curabo: quæcùm faciam, benevolentiam tuã erga me imitabor, meritã non assequar Hoc tibi cõfirmo, ac præstabo, nullũ in me studij genus aut officij quod ad rem tuam pertineat, quod

ad laudem tuam valere videatur, vllo esse loco prætermissurum.

Formulæ seruandi promissa.

Seruare, Soluere, Exsoluere, Præstare promissa.

Satis facere promissis, Stare promissis, Soluere, Tueri fidem.

Nunc age, fac vt promissa appareant.

Quæ tibi promisi, bona fide præstabo.

Ego, si quid tibi promisi, fidem non fallam, fidei non deero.

Quæ tibi promitto ac recipio, sanctissimè seruabo, diligentissiméque faciam.

Dabo operam, vt quod pollicitus sum, re præstem, exsequar, efficiam, re confirmem.

Vt Præstem fidem meam, soluam, tuear, seruem, probem.

Vt promissa seruem, obseruem, tuear, præstem, promissis ne desim.

Hac epistola, veluti chirographo, me tibi obstrictum habe.

Has litteras velim existimes fœderis habituras esse vim, non epistolæ, méque ea quæ tibi promitto ac recipio, sanctissimè esse obseruaturum, diligentissiméque facturum.

Ego quid possim nescio, vel potiùs me parum posse sentio. Illud tantùm tibi polliceor, me quæcunque saluti tuæ conducere arbitrabor, tanto studio esse facturum, quanto semper tu & studio, & officio in meis rebus fuisti,

Si quid ad me scripseris, ita faciam, vt te velle intellexero. Sin autem tu minimè scripseris, ego tamen omnia, quæ tibi esse vtilia arbitrabor, summo studio, diligentérque curabo.

Formulæ

Formulæ agendi gratias.

Agere gratias, sit verbis.

Habere gratiam animo.

Referre gram & gratias, sit opere.

Quibus verbis tibi gratias agam, non reperio.

Singularibus verbis mihi gratias egit.

Immortales ago tibi gratias, agamq; dum viuam.

Ago tibi gratias immortales, singulares, mirificas, incredibiles.

Ago ingentes tibi gratias, quòd tuo consilio huc me induxeris.

Si pro vestris beneficijs in me immortalibus parum vobis cumulatè gratias egero, quæso obtestorq; ne meæ naturæ potiùs, quàm magnitudini vestrorum beneficiorum id tribuendum putetis.

Pro opera tam diligenter nauata, gratiam habeo, vt debeo, maximam.

Quòd meum negotium tibi cordi fuerit, & res nostras tam officioſè cures, deamo te, & gratiam habeo, vt debeo, maximam.

Equidem gratiam & habeo, & habiturus sum, quo ad viuam, maximam.

De isthoc in me officio amo te, &, vt par est, maximè.

Isthoc beneficio fateor tibi me magnopere deuinctum esse.

Hoc nomine plus tibi debeo, quàm vt vmquam soluendo esse queam.

Sed vt vnde est orsa oratio, in eodem terminetur, maximas tibi gratias ago, maiores etiam habeo. Nam relaturum me affirmare non possum.

Cumulatè alicui referre gratiam.

Par pari ferre. Parem referre gratiam.

Parem rependere vicem. Mutuam referre gratiam.

Remunerabor te, & Remunerabor tua merita.

Remunerare beneficium.

Reddere beneficium, Remetiri beneficium:

Reponere merita, Respondere meritis.

Retribuere, Compensare: beneficium, gratiam.

Probare se gratum, ac memorem paribus officijs.

Nullis officijs tua beneficia remunerari possum.

Mihi ad remunerandum nihil suppetit, præter voluntatem.

Non deest remunerandorum beneficiorum voluntas, sed facultas.

Plura in me contulisti beneficia, quàm vt pares tibi gratias referre queam.

Tuis in me tot ac tantis officijs, ne quidem quidquam gratiæ rependi vmquam.

Vtinam aliquando gratiam referre possimus: habebimus quidem semper.

Tu vt intelligas homini amicissimo te præbuisse officium, re tibi præstabo.

Quamque tibi gratia referri tanta non potest, quanta debetur: habenda tamen est, quantam maximam animus noster potest capere.

Tantis tuis beneficijs non videor mihi respondere posse; nisi fortè ita sensurus es, vt me referre gratiam putes, cùm beneficia tua memoria tenebo.

Verbulo dumtaxat significa, quo genere officij queam tibi gratum facere: nisi id summa cum alacritate protinus aggrediar, nomen meum inter ingratos scribito.

Ne leui quidem officio vmquam te demerui: & vtinam esset aliquid, in quo declarare possim & animum agnoscentem tua beneficia, & voluntatem reponendæ gratiæ cupidam.

Tuum admirabilem in me fauorem ac studium, mul-

tis

tis iam argumentis habeo perspectum & exploratum. Quòd si facultas esset par animo, sentires te tantum beneficiorum haud quaquam penes ingratum collocasse.

Suspecta quædam res est, verbis beneficium rependere: tu si mei in te animi periculum facere velis, aliquid vicissim oneris impone. Nullam sarcinam tam grauem, tam molestam inieceris, quæ mihi tua caussa non leuissima, non etiam iucunda videatur.

Formulæ memoris beneficij.

Semper meminero, Memoria retinebo.

Tuebor mente atque animo.

Numquam obliuiscar. Nulla apud me delebit obliuio beneficia, officia, merita erga me tua.

Tuorum meritorum erga me memoriam conseruabo.

Gratum me tibi, memoremq; præstabo.

Præstabo tibi eam, quam debeo, memoriam meritorum tuorum.

Memorem me tibi, quæcumque se occasio dederit, obtulerit, probabo.

Gratum me nullo non loco, nullo non tempore, memorem gratiæ referendæ studiosumq; tui senties, experieris, cognosces.

Enitar, &, vt spero, consequar, vt te de me optimè esse meritum læteris:

Vt officia erga me tua voluptati atq; lætitiæ tibi sint:

Vt ex tuis in me officijs voluptatem capias, fructum feras, percipias, colligas.

Si quando dabitur opportunitas, declarabo me non ficte tuis fauere commodis.

Pro litteris ad me transmissis gratiam habeo maximam. Si quod officium vicissim præstare queam, impera, id tuo iure facies.

Formulæ gratum faciendi.

Id mihi vehementer gratum erit.

Id mihi pergratum, pérque iucundum erit.

Tam gratum mihi id erit, quàm quòd gratissimum.

Id mihi sic gratum erit, vt gratius esse nihil possit.

Per mihi, per inquam gratum feceris, si, &c.

Pergratum mihi feceris, si ei declares.

Feceris mihi gratissimum, si eum ita tractaris, vt, &c,

Hoc mihi nihil potest esse gratius.

Nihil est quod mihi gratius facere possis.

Feciſti amicè tu quidē, mihiq; gratissimum, quòd, &c.

Summa est, in quo mihi gratissimum facere possis, si curaris.

Vehementer mihi gratum feceris, si, quibuscunque in rebus sine tua molestia poteris, ei commodaris: quod vt facias, te vehementer etiam atque etiam rogo.

Formulæ diligenter commendandi.

Vehementer te rogo. Peto à te maiorem in modum.

Ita peto, vt maiore studio, magisue ex animo petere non possim, vt ei omnibus in rebus, quantum tua fides patietur, commodes.

Vt eum auctoritate tua, quæ plurimum valet, conseruatum velis, & cures, vt intelligat hanc meam commendationem maximo sibi apud te & adiumento & ornamento fuisse.

Wingardum tibi vnicè, maiorem in modum ita commendo, vt neminem diligentius:

Vt maiore cura, studio, solicitudine animi, magis ex animo commendare non possim.

Omnium tuorum officiorum, quæ & multa & magna sunt, mihi gratissimum fuerit: si N. nostrum ita tractaris, vt sciat, vt sentiat, vt intelligat, & se à me, & me à te amari.

Vt

Vt intelligat nullam rem sibi maiori vsui atque ornamento, quàm meam commendationem esse potuisse.

Te, mi N. etiam atque etiam rogo, vt omnia N. negotia, mea putes esse, cureq̃, vt intelligat hãc meam commendationem maximo sibi vsui fuisse: hoc mihi gratius facere nihil potes.

Commendo tibi eum non vulgariter: sed ita prorsus, vt quos diligentissimè valdeq̃ ex animo soleo.

Pergratum mihi feceris, si intellexero has litteras tantum, quantum scribens confidebam, apud te pondus habuisse.

Gratissimum mihi feceris, si eum ita tractaris, vt merito tuo mihi gratias agere possit.

A te peto, rogo, cures, vt intelligat diligenter me scripsisse de sese.

Id tibi recipio, te eum quem soles fructum à bonorum virorum officijs exspectare, esse capturum.

Ipsum tibi in perpetuum deuinxeris, obligaueris.

Virum bonum, tuáque amicitia dignissimum, tibi adiunxeris.

Formulæ adhortandi, monendi, suadendi.

Vos & hortor & moneo.

Illud te esse admonitum volo.

Tibi suadeo, atque etiam rogo.

Tantùm te & moneo & rogo.

Scribo ad te, vt admoneam.

Illud te ad extremum oro & adhortor, vt, &c.

Magnopere te hortor pro tuo singulari perpetuóque in Rempublicam studio.

Te moneo, cùm beneficijs tuis, tum amore incitatus meo, vt, &c.

Tibi in primis suadeo, atque hoc meo etiam iure præcipio, vt, &c.

Hoc tibi agendum censeo, si meo consilio parere volueris, vt, &c.

Tibi verò cùm meo in te amore, tum tua causa impulsus suadeo, & si pateris, præcipio, &c.

Vide, Videto, Videbis, Etiam atque etiam cogita, Meditare atque cogita.

Caue, Cauendum est tibi, Para te.

Contende, quæso, atque elabora, vt, &c.

In hanc curam incumbe, vt, &c.

Tota mente incumbe in hanc curam & cogitationem.

Dabis istud amori nostro, vt in eam opinionem sententiámque te adduci sinas, quæ cum tuis vtilitatibus est coniuncta.

Extra iocum moneo te, quod pertinere ad beatè viuendum arbitror, vt te bonis semper, probis ac honestis adiungas socium.

Formulæ enitendi studio.

Agam pro viribus, Pro mea virili, Pro mea parte virili.

Incumbam toto pectore, Cunctis viribus, Omnibus neruis, Omni meo studio.

Quantum est in me, Quantum in me positum, In me situm.

Quoad possum, Quantum valeo.

Quantum præstare possum, Quantum consequi viribus licebit.

Summè conabor, Contendam omni studio.

Enitar omnibus tum animi tum corporis viribus.

Quidquid erit in me industriæ, operæ, diligentiæ.

Conferam ad hanc rem omnes vires, omnia studia.

Elaborabo pro viribus, Minimè parcam viribus.

Dabo operã, quantũ in me erit, pro eo quod in me erit.

Adnitar equidem summo conatu iuuare honesta studia.

Nullum

Nullum ſtudium, Nullam operam, aut induſtriam prætermittam.

Formulæ ſciendi aliquid.

Scio, Certò vel certum ſcio.
Noui, Probè equidem noui.
Non me fugit, vel præterit.
Non dubito, Non dubium eſt mihi.
Non ignoro, Haud ignarus ſum, Non ſum neſcius.
Certo certius habeo, Liquidò mihi conſtat.
Exploritiſsimum mihi eſt.
Exploratum vel compertum mihi eſt.
Fac planè vt ſciam.
Cura vt ſciam, ſi quid iſtic acciderit noui.

Formulæ ſperendi.

Spero, Spero fore.
Spes eſt fore, vel futurum.
Multa mihi affulget ſpes.
Certa ſpe ducor, teneor, erigor.
Adducor, Vocor, Erigor, Venio in ſpem.
In ſpem maximam tuis me litteris adduxiſti.
Spem habeo ſummam. Spem capio vel concipio non exiguam. Spes me fefellit, fruſtrata eſt.
Exigua ſpes eſt, Spes omnis ſublata eſt.
Video ſpem noſtram extenuari & elangueſcere.

Formulæ proponendi.

Propoſui, Statui, Conſtitui, Decreui, Certò decreui.
Decretum eſt, Deliberatam eſt, Conſtitutum eſt, Conſtitutum habeo.
Illud mihi deliberatum eſt, & planè certum.
Stat, vel conſtat ſententia, Sic eſt ſententia,
Mea ſic eſt ratio, Sic in animum induxi.

Formulæ eundi.

Ire, Abire, Proficiſci aliquò.

Conferre vel recipere se in patriam.

Parare, Apparare, Adornare profectionem.

Instituere iter. Accingere se itineri & ad iter.

Italiam petere, Concedere in Hispaniam.

Formulæ incerti rumoris.

Rumores sunt satis illi quidem constantes, sed sine auctore.

Rumores heic spargi cœpere, sed incerti, inanes, quibus haberi fides non debet:

Qui neque nuntijs, neque litteris comprobentur:

Quos veritas nulla confirmet:

Quibus omnis deest fides:

Qui nulla veritate, nullo satis firmo testimonio, nullo prorsus argumento vel ratione nitantur.

Si quid est certi rumoris apud vos, quæso vt nobis impertias.

Si quid istic certi exstiterit rumoris, cures vt quàm primùm sciam.

Formulæ otiandi.

Si dabitur otium, Si erit otium, Si quies erit,

Si quid otij nactus ero, literas ad te dabo.

Nisi occupationes vrgebũt, Si per occupationes licebit.

Si curæ permittent, Si curarum expers ero,

Si vacuus ero, & liber à negotijs, Si mei iuris ero,

Si à negotijs vacabo, Si quid habeo vacui temporis,

Si quiescere licebit à curis, negotijs, occupationibus, molestijs,

Si meis rebus, quibus nunc teneor implicatus, me explicauero,

Cùm dies à molestijs acciderit vacuus, respondebo ad omnia quæ requiris.

Formulæ curæ & solicitudinis.

Hoc me solicitat, solicitum habet, facit, anxium reddit.

Hoc

Hoc mihi curam, solicitudinem, scrupulum, attulit, ingessit, iniecit.

Distineor, distrahor, variis curis, occupationibus. Opprimor, Obruor Oneror, Impedior, Involuor, Intricor, Illaqueor, Obuncior, Illigor variis negotijs, occupationibus.

Multis negotiorum undis obruor.

Tot occupationibus premor, vt vix somno tempus suppetat.

Ego ne Vlyssei quidem labores cum nostris conferendos censuerim.

Nos laboribus sic distringimur, vt existimem Herculi minus fuisse laboris cum hydra.

Formulæ expediendi se curis.

Vbi his curis solutus ero, laxatus ero, me expediero.
Cùm his negotiorum turbis me extricauero.
Cùm me his negotiorum tumultibus exsoluero.
Cùm ab his negotijs me vindicauero, absoluero.
Cùm ex his malis enatauero, eluctatus fuero.
Cùm his curarum fluctibus, his undis, his molestijs emersero.

Formulæ litteras committendi.

Eiusmodi sunt, Eius generis, Eius momenti meæ litteræ, vt eas non audeam temere committere.

Non eius generis, Non eiusmodi sint meæ litteræ, vt eas audeam temere credere.

Epistolæ nostræ tantum habent mysteriorum, vt eas ne librarijs quidem libenter committamus.

Epistolæ nostræ eiusmodi ferè sunt, vt eas nulli committere libeat, nisi de quo exploratū sit tibi eas redditurum.

Caue ne quid ad nos scribas periculosè: nam litteræ frequenter intercipiuntur.

Illud te moneo, ne quid vnquam litteris committas

quod, si prolatum sit, molestè feramus. Multa sunt quæ ego nescire malo, quàm cum aliquo periculo fieri certior.

Eiusmodi ferè sunt epistolæ nostræ, vt in alienum incidere nolim.

Nolim sermonem nostrum in alienas manus deuenire.

Nihil ferè scribo, quod, si in alienas manas inciderit, molestè ferendum sit,

Formulæ excusandi liaterarum breuitatem.

Oro, obsecro, ignosce, non possum plura scribere.

Plura otiosius: hæc, cùm essem in Senatu, exaraui.

Scribam ad te pluribus aliàs, cùm plus otij nactus ero.

Hæc scripsi festinans, properante ad vos tabellario.

Subitò, raptim, raptissimè, ex tempore, plusquam ex tempore.

Longior fuisset epistola, nisi eo ipso tempore petita esset, cùm iam iretur ad te. (spectato.

Cùm plus otij nactus ero, vberiores à me litteras ex-

Breuitate temporis tam pauca cogor scribere.

Breuiloquentem iam me tempus ipsum fecit.

Habes epistolam plenam festinationis & pulueris.

Plura scriberem, si iã putarem te libenter legere posse.

Breuitas tuarum litterarum, me quoque breuiorem in scribendo facit.

Sum breuior, quòd, vt spero, coràm, quæ volumus, breui conferre licebit.

Quid præterea scribam non habeo, & eram in scribendo conturbatus.

Pluribus ad te scriberem, ni mihi dolor facultatem mentis ademisset.

Cùm mihi erit exploratum, te libenter esse risurum, scribam ad te pluribus.

Pluribus verbis tecum agerem, nisi pro me res ipsa loqueretur.

Scri-

Scribentem me hæc nunc cœna, nunc alia multa interpellant.

Plura me ad te de hac re scribere pudet, ne videar amicitiæ nostræ diffidere.

Vix tantulæ Epistolæ tempus habui, atque id ereptum è summis studiorum nostrorum occupationibus.

Præpostèros habes tabellarios: cùm à me discedunt, flagitant litteras; cùm ad me veniunt, nullas adferunt.

Ignoscas breuitati mearum litterarum: nam celeriter vnà futuros nos arbitror.

Formulæ excusandi litteras prolixiores.

Hæc fortè scripsi verbosiùs, & tibi molestius fui.

Superioribus litteris benevolentia magis adductus, quàm quòd res ipsa postulabat, fui longior.

Hæc ad te scripsi fortasse pluribus verbis, quàm necesse fuit: benevolentia magis adductus, quàm quòd res ipsa postularet.

Hæc ad te scripsi paullo fusiùs quàm par est, vt videres tuas quoque esse partes instituendi & monendi.

Habes Epistolam verbosiorem fortassis, quàm velles: quod tibi ita videri putabo, nisi mihi longiorem remiseris.

Hæc amore magis impulsus scribẽda ad te putaui, quã quòd arbitrarer te monitis & præceptis meis egere.

Hæc scripsi ad te pluribus verbis quàm soleo, non otij abundantia, sed amoris erga te: quò me quadam Epistola inuitaras.

Velim mihi ignoscas quòd tanta harum prolixitate te pænè obtũdam: otiabar iam enim, & tuas volebam elicere.

Longior fui in his litteris quam aut vellem, aut putaui me fore. Sed suauitate consuetudinis tuæ, & studio tecum colloquendi, euectus sum longiùs fortasse quàm debebam: breuiùs certè, quàm volebam.

Sed hæc satis multa, vel plura potiùs quàm necesse

fuit: facit autem non loquacitas mea, sed beneuolentia longiores Epistolas.

Sed iam modum, vel finem potiùs scribendi faciam: modum enim Epistolæ iam diu, multúmque excessi. Valebis igitur.

Sed prouehor longiùs quàm volebam, & charta me deserit vt vides, tecum suauissimè colloquentem: fac igitur valeas.

Sed iam vltra metas Epistolam porrigo, dum tui amore mei ipsius oblitus rapior. Vale igitur, & nos, vt soles, dilige.

Sed de his quoque satis. Extremum est, vt te orem, vt Verepæum tui amantissimum & diligas absentem, &, cùm opus erit, tuo patrocinio protegas ac tueare. Vale.

Formulæ excusationis non necessariæ.

Non erat cur te excusares.

Causam excusandi nullam habuisti.

Officium excusandi sine causa suscepisti.

Minimè necessaria fuit excusatio tua.

Supervacanea fuit apud me tua excusatio.

Iusta & idonea quidem vsus es excusatione: sed ea nihil opus erat.

Tuam excusationem non desiderabam, requirebam, exspectabam.

Formulæ transitionum.

Transitiones *voco cùm ostendimus breuiter, quid dictum sit, ac deinde paucis indicamus; quid simus dicturi.*

His vtimur in Epistolis, dum vel ad plures respondemus, vel ex vno argumento fit in aliud transitus, efficiúntque, ne velut scopæ dissolutæ, Epistolæ turpiter diffluant, vt dictum est alibi.

Vt: Vni Epistolæ respondi: venio ad alteram.

Habes ad superiorem: nunc audi ad alteram:

Persolui

Persolui prioribus tuis litteris: Nunc ad posteriores.

Longiori Epistolæ respondi: Nunc breuiori quid respondeam?

Hactenus ad tuas litteras: Nunc de me paucis accipe.

Rescripsi ferè ad omnia: Nunc nostra accipe.

Habes ferè de rebus omnibus: Vnum illud addam.

Sed hæc hactenus: Addam etiam illud.

Sed hæc priuatim: Nunc quæ publicè.

Hactenus iocati: Nunc seriò agamus.

Hæc leuiora sunt: Quæ sequuntur, grauiora.

Scd tristia mittamus: Reuertamur ad lætiora.

Formulæ connectendi.

Extremum illud est, vt te rogem & obsecrem.

Reliquum est, Accedit eodem, Huc accedit.

Hæc eò pertinent, Longa sunt quæ restant.

Nunc audi quod pluris est, quàm omnia.

Sed ad propositum redeamus.

Redeamus illuc, vnde diuertimus.

Vt ad rem redeam.

Redeo ad id quod primò omiseram.

Redeo ad id quod initio scripsi.

Quid præterea? nihil, nisi vt incolumis ad nos primo quoque tempore reuertare.

Sunt & particulæ connectendi, *Primùm, Deinde, Præterea, Posthæc, Adhæc, His adde, Huc pertinet, Quin etiam, Quid quod, Denique, Postremò, Porrò autem, Iam verò, Ceterùm, &c.*

Quarum vsus in Auctorum lectione diligenter obseruandus est.

Formulæ breuiter dicendi.

Quid plura? Quid pluribus? Ne pluribus.

Quid multa? Quid multis? Ne multa, vel, multis.

Quid multis moror?

Ne te multis morer, teneam.

Quid verbis opus est?

Sed, ne diutius detineam te, vale.

Vt in pauca multa conferam.

Vt paucis concludam.

Vt rem paucis complectar, perstringã, comprehendam.

Vt brevitate vtar.

Laconica vtar brevitate.

Cic. Quid quæris?

Formulæ Epistolam longiorem abrumpendi.

Sed iam plura quàm volebam. Vale.

Sed plura quàm statueram: Redeo ergo ad, &c.

Plura otiosus: hæc subito, & variè distractus.

Sed quid ago? Labor longiùs, Longiùs progredior.

Sed ne longior, vale; & me, vt facis, ama.

Sed de his satis, metuoq; ne tu nimium putes.

Sed hæc super re nimis multa, præsertim ad te.

Sed hæc pluribus fortasse verbis, quàm sit necesse.

Sed iam longior sum, quàm me fore putaui. Vale.

Sed hæc satis multa, vel plura potiùs, quam necesse fuit.

Sed de his satis superq;. Iam ad te, ô & præsidium & dulce decus meum.

Sed quid ago? Epistolam institueram scribere, ea autem crescit in volumen.

Formulæ Epistolam concludendi.

Habes quæ scire cupiebas. Vale.

Habes fere de rebus omnibus. Vale.

Hæc habebam, quæ te scire vellem.

Hæc habui, quæ de his rebus ad te scriberem.

Habes, vt breuissimè potui, totum Reip. statum.

Hæc fere sunt, quæ in præsenti tibi nota esse volui.

Hæc fere ad eas litteras, quas accepi abs te proximè.

Epistolam ita concludam. Ita finem faciam, imponã.

Finem

Finem scribendi faciam, si te primùm monuero vt me diligas.

Epistolæ clausula hæc erit, vt benevolentiam in me tuam perpetuò conserues.

Reliquum est, vt à te petam, vt me de rebus Italiæ & Portugalliæ quàm sæpissimè facias certiorem: quo nihil gratius exspectare à te possum.

Formulæ amicos in fine letterarum salutandi.

Saluebit à me Loëmus, tum Ghilsius, Ottonij, & reliqui, quos istic me nosse putes.

Lindanum nostrum, eximia spe, summæ virtutis adolescentem, saluta meis verbis officiosè.

Amicos omnes, sed in primis nostrum Vetterum iubebis à me saluere plurimùm.

Optimo viro, & homini doctissimo Rumoldo Verdonck nos etiam atque etiam commendes rogo.

Ad Henricum Ruenum si quid dederis litterarum, adscribes à me illi salutem plurimam.

Apud amicos tu fac nomenclatorem agas, ac singulis ex me nominatim salutem dicito.

In salutandis amicis, quoniam non vacat nunc pluribus scribere, Verepæi tui vices obeas velim.

Saluta à me communes amicos, Viuandos, Colenos, Vossios: nam in præsentia non suppetit otium pluribus scribendi.

Ornatissimũ virũ Houelmanum meis verbis saluere iube, deinde ceteros, quos fere habemus amicos communes.

Onerabo te non graui sarcina, vt Herbipolim proficiscens, meo nomine salutem perferas ad amplissimum illius vrbis Antistitem.

Valebis vir humanissime; & , cùm dabitur opportunitas, Beccanos nostros, Fabritiũ, Crucium, & Lauritanum, vsultum à me saluere iube.

Contubernalem nostrum Viscauiensem si quando videris, voles, ac vacabit, paucis verbis, suo ipsius more, à me iube salutare plurimùm.

Salutare plurimùm ex me iubeas Danielem Susium Mechlinianum, adolescentem optimis disciplinis dedutissimum, dignumq; tali parente filium.

Adolescenti multis animi fortunæq; dotibus ornatissimo, Francisco de Pleyn, precaberis à me salutem plurimam, & felicem studiorum successum.

Cùm ad Maternum Cholinum dabis litteras, velim memineris accuratissimã meo nomine salutationem adscribere, ipsi, uxori, & liberis.

De D. Theodoro, Præfecto monasterij Caciliani, iam pridem nihil audimus: quæso iubeas eum à nobis salutare, & meminisse vetustæ nostræ consuetudinis.

Omnes quibuscum istic vixímus, nominatim à me salutabis, seorsum autem humanissimo D. Renero Helrcamano me plurimum commendes velim.

Delassatus sum studijs & scribendis litteris: quare te rogo, vt apud Humnæum nostrum præclarum virũ, mihi sis epistolæ vice, donec dabitur otij pauxillum.

Brechtium, Blocmannum & Versiegum, ceterósque quos scis amãtes esse nostri, iube meo nomine salutare plurimùm: & tu vale carissime Scœffere, nosq; quod facis, amare perge, tui prorsus cupidissimos.

Amicis meis verbis salutem nuntiato, nominatim verò humanissimis & integerrimis viris Vladeracco & Ottonio, quorum, cùm istic agerem, suauissima consuetudine valde oblectabar, salutem ex me impertire plurimam.

Formulæ valedicendi.

Vale felisiter mi Parisi in Christo Iesu.

Bene valere te cum omnibus tuis precor.

Bene vale vir animo meo longè carissime.

Vale

Vale mea cariſsima & optatiſsima mater.

Vale etiam atque etiam, & ſalue plurimum.

Ne longior ſim, vale, & nos, quod facis, ama.

Vale felix & fauſtus vir omnium humaniſsime.

Bene vale cum ſuauiſsima coniuge dulciſsimiſq; liberis, Incolumem te nobis diu ſeruet Chriſtus Opt. Max.

Bene vale noſtri memor, præſertim in precibus tuis.

Bene vale doctiſsime Doctor, & amice incomparabilis.

Vale, & boni conſulas has litteras plus quàm extemporarias.

Vale, & tumultuariam hanc reſponſionem æqui boni conſulas.

Vale, & inconcinnam hãc rhapſodiã fac boni conſulas,

Te cum vniuerſo Collegio tuo quàm rectiſsime valere cupio.

Si me amas, D. Lindane, valetudinem tuam diligentiſsimè cura.

Dominus R. T. A. Eccleſiæ reíque publicæ diu ſeruet incolumem.

Bene valeat R. T. C. cui omnibus me modis, & ex animo commendo.

Vale, & Deum ora, vt incolumis propediem vobis tandem reſtituar.

Vale, & nos ama, ſi par pari referre velis, amori omnino non vulgari.

Vale mi ſuauiſsime Goſſeni, & tibi perſuade, te à me non vulgariter amari.

Vale, & ſi me amas, ad nos, vt facis, omnibus de rebus frequenter ſcribe.

Vale: plura ad te ſcribam, cùm, quas auidè exſpecto, tuas aliquando accepero.

Bene vale doctiſsime D. Suſi, cui me totum, quantus ſum, dico conſecroq.

Vale dulcissime & desideratissime Loæ, iterúmque & sæpiùs vale, atque salue.

Cicero ad vxorem & liberos, Valete, inquit, mea desideria, valete.

Vale, & commenda me precibus Domino, mutuum orationis beneficium impensurum.

Bene vale in Christo Iesu, & me ex animo tibi fauentem redamare perge. Iterum vale.

Vale, & si quid liberiùs & imprudentiùs effutiui, da veniam homini non aliter instituto.

Vele, & nos dilige: quod te facere ita non dubito, vt nihil habeam tuo in me amore nec certius, nec iucundius. Vale iterum.

Valebis ipse, & humanissimum virum Henricum Coccium cum vniuersa familia bene valere iubebis. Rursum vale.

Formulæ subijciendi aliquid post Vale, quod prius in mentem non venit.

Vale. Sed heus tu, mane paulisper, omisi quod non minùs libenter leges quàm cetera.

Vale. Sed ô me obliuiosum, nunc demum accurrit animo, quod primo loco dictum oportuit.

Vale. Sed obsignaturo epistolam illud percommodè venit in mentem, quod omissum dolerem.

Vale. Iam obsignaram epistolam, cùm alteras tuas ad me litteras reddit veredarius: itaque resignaui, & eadem opera binis tuis respondeo, ac primùm de Camsio nostro & Busæo.

Vale. Iam parabam obsignare litteras: sed quia præter spem otij non nihil obtigit, libet etiam diutius garrire tecum. Dodonæus noster, Gemma, & Scœpperus, Brabantiæ nostræ medici celeberrimi, &c.

FORMV-

FORMVLÆ VARIARVM INscriptionum cuiusuis ætatis, vel status, aut conditionis hominibus accommodatæ:

Quibus vtantur studiosi, donec sine cortice natare iam probè norint.

Ad Episcopum.

Reuerendissimo in Christo Patri, D. Ioanni Hauchio, Archiepiscopo Mechliniano, & totius Belgij Primati, Domino suo summè colendo & obseruando. Mechliniæ.

Ad Abbatem.

Reuerendo in Christo Patri, cùm generis nobilitate, tum virtutis laude clariss. Theodorico Spierinck. Bernensium Abbati præstantissimo. Bernæ.

Ad quemuis Cœnobiarcham.

Probitate vitæ, raraq; eruditione excellenti S. T. Doctori, Petro Bacchero, Gandauensi, Dominicanæ professionis vigilantiss. Cœnobiarchæ. Louanij.

Ad Monachum.

Moribus & vitæ integritate venerando Domino Godefrido Leodio, Franciscani ordinis Monacho, amico suo haud vulgari. Louanij.

Ad Decanum.

Præstantiss. eruditione & integritate viro M. Rumoldo Verghees, Collegij maioris Ecclesiæ Mechlinien-sis Decano. Mechliniæ.

Ad Canonicum.

Doctiss. & integerrimo S. T. Licentiato M. Antonio Brummx, Ecclesiæ maioris Siluæducensis Canonico & Archipresbytero. Siluæducis.

Ad Pastorem.

Eruditione & rerum vsu ornatiss. S. T. Licenciato M. Petro Simonio, Hiluarenbecensium primario Pastori, Canonico, & Archipresbytero. Hiluarenbecæ.

Ad Sacerdotem.

Optimo venerandóque Christi sacerdoti D. Nicolao Pompeno, sacratarum virginum Vallis S. Agnetis apud Dommeliados Hierarchæ. *Dommeliæ.*

Ad S. Th. Doctorem.

Insigni doctrina, & integritate clarissimo S. litterarum Professori Regio, M. Michaëli Bay, Pontificij collegij vigilantissimo Præsidi. *Louanij.*

Ad D. Iurisconsultum.

Eruditione & eloquētia præstantissimò V. I. D. M. Ioanni Ramo, amico & patrono summè venerando. *Louanij.*

Dd D. Medicum.

Præstanti eruditione, multáque experientia clarissimo Mechliniānæ ciuitatis doctori Medico Remberto Dodonæo, amico incomparabili. *Mechliniæ.*

Ad Eloquentiæ Professorem.

Eruditio virtutéque ornatissimo viro Cornelio Valerio Vltraiectino, in celeberrima academia Louaniensi. Eloquentiæ Professori. *Louanij.*

Ad Principem.

Illustrissimo D. Alberto, vtriusque Bauariæ Duci, Principi Palatino Rheni, Mæcenati suo, & Patrono liberalissimo & benignissimo. *Monaci.*

Ad virum Nobilem.

Generoso & antiquæ nobilitate illustri viro, Adolpho à Cortenbach, Toparchæ in Helmont, Burgrauio in Veuren, Duisburg, Domino suo summè colendo. *Helmondæ.*

Ad virum summæ dignitatis.

Clarissimo viro D. Viglio Zuichemo, arcani Consilij Regis Hispaniarū dignissimo Præsidi, & auratæ militiæ Cancellario.

Ad Consulem.

Clariss. & integerrimo Domino Ioanni vander Linden,

den, Equiti inaurato, oppidóque Louaniensis Consulimeritissimo. *Louanij.*

Ad Virum Consularem.

Virtute & singulari vitæ integritate præstãti viro Gerardo Paludano, ciuitatis Bredanæ viro Cosulari. Bre

Ad virum honoratum.

Prudentia multóque rerum vsu excellentissimo viro Damaso Lindano, Mæcenati suo benignissimo, vnice colendo. *Dordraci.*

Ad Aduocatum.

Excellenti eruditione & prudentia Consilij Brabantiæ Aduocato M. Ioann Houelmanno, Ioan. Consiliarij F. cognato suo carissimo. *Bruxellæ.*

Ad Secretarium.

Ornatissimo & integerrimo viro M. Cornelio vanden Werck, ciuitati Bredanæ à secretis, amico suo percaro. *Bredæ.*

Ad Fratrem.

Ingenuo & optimæ spei adolescenti Philippo Paludano, liberalium disciplinarum in collegio Gandauensi studioso. *Louanij.*

Ad Patruum.

Circumspecto prudentique viro Lamberto Locuio ab Outhuesden, patruo suo apprimè colendo & honorando. *In Outhuesden.*

Ad Contubernalem.

Generoso, summaq; eruditione adolescẽti Iacobo vãder Noot, contubernali suo, & amico sincero. *Hilvarenbecæ.*

Ad Contubernales.

Generosis, litterarumq; candidatis adolescentibus Fredrico Renesio, Liberto Turck & Guilielmo Spierinck, conturbernalibus suis iucundissimis. *Hilvarenbecæ.*

Ad Sodalem.

Liberali indole, & eximia ſpe adoleſcenti, Ioanni vander Linden, liberalium diſciplinarum cum primis ſtudioſo. *Hiluarenbecæ.*

Ad Sodales.

Ingenuis & optimæ ſpei pueris, Ioan. Halleo, Iac. Wiflet; Hub. Pariſio, Corn. Cetæro, & Adriano Hauermanno, ſodalibus lepidiſs. & dilectiſs. *Hiluarenbecæ.*

Ad Amicum.

Spectato & induſtrio ciui Hieronymo Walleo, ad ſignum Diamantis Bibliopolæ, amico ſuo integerrimo.

Louanij.

Ad Mercatorem.

Eximio & circumſpecto viro Ioanni de Bie, apud Antuerpianos œnopolæ, cognato ſuo, & amico ſingulari.

Antuerpiæ.

Inſcriptionem ad Patrem & Præceptorem vide ſuprà, ſub finem libri Primi.

Inſcriptionum aliquot Siluula.

Eximiæ pietatis viro.
Singularis doctrinæ viro.
Summæ integritatis viro.
Ornato & ſplendido viro.
Eximio & religioſo Patri.
Viro undecumque doctiſsimo.
Eximio S. Theologiæ Doctori.
Erudito pariter ac probo viro.
Singulari vitæ integritate viro.
Claris orto natalibus adoleſcenti.
Venerabili & circumſpecto viro.
Doctiſsimo & integerrimo viro.
Multis nominibus ornatiſsimo viro.
Ornatiſsimo præſtantiſsimoq; viro.

Ampliſsi-

Ampliſsimo grauiſsimoq; Domino.
Virtute & integritate præſtanti viro.
Nobilitate & virtute egregio viro.
Præſtanti eruditione & integritate viro.
Clariſsimo pariter ac humaniſsimo viro.
Auctoritate & prudentia ornatiſsimo viro.
Pientiſsimo viro, S. Theologiæ Licentiato.
Viro omni virtute integritateq; præſtanti.
Vtriusque Litteraturæ callentiſsimo viro.
Summa virtute & ſingulari humanitati viro.
Reuerendo, pietateq; & doctrina præſtanti viro.
Inſigni pietate, & eruditione præſtanti viro.
Eximiæ tum indolis, tum etiam virtutis adoleſcenti.
Vitæ morumq; integritate præſtanti celebriq; viro.
Ingenio, doctrina, & eloquentia excellentiſsimo viro.
Priſcæ & veræ nobilitatis, inſignisq; eruditionis viro.
Nobilitate, prudentia, & eruditione clariſsimo Senatori.
Viro omni virtute, doctrina, & eloquentia ornatiſsimo.
Eximio viro N. N. optimarum diſciplinarum ac Iuris prudentiæ callentiſsimo.

CORONIDIS LOCO SVBijciemus ſelectiora aliquot cuiuſuis ſtatus, ætatis, & conditionis Epitheta: quorum in conſcribendis Epiſtolis, & maximè in Superſcriptionibus, vt vocant, frequens eſt vſus.

Quorum ad hæc non modò copiam maiorem, ſed etiam delectum & proprietatem, prudentia, quæ cum ætate creſcit, & diligens præſtantium ſcriptorum lectio & obſeruatio ſuppeditabunt.

Sunt porrò in hac ſcriptione diligentiſsimè obſeruanda quæ ſuprà libro Primo de Inſcriptione præcepimus.

Pontifex Maximus.

Pontifex summus.
Sanctiſ. Beatiſſimus.
B. Petri Apoſtolorum Principis ſucceſſor.
Ieſu Chriſti vicarius.

Cardinalis.

Ampliſſimus.
Illuſtriſſimus.

Epiſcopos.

Reuerendiſſimus.
Præſul ſanctiſſimus.
Antiſtes religioſiſſimus.

Abbas, Monachus, Paſtor, Sacerdos.

Reuerendus, Colendus,
Venerandus, Honorandus,
Religioſus, Religioſiſſimus,
Honeſtus, Probatus,
Egregius, Eximus,
Excellens, Præſtans,
Vigilantiſſimus,
Integerrimus,
Chriſti venerandus ſacerdos.
Religione & pietate conſpicuus.

Imperator.

Auguſtus.
Inuictiſſimus.
Potentiſſimus.
Apud veteres diuus, quod ex adulatiõe videtur natũ.

Rex.

Gallorũ Chriſtianiſſimus,
Hiſpanorum Catholicus.
Britannorum Sereniſſ.
Clementiſſimus.
Potentiſſimus; quæ duo, vt etiam Sereniſſimus, communia ſunt Regibus, & Archiducibus.

Dux ſeu Princeps,

Illuſtriſſimus.
Clariſſimus.
Excellentiſſimus.

Comes, Marchio.

Illuſtris, Inclytus.

Baro.

Generoſus.
Nobilitate generis clarus.
Generis nobilitate illuſtris.
Antiqua nobilitate ſplendidus.
Antiquæ nobilitatis vir.

Conſul.

Clariſſimus, grauiſſimus.
Optimus & præſtantiſſ.
Vigilantiſſimus.
Diligentiſſimus.

Senator.

Ornatiſſimus, Prudentiſſ.
Lectiſſ Honeſtiſſimus.
Reip. ſtudioſiſſimus.

Prætor, Iudex.

Inſtitiſſ. Integerrimus.

Incor-

Incorruptissimus.
Iustitiæ patronus.

Theologus.

Eruditissimus, Doctiss.
Sacrarum, vel Diuinarum scientia præstantiss.
Sacrarum scripturarum interpres.
Sincerus S.Th. professor.
Eximius, Egregius Theologus.

Iureconsultus.

Celeberrimus Eximus.
Legum peritissimus.
V.I. consultissimus,
Cùm sapientissimus, tum integerrimus.

Medicus.

Clarissimus, fidelissimus.
Multo vsu excellentiss.
Medicinæ doctor præstantissimus.
Artis Medicæ professor expertissimus.

Vir præclarus.

Vir primarius.
Omni laude dignissimus.
Vita & moribus ornatiss.
Clarissimus & laudatiss.
Probitate & humanitate conspicuus.
Optimè de Rep. meritus.
Prudentia & auctoritate nobilis.
Pietate & eruditione insignis.
Excellenti doctrina & virtute egregius.

Pater.

Carissimus, Optimus.
Plurimum obseruandus.
Perpetuo amore venerãdus.

Mater.

Suauiss. atque optima.
Carissima & dulcissima.
Plurimum honoranda.

Vxor.

Optima, Carissima.
Fidelis. Suauissima.
Fidelis. atque Optima.

Frater.

Optimus, Suauiss.
Carissimus Dilectissimus.
Optatissimus.
Optimus & dulcissimus.

Soror.

Suauiss. Carissima.
Vnicè cara, dilecta.
Dilectiss. Dulcissima.

Filius.

Carissimus, Dilectiss.
Suauissimus, Dulciss.
Mellitissimus.

Patruus. Præceptor.

Multum, plurimùm obseruandus.
Summè, valde venerandus.

Vnicè, præcipuè cólendus.
Apprimè, in primis.
Admodum, cum primis.
Maiorem in modum, &c.

Opifex.

Industrius, Sollers.
Peritus, Perspicax.
Eximius, Egregius.
Spectatus, Circumspectus.
Prudens, Diligens.

Amicus.

Primus & Fidelissimus.
Sincerus, Integerrimus.
Nostri perstudiosus.
Incomparabilis.
Carissimus. Percarus.
Summè, vnicè, in primis, cũ primis Carus, Dilectus.

Sodalis.

Amicissimus.
Iucundissimus,
Lepidissimus.

Adolescens,

Ingenuus, Bene moratus.
Ornatiss. Doctiss.
Liberali ingenio, indole.
Eximiæ indolis.
Optima, Summæ spei.
Præstantiss. ingenio.
Optimus & humanissimus.
Optimis studijs deditissimus.
Summæ eruditionis, summæq; virtutis.
Spectatæ probitatis.
Litterarum studiosiss.
Ingenuarum artium candidatus.
Optimarum artium studijs eruditus.
Summa modestia, & singulari probitate.
Summo ingenio, summaq; doctrina.
Summo ingenio & virtute Præclaræ, generosæ indolis.

Matrona.

Proba, modesta, integra.
Honestissima, Pudicissima.
Eximia pietate & virtute.
Primaria femina.
Feminarum præstantiss.
Prudentissima, Lectiss.
Generosa, Nobilis.

Puella.

Casta, Verecunda.
Pudicissima, Bene morata.
Honestatis exemplar.

FINIS.

Approbatio.

In hac elaboratissima Arte Epistolica, quod vel Catholicam Religionem, vel bonos mores, Regiámve Maiestatem offendat, continetur nihil: & hæc ipsa vtilissima est, vt & imprimatur, & à studiosis omnibus legatur. Datum Antuerpiæ, VII. Ianuarij. Anno 1588.

Henricus Zebertus à Dungen, S. T. Doctor, Cathedralis Ecclesiæ B. Mariæ virg. Antuerpiæ Canonicis, Librorum Censor.

Svmma privilegii.

Cautum est Priuilegio Regis, ne quis præter Christophorum Plantinum, intra annos sex, *Simonis Verepæi de Epistolis Latinè conscribendis libros quinque denuo illustratos ab auctore & auctos*, typis vllo modo excudat, aut alibi excusos in hisce ditionibus distrahere audeat: vti latius patet ex litteris, Datis Bruxellæ. 16. Ianuarij, Anno millesimo quingentesimo octuagesimo octauo.

Subs.

I. de Witte.

Ne Pagellæ aliquot vacarent, hanc Demetrij Phalerei de Epistolis doctrinam, ex versione Ioannis Sambuci, adiunximus.

Phalereus.

Quoniam *Epistolæ quoque humili ac quotidiano dicendi genere contexuntur, de illis quiddam adiecemus. Artemidorus, qui Aristotelis Epistolas restituit, eas & Dialogos, quòd illæ velut altera pars horum sit, eodem scribi modo debere censuit. Qui quidem innuit quod res est, verùm non satis explicat; siquidem Epistolam nonnihil cultiorem sermonibus esse conuenit: quando colloquia subitò, & ex improuiso habeantur: Epistola verò scriptionis mora cogitationem recipiat, mutuoque inter amicos pignore commeet.*

Quis igitur exemplo Aristotelis, vbi ad Antipatrum de sene quodam ciecto ac profugo scribit, cum amico ita ratiocinetur? Quòd si hic omnino vt numquam reuertatur, solum vertit, prorsusq; euanuit; quis conditionem libenter mortuus inuideat? Qui hoc pacto differit, non narrat, sed docere videtur.

Sed nec dissolutè incisis quoquo modo, contentiórque earum fuerit confectio, quòd obscuritatem pariat: nam qui alicrum mores imitatur, causam in foro potiùs, quam familiariter ugere videtur; vt in Euthydemo istud Platonis: Quis erat Socrates, quem in Lyceo heri alloquebare tanta circumfusa corona? & paululum progressus repetit: Sed hospitem longinquum reor quicum disserebas, sed quis nam erat? Huiusmodi omnem orationem aliorum imitatricem fabulam ego mimósque ethologos, haud Epistolam fatebor.

Præcipua verò Epistolæ commendatio est, significationem vt morum non secus ac Dialogi habeat; index enim

est

est animi. Itaque licet omnibus in locis bonos vt nos testamur scriptio requirat, inprimis tamen litterarum id occasione declarari velim.

Iam vt Elocutio pressa attenuatáque est, ita longitudo moderanda, si enim sint prolixiores, & oratione quoque, vt sit, assurgant; naturam ipsarum reliqueris, atque operosam, quibus τὸ χαίρειν additur, præfationem institueris. Quo in vitio multæ sunt Platonis, atque Thucididis quædam.

Nos verò adeò fuerit curiosa, inq; orbem acta compositio: nam si illum comprehensionibus, vt in foro solet Orator, ad victoriam aptes; non præter modò decorum, sed verò quoque ab amicitiæ legibus erit alienum. Quare veteri prouerbio hac in re seruiemus, ficum vt ficum dicamus, propriysque vtamur.

Cæterum, vt oratio propria est, ita res quædam & sententiæ Epistolarum separatæ, huicq; scripturæ sunt perpetuæ, ea re ab Aristotele factum artificiosè ac laudabiliter, qui res grauiores Epistolis perscribere noluerit, quòd harum normam & rationem illas excedere intellexerit. Etenim si de captionibus, & quibus negotium sophistæ præbent, aut de naturæ obscuritate per Epistolam agas, non eam hoc nomine vocarim: officij quippe index, atque amoris plena, breuis, déque rebus non magnis, plánáque eius esse debet expositio.

Ornamentum, igitur, decúsque Litterarum esse aio, si amicitiam, beneuolentiámque præferant, prouerbijs sint respersæ: quibus prouerbijs quando comiter omnes vtuntur, hac in parte acumen, & prudentia scribendo exstet non vulgaris necesse est: nec frequentatæ sententijs admodum sint, vel ad persuadendum comparatæ: quod suspectæ huiusmodi fiant, & ad decipiendum quæsitæ. Aristoteles tamen vel in hoc genere scribendi interdum proba-

tionibus vtitur oportunis, temporeque iniectis: vt cùm studia beneficiáque in potentes, ac inferiores, Resp. paria esse debere ostẽdit; ait auctores vtriusque, ac præsides esse deos, eóque significari par apud vtrasque præmium, per Deas beneficas & gratas constitutum. Verùm quod Philosophus hic declarat, cum eo, Cuius id sit ergô, Epistolæ congruit.

Et quoniam non parum sæpè ad liberas ciuitates, atq; etiam reges scribimus, si tum eas lõgiores exaremus, atq; ex illa tenuitate, ne humi repant, velut excitemus, non improbabo. Ratio enim ad quos mittuntur quoque ducenda est. Sed cauendum, ne in volumen abeant: quod Aristoteli ad Alexandrum, & Platoni ad propinquos Dionis scribendo vsu venit.

Præcipuè tamen, vniuersèque danda opera, vt firma venusta, lepore grata, illam dictionis exilitatem apte contemperet atque compensẽt. Ac de charactere Epistolarum, adeoq; subtilis forma dicendi, hactenus.

FINIS.